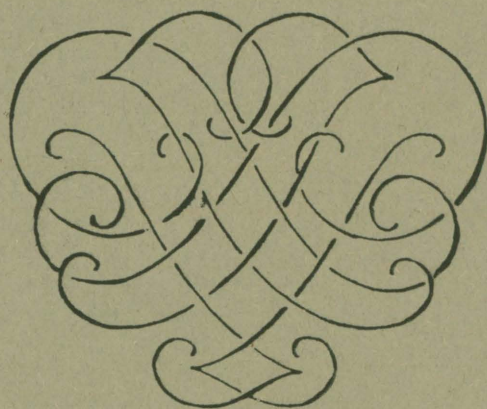

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

*Utgiven av
Samsundet för Hembygdsvård*

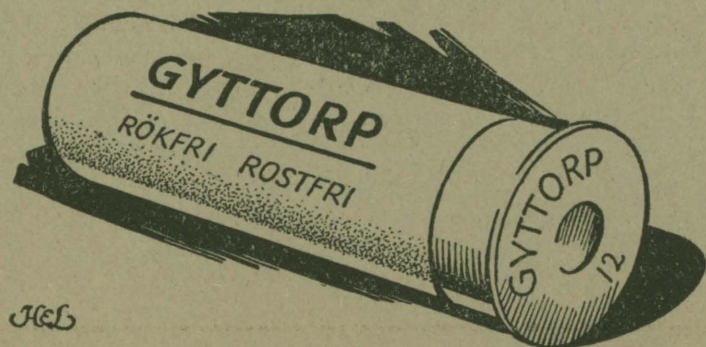
ÅRGÅNG 13 FÖRSTA HÅFTET

1 9 3 2

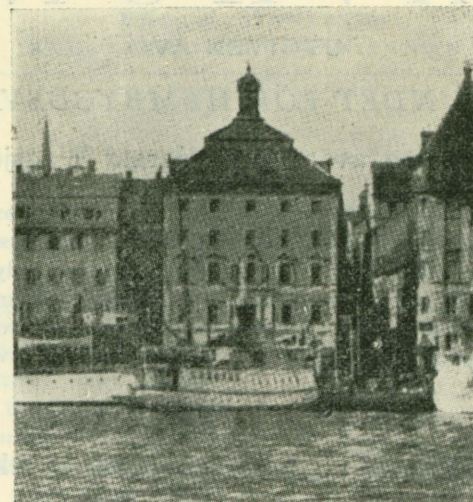

GYTTORPS

JAKTPATRONER
skadeskjuta ej villebrådet
-om man siktar rätt!

J&L

Om i slottsliknande barockstil

eller av enklare beskaffenhet — ert hus måste alltid brandförsäkras. Er egen trygghet kräver det, era långivare fordra det även.

Städernas Allmänna Brandstodsbolag, som har sitt säte i huset Skeppsbron 20, Stockholm — det är huset mitt på bilden härövan — är en mer än 100-årig institution. Jämte mycket starka fonder har bolaget under sin långa verksamhetstid hunnit samla även en rik erfarenhet i brandförsäkring av svenska stadsfastigheter. Å de låga premierna lämnas för 10 år gamla försäkringsbelopp en *särskild rabatt* av intill 30 %.

Dotterbolagen Svitjod och Gothia meddela brandförsäkring å *allt slags lösegendom* — Gothia jämväl å fastigheter ävensom *ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenledningsskade- m. fl. försäkringar*.

Huvudkontor:

S T O C K H O L M

SKEPPSBRON 20 - STRANDVÄGEN 5 B

OMBUD I STÄDER, KÖPINGAR M. M.

GRAVKONST

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Inledning av arkitekt Harald Wadsjö

Innehåller ett 100-tal avbildningar efter nykomponerade gravvårdar och 8 typalfabet med siffror samt dessutom över 150 avbildningar efter gamla gravvårdar, belysande traditionen på detta område. I en särskild avhandling, försedd med över 90 illustrationer, behandlar professor Helge Kjellin symboler och emblem å gamla gravvårdar.

Pris kr. 8: 50

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 5: 50.

RITNINGAR TILL LANTMANNABYGGNADER

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Innehåller fullständiga ritningar, planer, genomskärningar och fasader till 16 gårdar för olika trakter av Sverige.

Pris kronor 12: —

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 9: —.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XIII, 1932

RED. F. HAZELIUS

HÄFTE I

RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Byggmästareskolan i Åkarp.

Sjätte årskursen vid byggmästareskolan i Åkarp avslutades den 7. april. Skolan har i år besökts av 18 elever. Tre elever ha erhållit stipendier från Kungl. Kommerskollegium å 200 kronor vardera. Dessutom har ett stipendium, vilket skänkts av Cimbrishamns tegelbruksaktiebolag, å kronor 150 utdelats.

Byggmästarekurser.

Under arbetsåret 1931—32 ha tvenne byggmästarekurser avhållits, nämligen i

Storvik i Gästrikland samt i Torsby i Värmland. Kursen i Storvik pågick under tiden 1—10 mars och stod under inspektion av garvaren O. J. Lethander. Såsom lärare tjänstgjorde arkitekterna R. Bolin och E. Selander samt ingenjör G. Nordstrand. Kursen besöktes av 18 elever. Kursen i Torsby pågick under tiden 30 mars—8 april. Inspektor för densamma var landsfiskalen Gustaf Henning Löfvenholm. Såsom lärare tjänstgjorde arkitekterna R. Bolin och E. Selander samt ingenjör G. Nordstrand. Elevantalet vid denna kurs var 15.

HEMBYGDSVÅRDSARBETET I SKÅNE

Av Amanuens Albert Nilsson

SKANES HEMBYGDSFÖRBUND höll sitt årsmöte i Ystad den 20 juni 1931 i samband med de där under tiden den 16—20 juni pågående hembygdskurserna under ordförandeskap av landshövding Johan Nilsson. Vid årsmötet voro de till förbundet anslutna föreningarna och institutionerna representerade genom fullmäktige. Därjämte deltog representanter för en del övriga föreningar i årsmötet. De i tur avgående styrelseledamöterna

samt revisorer och suppleanter omvaldes. Styrelsens funktionärer ha under året varit: landshövding Johan Nilsson, ordf., professor Otto Rydbeck v. ordf., doktor F. Hazelius, skattmästare samt amanuens Albert Nilsson, sekreterare. Vid styrelsemöte den 29 mars 1932 valdes till skattmästare efter doktor Hazelius, som av sagt sig uppdraget, direktör Gösta Ehrnberg.

Förbundet har undersökt möjligheterna

för en kommande begränsad restaurering av Västerstads kyrkoruin i Färs härad. Ärendet ligger f. n. hos riksantikvarien.

Vid senaste styrelsesammanträdet uppdrogs åt förbundets sekreterare att i samråd med länsarkitekt N. Blanck inkomma med förslag till ett effektivt tak över den s. k. Biskopskällaren på Ivö.

I samarbete med Frosta härads hembygdsförening har förbundet föranställt en restaurering av ett gravfält vid Nunnäs i Frosta hd, vilket arbete f. n. pågår.

Förbundet har igångsatt en inventering av sådana kulturminnesmärken inom Skåne, vilka för framtiden kunna tänkas komma att påkalla förbundets intresse. Vid denna inventering göras även uppmätningar, där så anses vara behövligt.

Till tjänst för de till förbundet anslutna hembygdsföreningar, som önska utföra kulturhistoriska inventeringar av förhistorisk eller etnologisk art har förbundet beslutat att tillhandahålla enhetliga blanketter under villkor att dubletter av inventeringsresultaten eller dessa i original tillställas vederbörande centrala institutioner.

Den även tidigare diskuterade planen på utgivandet av en gemensam årsbok för den skånska hembygdsrörelsen resulterade i att en kommitté tillsattes vid årsmötet i Ystad med uppgift att undersöka möjligheterna för en dylik publikation och inkomma med redogörelse till styrelsen. Sedan det härvid visat sig, att ett allmänt intresse för saken förefanns, beslöt styrelsen att redan under innevarande år låta denna årsbok utkomma. Den är f. n. under utgivning.

Under år 1931 ha flera nya hembygdsföreningar bildats, varvid förbundet genom sina funktionärer på anmodan biträtt. Även i övrigt har förbundet sökt att stå rådgivande och hjälpande vid sidan av de lokala föreningarna, och sekreteraren har därvid besökt de flesta av dessa.

Under år 1931 ha 16 föreningar och

institutioner varit anslutna till Skånes Hembygdsförbund.

Bara härads hembygdsförening. (Skr. fru Else Dahl, Alnarp, Akarp.)

Årsmötet ägde rum den 26 juli i samband med en utställning av Teodor Jönssons konst i Esarps skola samt en utflykt till Toppeladugård. Här var en fest anordnad, varvid bl. a. författaren Nils Ludvig Olsson höll föredrag. En del smärre arbeten har under året utförts vid föreningens hembygdsgård i Burlöv. I stället för årsskrift har föreningen under 1931 utgivit en serie vykort från kända platser inom häradet.

Bjäre härads hembygdsförening. (Skr. folkskollärare Eric Carlsson, Båstad.)

Föreningen har under året förhyrt lokal för sina samlingar i lilla skolhuset vid Båstads torg. Samlingarna ha ordnats under sakkunnig ledning. Ingeniör L. Nobel har ställt en gammal bondgård med ryggåsstuga i Boarp, V. Karups socken till föreningens förfogande. Den är avsedd att anordnas som bygdegård. En del hembygdsfester har under året hållits, därav en större i Båstad.

Falsterbo Naturskydds- och Fornminnesförening. (Ordf. järnvägstjänsteman G. von Essen, Falsterbo.)

Från och med den 1 mars 1931 har föreningen för sina samlingar förhyrt den s. k. »Gulegården», där samlingarna uppställt, ordnats och katalogiserats. Detta arbete har utförts av föreningens styrelse. Under år 1931 ha samlingarna ökat med c:a 400 nummer. Vid grävningar i staden har påträffats intressanta medeltida marknadsstånd. Samlingarnas starka tillväxt har gjort behovet av ökat lokalt utrymme synnerligen kännbart.

Frosta härads hembygdsförening. (Skr. författaren Nils Ludvig Olsson, Höör.)

Föreningen bildades i Hörby den 31 maj 1931. Tillsammans med Malmöhus läns Hushållningssällskap och Malmöhus läns Hemslöjdsförening anordnade föreningen den 4—9 aug. 1931 en textiltu-

ställning å Akerbergs lantbruksskola i Höör, varvid en stor mängd särskilt äldre textilkonst visades. Föreningen har i samarbete med Skånes Hembygdsförbund igångsatt en restaurering av ett gravfält vid Nunnäs i Fulltofta socken.

Färs härads hembygdsförening. (Skr. folkskollärare Martin Andersson, Starrarp, Vollsjö.)

Föreningen har sedan någon tid tillbaka arbetat på att kunna förvärva Sövede gamla prästgård som bygdegård. Det har emellertid under året definitivt misslyckats i sista hand beroende på pastorsbornas obevekliga beslut om prästgårdens rivning. Arbetet i övrigt har bestått i konsolidering av föreningen för ett effektivare bedrivande av hembygdsvården.

Föreningen för fornminnes- och hembygdsvård i sydöstra Skåne. (Skr. redaktör John Osterman, Simrishamn.)

Föreningen har under året anordnat en större pristävlan om enklare hustyper, vars resultat utställts i Simrishamn, Tomelilla och Malmö. Föreningens strävan att få Stenshuvud förklarat som naturskyddsområde har under året kröntes med framgång. För iordningställande av Sisselas källa i Borrbys har anslagits en mindre summa. Arbetet kommer sedan att fortsättas med S:t Olofs källa. På föreningens bekostnad har fil. lic. E. Lönnberg under 1931 fortsatt fornminnesinventeringen inom Ingelstads härad. Vid årsmötet i juli 1931 företogs en rundfärd till märkligare fornminnen inom Järrestads härad, vilka demonstrerades av lic. Lönnberg. Museets samlingar har under året avsevärt ökat. På museigården har en miniatyrkyrkogård anlagts för en del äldre gravvårdar. Föreningen har under året från fru Matilda Göransson i Valleberga fått mottaga en donation på 3,000 kr.

Föreningen Tomelilla Byagård. (Skr. författaren Theodor Tufvesson, Tomelilla.)

Under året har byagården besökts av en mängd såväl hemmabor som främlingar.

Gårdens trädgård har särskilt varit föremål för omvårdnad, och den har nu karaktären av trädgården i en Ingelstadgård i början av 1800-talet. Den gamla byagården har dessutom liksom alltid hittills spelat en stor roll för folkhögskolans elever, som här kunnat få en levande bild av gången tids allmogekultur.

Göinge hembygdsförening. (Skr. författaren Pehr Johnsson, Broby.)

Föreningens arbete har under året fortgått efter samma riktlinjer som tidigare. I den från N. Mellby inköpta prästgårdsbyggnaden ha en del inredningsarbeten gjorts. Ett färgeri från början av 1800-talet har inköpts men har t. v. måst lagras. Museets samlingar har under året ökat med närmare 200 nummer både genom gåvor och köp. En större hembygdsfest ägde rum söndagen före midsommar och besöktes av omkr. 1,200 personer. Museet har under 1931 besökts av c:a 3,000 personer. Föreningen har sökt ett anslag ur lotterimedel på 25,000 kr.

Harjagers härads hembygds- och fornminnesförening. (Skr. folkskollärare Eugén Olsson, V. Karaby, Dösjöbro.)

Föreningen har under året förhyrt lägenheten Pålstorp i Kävlinge för sina samlingar. Samlingarna ha ditflyttats och gjorts tillgängliga för allmänheten. Föreningen har låtit göra avskrifter av en del kulturhistoriskt värdefulla anteckningar rörande häradet. Under sommaren 1931 anordnades tillsammans med Kävlinge försköningsförening en friluftsfest för att anskaffa medel för föreningens verksamhet. Årsmötet hölls i Kävlinge den 28 nov., varvid föredrag hölls av professor O. Rydbeck om Kävlinge gamla kyrka.

Hembygdsföreningen Byagården, Vittsjö. (Skr. landsfiskal S. Fluor, Vittsjö.)

Årsmöte hölls i Vittsjö den 20 juni 1931. Arbetet under året har främst bestått i uppförandet av en ryggåsstuga, för vilken en vacker och lämplig tomt upplåtits av Vittsjö byamän. En mängd föremål, främst tillhörande allmogekultu-

ren, har tillvaratagits, och stugan har inretts och möblerats. Den 18—19 juli hölls en hembygdsfest, varvid professor Martin P:son Nilsson höll föredrag över ämnet »Sommarfester i gamla tider». Medel för restaurering av stensättningsområdet vid Mala har ställts till riksantikvariens förfogande och arbetet har utförts av dr. Folke Hansen.

Hofs hembygdsförening. (Skr. folkskollärare E. Söderman, Svenstorp, Hof.)

Kungl. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien har under året överlätit den framtida vården av ett s. k. »tomtningsområde» i Hof åt hembygdsföreningen. En tidigare inköpt gammal ryggåsbyggnad med fullständig inredning håller på att uppföras. Föreningen har beslutat anskaffa ett eget hembygdsbibliotek och en förslagssumma för ändamålet har anslagits. I mitten av april 1931 hade föreningen anordnat en hembygdsfest, och i slutet av maj företog föreningen en längre bilutfärd. En arbetsförening har liksom förra året funnits, och inkomsten av dess alster har kommit verksamheten till godo. Inventering och fotografering av bygdens fornminnen samt uppteckning av folkminnen och landsmål har liksom föregående år utförts av föreningens sekreterare.

Höganäs museum. (Skr. redaktör R. Brodin, Höganäs.)

Under året ha de stora keramiksamlingarna från Höganäs-Billesholms AB. överflyttats till museet och ordnats. För detta ändamål har bolaget överlämnat en summa av 300 kr. Från direktör G. V. Nymberg, Falköping har museet för sin verksamhet erhållit en gåva av 100 kr. Katalogisering av samlingarna blir en av museinämndens närmaste uppgifter.

Kullens hembygdsförening. (Skr. rektor Olof S. Eriksson, Höganäs.)

Under året ha två domarringar å Kulaberg befriats från vegetation, och marken inom desamma har utlagts i gräsvall. Arbetet har bekostats av baron E. Gyl-

lenstierna, Krapperup. Arsmötet hölls den 20 juni 1931, varvid fil. doktor Folke Hansson höll föredrag om forngravar och domarringar.

Malmö fornminnesförening. (Skr. konstnären Einar Bager, Malmö.)

Föreningen har under arbetsåret 1931—1932 hållit två ordinarie årsmöten, den 16 mars och den 28 november 1931. Vid årsmötet i mars höll intendenten Ernst Fischer föredrag över »En krönika från livet i Malmö vid 1800-talets mitt». Vid årsmötet i november höll greve Sten Kalling föredrag om »Jordfynden i Malmö». Föreningen har anslagit en mindre penningssumma till grundgrävningsarbeten vid hörntomten Väster- och Gråbrödersgatorna, platsen där »Sortebröders capell» och »Gråbröderstornet» tidigare legat. Sedan restaureringen av Malmöhus avslutats, har föreningen beslutat att överlämna sina samlingar till Malmö stad att överföras till Malmöhus. Friherre Djurklou har under året kallats till föreningens hedersledamot.

Mellersta Nordskånes hembygdsförening. (Skr. redaktör Per Persson, Hässleholm.)

Föreningens huvudsakliga arbete under 1931 har bestått i att uppföra museibyggnaden och att ordna samlingarna i denna. Museet är ett större bostadshus, som tillhört staden och tidigare legat i stadsparken. Det har skänkts till hembygdsföreningen och uppförts i renoverat skick i den blivande hembygdsparken sydost om kyrkan. Museibyggnaden äges nu av hembygdsföreningen, som återuppfört den för c:a 12,000 kr. Staden äger hembygdsparken och har bekostat de där gjorda planteringarna, men parken är upplåten till föreningen på längre tid.

Museet öppnades den 24 april 1932. Det innehåller redan avsevärda samlingar såväl förhistoria som senare tiders allmoge- och högreståndskultur. Samlingarna representera ett anskaffningsvärde av mellan 6—7000 kr. En stor del har emellertid skänkts till föreningen. En av de närmaste uppgif-

terna för föreningen blir att genomgående katalogisera samlingarna.

Oxie härads hembygdsförening. (Skr. folkhögskolerektor Sigurd Lindeborg, Ö. Grevie.)

Föreningen bildades den 30 mars 1931 efter ett förberedande möte vid Skånes Hembygdsförbunds årsmöte i Ö. Grevie föregående år. Den 20 juni 1931 hade hembygdsföreningen inbjudit häradets befolkning till en hembygdsfest i Törringelund. Härvid höll bl. a. professor O. Rydbeck föredrag över ämnet »Stenålderns folk och dess minnesmärken i Oxie härad». Medlemsteckningen har fortsatt under hela året och visade vid nyåret en slutsiffra på 350.

Riseberga hembygdsförening. (Skr. fanjunkare Jonas Johansson, Ljungbyhed.)

Under året har en inventering av fornminnen och folkminnen igångsatts inom socknen, genom vilken många uppteckningar redan inkommit. Två lägerhyddor från Ljungbyheds första tid som militär övningsplats ha uppförts vid Slättåkra. En vävkurs har anordnats under mars månad 1932. En hel del urkunder och föremål ha under året insamlats. Föreningen har anordnat en del utflykter samt föredrag o. dyl.

Trälleborgs fornminnessamling. (Förest. arbetschef Axel Andersson, Trälleborg.)

Samlingarna ha under året tillväxt med 293 nummer, mest av föremål tillhörande allmogekulturen. 210 nummer ha varit gåvor. Grunden till det gamla Gråbrödersklostret har framgrävts och därvid gjordes ett 80-tal jordfynd.

Vemmenhög härads hembygds- och fornminnesförening. (Skr. folkhögskolerektor N. Buhre, Skurup.)

Föreningens samlingar har under året växt till sammanlagt 1050 nummer. Gåvor ha lämnats till föreningen av friherre C. F. Bennet, Stockholm, grevinnan Louise Löwen och fröken Ida Wallis m. fl. Härads socknar ha lämnat kontanta bidrag till föreningens verksamhet. Samlingarna

förvaras å Lantmannaskolan i Skurup med undantag av de, som nedförts till Gamlegården i Äspö för dess möblering. Samlingarna vårdas av fröken Ida Andersson, Skurup. Huvudkatalogen har förts av amanuensen B. M. Vifot. Liksom tidigare har föreningen samarbetat med Lunds Universitets Folkminnesarkiv.

Ystads fornminnesförening. (Skr. läroverksadjunkt V. Fredborg, Ystad.)

Arsmötet hölls den 14 november 1931. I den under tiden 16—20 juni i Ystad anordnade hembygds kursen har föreningen verksamt deltagit. Stadsfullmäktige ha under året anslagit kr. 300 för uppgörande av förslag till restaurering av gamla apotekshuset. Förslaget föreligger färdigt, uppgjort av länssarkitekten N. Blanck. Drätselkammaren har anslagit kr. 1,500 för inventering av kulturhistoriskt värdefulla byggnader i staden att företagas i samråd med fornminnesföreningens styrelse. Denna inventering pågår ännu.

Asbo häraders hembygdsförening. (Skr. överlärare N. Sjöberg, V. Broby.)

Föreningen reorganiserades den 8 mars 1931 för att omfatta alla socknarna i de båda häraderna efter att tidigare ha varit en mera utpräglad Ästors-sammanslutning. Härvid höll författaren Pehr Johnson ett föredrag och angav vissa riktlinjer för en förenings arbete. Ett ombudsmöte hölls den 5 juli med anslutning från flertalet av härads socknar, varvid man kom överens om att inrikta arbetet, dels på fornminnesinventeringar, dels på utställningar i samband med hembygds kurser. Den 12 juli hölls en hembygdsfest i Bäckagården i Ästorp, varvid Skånes Hembygdsförbunds ordförande, landshövding Johan Nilsson och rektor E. Forslid talade. En kulturhistorisk inventering inom häraderna är igångsatt av styrelsen.

Örkelljungabygdens hembygdsförening. (Skr. länsskogvaktare H. Wallin, Örkelljunga.)

Föreningen bildades på initiativ av fö-

reläsningsföreningens styrelse den 21 oktober 1931. Föreningen kom därvid att omfatta socknarna Örkelljunga, Odeljunga, Skånes Fagerhult och Tossjö. En kulturhistorisk inventering inom detta område har påbörjats. Den 5—6 dec. hölls en utställning, huvudsakligen av allmogeföremål, i Örkelljunga, samtidigt med en hembygdsfest. Vid denna talade rektor Ernst Larsson, Munka Ljungby om hembygdsföreningarnas mål och författaren Nils Ludvig Olsson, Höör, om »Dikter på skånskt bygdemål» med uppläsning. Vid festen visades i rekonstruerad form en »sockenstämma av år 1791», och en samtidigt med hembygdsföreningen bildad folkdanskklubb hade uppvisning i folkdanser.

Nils Ludvig Olsson har utsänt sin sjätte diktsamling, *Byahornet*. Författaren följer här troget tidigare inslagna vägar. De flesta dikterna äro på bygdemål från södra Frostå, troligen förståeligt även för icke-skåningar. Bokens senare del är på riksspråk, och även i denna språkform är Nils Ludvig Olsson diktare.

En annan diktsamling från Skåne, som genast glatt överraskar, är Lisa Gren-Nilssons *Minnen och Bilder*. Även här finnes både riksspråk och bygdemål. Dikterna innehålla en hel del kulturhistoria och vittna om en fin och förstående blick för hembygdens natur och folk. Dialekten är synnerligen väl återgiven, sådan den talas i södra Bara.

Det ståtligaste av alla nyutkomna verk om Skåne är tvivelsutan Hans Wählin's *Scania Antiqua*. Den är därjämte säkerligen den värdefullaste både för vetenskapsmannen och den mera populärt inställda läsaren. Med sina 141 bilder — »stadsbilder och landskap, avtecknade och avmålade i krig och fred av främmande och inländska konstnärer under tiden från 1500-talets senare del till 1800-talets mitt, sammanförda ur offentliga och enskilda samlingar, försedda med förklarande text till

varje bild» — — — kommer Scania Antiqua att bli en kulturhistorisk guldgruva för Skåne lång tid framåt.

Ett utmärkt och även vackert arbete är Per Olof Svanbergs *Krankesjön*. Med denna bok har Skåne fått en glänsande skildring av sin fågelsjö framför andra. Bilderna äro genomgående väl tagna. Språket är sakligt och nyktert men med en förtrollande, nästan lyrisk flykt. Boken tillhör redan varje skåning.

Med Harald Lindals bok *Ljungen genom tiderna* ha vi fått en värdefull kulturhistorisk skildring från Skånes sydvästligaste hörn. Flygsandsfältens och planteringarnas historia fram till den moderna badstranden är snabbt och säkert skildrad. Man önskar se fler dylika böcker.

En häradsbeskrivning och en häradskalender är Janna Agris *Oxie härads*. De sockenvis ordnade beskrivningarna äro lagda på bred bas och kunna ju för den skull icke bli allt för givande ur speciella synpunkter. Det kulturhistoriska, särskilt kyrkorna och fornminnena, är dock fylligare här än i den 1891 utkomna »Oxie och Skytts härads kalender» av O. L. Hallmer.

I Skåne utges en hel del årsböcker av olika omfång och värde. *Bjärebygden*, utgiven av Bjäre härads hembygdsförening 1931, är en liten vacker och förnämlig publikation. Innehållet rör sig om förhistoria och allmogekultur, Boken är välredigerad och värd allt erkännande.

Göinge hembygdsförenings årsbok 1931 är något tunnare och innehåller en del, som lika gärna kunde vara otryckt. Men även bidrag av kulturhistoriskt intresse och värde finnas såsom »Skyrup, ett herresäte vid Finjasjön» av Pehr Johnsson och »Drag ur Farstorps personhistoria» av Vigo Edvardsson.

En annan årsbok, *Kullabygd 1931*, utgiven av Kullens hembygdsförening, är i år särskilt mager, innehållande endast anteckningar om kyrkoherdar i Väsby pastorat, gjorda av C. P. Holm med rättelser och tillägg av kyrkoherde E. Hansén. Ett svagt

innehåll, som dessutom varit tryckt tidigare 1904.

Skåne, utgiven av Sällskapet Skånes årsbok 1931, har ett synnerligen växlande och blandat innehåll. Det gäller diktare och konstnärer, hembygdskurser och sjöförsvaret, Hven och Trälleborg, Ramlösa brunn och Klippans pappersbruk etc., men mitt i allt detta mixtum compositum finns dock en hel del av verkligt allmänt intresse. Boken är en volym på 256 sidor.

Även de skånska jägarna ha sin årsbok, *Skånska Jägarssällskapets Årsbok 1931*,

med flera trevliga uppsatser om jaktvård och livet i skog och mark.

Skånes natur, Skånska Naturskyddsföreningens årsbok 1931, innehåller uppsatser om fågellivet på ön Gråen, om Hven och dess växtvärld, statistik över skånska storkar m. m.

Önnestads elevförbunds årsbok 1931 — 17:de årg. — är en årspublikation så god som någon. Man lägger särskilt märke till »Två gamla göingebyar, Stoby och Balinglööv» av Nils-Erik Jönsson och »Bland sjöar i norra Villand» av Malte Persson.

HEMBYGDSVÅRDSARBETET INOM ÖREBRO LÄN

Av Intendent Bertil Waldén

FÖRENINGEN ÖREBRO LÄNS MUSEUM OCH ÖREBRO LÄNS HEMBYGDSFÖRBUND höll den 23 maj 1931 sin gemensamma årsstämma i rikssalen på Örebro slott under ordförandeskap av landshövding Bror C. Hasselrot. Härvid anmälde Gällersta forngårdsförening sin anslutning till förbundet, som i och med detta utgör en sammanslutning av *samtliga* hembygds- och kulturminnesvårdande organisationer inom länet.

Vid årsstämman framlade ordföranden i Norra Vättersbygdens hembygdsförening, kyrkoherde Karl Bäckgren i Askersund, ett förslag rörande skapandet för södra Närke av en hembygdsgård, motsvarande vad Siggebohyttan blivit för länets nordligare bergslagsbygder och Gällersta forngård för slättbygden. För en dylik uppgift förordade förslagsställaren den s. k. Kullängsstugan under Dohnafors i Askersunds landsförsamling, en parstuga från 1600-talets slut, ovedersägligen den monumentalaste av landskapets äldre allmogebyggnader.

Vidare förelåg ett förslag rörande utgivandet av en för museiföreningen och hembygdsförbundet gemensam publikation, avsedd att utkomma vartannat år och att alternera med föreningens ordinarie »Meddelanden». Publikationen ansågs böra utformas såsom en populärt lagd hembygdsbok, under det att mera vetenskapliga och fackmannamässiga bidrag borde reserveras för Meddelandena. En preliminär redaktionskommitté utsågs, bestående av kyrkoherde Karl Bäckgren, Askersund, rektor Einar Odhner, Fellingsbro, och intendent Bertil Waldén, Örebro.

Under året ha väl icke några märkligare insatser skett inom hembygdsvårdens olika områden, men arbetet har försiggått lugnt och planmässigt och i flera hänseenden lämnat varaktiga och betydelsefulla resultat.

En systematisk inventering av länets fasta fornlämningar har på initiativ av hembygdsförbundet påbegynts, i det att Stora Mellösa hembygds- och fornminnesförening låtit verkställa en rikt givande

sockeninventering, utförd av fackutbildad arbetskraft från Stockholm under överinseende av amanuensen K. A. Gustavsson.

Konsververingsarbetet vid Riseberga klosteruin, Närke's stora medeltida kulturminnesmärke, har, sedan sommaren's arbeten slutförts i augusti månad, enligt riksantikvariens beslut tills vidare inställt. De av omständigheterna mest påkallade konserveringsåtgärderna ha nu, dels 1925—28, dels och framför allt under de två senaste åren, bragts till fullbordan. Klostergården, korsgången och klausurens byggnadsrester ha räddats undan den hotande förstörelsen och iordningställt efter mönstren från de konserverade ruinerna vid Varnhem och Vreta. Det var nu avsikten att ta itu med området norr om klosterkyrkan, varest betydande rester av klostrets ekonomibyggnader torde finnas bevarade under jord, men svårigheter att med markägaren ernå överenskommelser, vilka kunde säkerställa utgrävningens fullföljande under fullt betryggande former, ha ännu så länge lagt hinder i vägen för detta arbete.

En översikt av länets hembygdsvårdande sammanslutningar, deras funktionärer och viktigare arbeten under år 1931, lämnas härmed:

Föreningen Örebro läns museum. Ordf. landshövding Bror C. Hasselrot, v. ordf. kammarherre Robert von Horn, sekr. och intendent fil. lic. Bertil Waldén. Föreningen, som leder sitt ursprung från vårt lands äldsta provinsiella fornminnesförening, den 1856 stiftade Föreningen för Nerikes folkspråk och fornminnen, har under året fyllt 75 år, vilket jubileum celebrerats genom utgivandet av en festskrift (jfr nedan). I samband med 75-årsdagen har kassörskan fröken Clara Aulin, vilken varit anställd inom föreningen sedan 1894, tilldelats Patriotiska sällskapets stora guldmedalj.

I museets lokaler på Örebro slott ha hållits tillfälliga utställningar av yngre svensk målarkonst (Riksförbundets för bildande konst vandringsutställning nr 1), av

porträttmålningar av Bror Börjeson, av föremål, belysande svenskt färgeriväsen i äldre tider samt av gamla leksaker. Vidare ha hållits offentliga föreläsningar på rikssalen samt inom museet ett flertal föredrag, demonstrationer och kurser. Inom 12.000 personer ha under året besökt museet.

De under föreningens vård stående byggnaderna Kungsstugan (1500-tal) och Borgarhuset (1600-tal) i Örebro ha genomgått en inre reparation, varvid, tack vare anslag från Örebro stad, de särskilt i Kungsstugan synnerligen märkliga vägg- och takmålningarna konserverats av konservator Sven Sundbaum, Linköping.

Hembygdsgården Siggebohyttan har under sommaren besökts av något över 2.000 personer. Den sedvanliga sommarfesten, »Siggebohyttans bygdeting», i år tyvärr missgynnad av mycket dåligt väder, ägde rum den 9, 15 och 16 augusti och bjöd på föredrag av redaktör J. L. Saxon, förste amanuensen Gösta Berg m. fl., konsert av Nerikes hembygdskör m. m.

Ervalla församlings hembygds- och folkbildningsförening. Ordf. lantbrukaren Aug. Almkvist. Den 17 augusti hölls hembygdsfest vid forngården med föredrag av kammarherre Rob. von Horn och författaren Gunnar Hede. Föreningen är betänkt på att utöka den ännu så länge endast av en byggnad, en loftbod från 1600-talet, bestående forngården. Ett tvåvåningshus i Torpa, Järle, har ifrågasatts för ändamålet och besiktigats av hembygdsförbundets konsulent, intendenten Waldén.

Fellingsbro hembygds- och fornminnesförening. Ordf. rektor Einar Odhner. Årsmöte hölls den 29 mars, varvid bl. a. meddelades, att domänstyrelsen antagit ett köpenanbud från föreningen å kronoegendomen Stensta sergeantboställe. Arrandatorn därstädes skall före den 1 december 1932 iordningsställa nytt boningshus, varefter det nuvarande, en väl bevarad 1700-talsbyggnad, nedtages och flyttas till hembygdsgården vid folkhögskolan i Fellings-

bro. Årsmötet beslöt låta verkställa en inventering av socknens fasta fornlämningar (som dock av ekonomiska skäl tills vidare måst ställas på framtiden). Vid mötet förekom vidare föredrag av intendenten B. Waldén.

Gällersta forngårdsförening. Ordf. lantbrukaren Ernst Alkman. Årsmöte hölls den 29 mars, varvid bl. a. förelåg ett av redaktör J. L. Saxon utfärdat gåvobrev omfattande Gillesstugan och S:t Olofssalen vid forngården. Hembygdsfest, bl. a. med föredrag av godsägaren Gillis Coyet, hölls vid forngården den 5 juli.

Karlskoga bergslags hembygdsförening. Föreningens tidigare ordförande, rektor Joh. Lindholm, har avgått med döden och efterträts av folkskolläraren L. E. Leyler. Årsmöte hölls den 25 april, varvid bl. a. dryftades frågan rörande skapandet av en hembygdsgård för Karlskoga bergslag och uppförandet av ett utsiktstorn på Knapshöjden. Till sommaren 1932 planerar föreningen en med en föreläsningskurs kombinerad konstatställning, vartill förberedelser vidtagits under året.

Kumla-Hallsbergs hembygdsförening. Ordf. kontraktsprosten Caleb Häger. Årsmöte i samband med hembygdsfest ägde rum den 28 mars. I årsberättelsen meddelas bl. a., att föreningen under verksamhetsåret förvärvat 200 fotografiska kopior av härads-, allmännings- och bykartor från Kumla och Hallsberg jämte tillhörande kartbeskrivningar.

Lerbäcks hembygdsförening. Ordf. folkskolläraren Gust. Sahlström. Årsmöte hölls den 13 juni. Mötet beslöt ingå till Skyllbergs bruks A.-B. med framställning rörande lämpliga åtgärder till bevarandet av Trehörnings masugn. Den 27 maj ägde rum en excursion för föreningens medlemmar, varvid under ciceronskap av folkskollärare Sahlström och intendenten Waldén besågos fornlämningar och andra kulturminnesmärken i Lerbäcks socken. Vid hembygdsgården var midsommaraftonen an-

ordnad en fest med bl. a. föredrag av fil. kand. G. Olsson.

Lindesbergs museum. Intendent möbelhandlaren Gust. Lindström.

Lämmas hembygds- och fornminnesförening. Ordf. hemmansägaren Oscar Melin. Årsmöte hölls den 27 juni vid Lännäs' fornstuga; den 23 augusti ägde rum ett hembygdsnöte med föredrag av pastor Gustaf Lundén.

Nora bergsförsamlings hembygds- och folkbildningsförening. Ordf. disponenten Erik Malm. Årsmöte ägde rum den 31 maj, varvid föreningen bl. a. beslöt att, så snart nödiga anslag kunnat anskaffas, låta upptaga en film från Nora bergslag, omfattande representativa bilder av bygden, bebyggelsen och det industriella arbetet; för ändamålet har av Nora Sparbank överlämnats en grundplåt av 400 kr.

Norra Vättersbygdens hembygdsförening. Ordf. kyrkoherde Karl Bäckgren. Årsmöte hölls i Askersund den 18 oktober. De i Askersunds stadspark uppförda, under föreningens vård stående gamla byggnaderna — f. n. Tullstugan, en soldatstuga samt en stuga och en bod från Markebäcks by i Tiveden — ha under året försetts med inredning, varjämte området iordningsställt och planterats.

Nya Kopparbergs bergslags hembygdsförening. Ordf. doktor Hjalmar Swederus. Årsmöte hölls den 2 maj. Föreningens hembygdsmuseum i Kopparberg har gjort ett värdefullt nyförvärv, i det att fru Maria Starnberg överlämnat ett av köpingens få kvarvarande kyrkstall.

Näsby församlings hembygdsförening. Ordf. länsjägmästare Nils Eckerbom. På föreningens initiativ och bekostnad har området vid den s. k. Prästryggen vid sjön Väringen iordningställt; det vackra naturområdet har tidigare varit åtskilligt förstört av oordnad grustäkt. Avsikten är att, så snart medel kunnat anskaffas, anlägga en hembygdsgård invid Väringen.

Sköllersta forngårdsförening. Ordf. rek-

tor Malte Mårtensson. En till forngården skänkt tvåvånings manbyggnad vid Rud-säter i Sköllersta socken nedtogs på för-vintern under kontroll av intendenten Wal-dén samt framforslades till Kävesta folk-högskola. På grund av att platsen för den blivande hembygdsgården ännu ej defini-tivt fastställts — föreningen hyser för-hoppningar att för ändamålet förvärva en mycket naturskön ekäng vid Ullavi — förvaras dock byggnaden t. v. magasine-rad. Årsmöte, bl. a. med föredrag av fil.kand. Carl Segerstahl, hölls den 7 jan.

Stora Mellösa hembygds- och fornminnesförening. Ordf. kammarherre Robert von Horn. En inventering av socknens fasta fornlämningar har, som ovan nämnts, verkställts under sommaren. Möten i sam-band med fester ha hållits den 27 mars och den 5 juli med föredrag av kammarherre von Horn, intendent Waldén m. fl.

Väster-Närkes hembygdsförening. Ordf. doktor Joel Ekelund, sekr. disponenten E. P. Wahlberg, vilken efterträtt föreningens förutvarande, synnerligen nitiske sekreterare, forstmästaren Svenning Ericsson, som avflyttat från orten. Årsmöte hölls den 28 mars. Föreningen ärnar nu på allvar ta itu med uppförandet av en hembygdsgård. Under året ha en del för denna föreslag-na platser i trakten av Fjugesta varit föremål för underhandlingar, vilka emel-lertid icke ännu lett till något avgörande.

Örebro läns bildningsförbunds folkminnesutskott har i nu tio år strävat att rädda det som ännu står att rädda inom vår folktraditions olika områden. Under de senare åren har arbetet koncentrerats på ett försök till inventering av länets natur- och bygdeminnen, sålunda omfat-tande dels de egentliga naturföremålen: berg och stenar, träd, källor och sjöar, vartill gammal folktro, sed och sägen knu-tits, dels insamling av ordsägnar och byg-deminnen av alla slag. De gångna årens arbete har som synligt resultat ett folk-minnesarkiv på nu drygt 800 nummer upp-teckningar varjämte utskottets ledare och

arbetande medlem, fröken Maja Forsslund, Kopparberg, har en omfattande samling primäran-teckningar från så gott som lä-nets alla socknar, till stor del med de ovannämnda naturminnena som föremål. Utskottet arbetar, trots ett anslag av lands-tinget, med mycket knappa medel, och väntar alltjämt förgäves en välbehövlig ekonomisk uppmuntran från välvilliga hjäl-pare.

Örebro läns folkmusikförbund. Ordf. kantor E. Marcus-Nilsson. Årsmöte hölls i Örebro den 6 december. Spelmansstäm-mor ha under året hållits i Örebro och Nora, varjämte nio folkmusikaftnar hål-lits på skilda platser inom länet. Förbun-dets arkiv har riktats med bl. a. en tal-rik och värdefull samling tidigare icke kända uppteckningar av låtar från Bergs-lagen.

*

Svenska Turistföreningens Årsskrift 1930 blev en vacker hembygdsbok om Närke natur och kultur. Lennart von Posts geologiska landskapsskiss, illustre-rad av utomordentligt representativa natur-fysionomier, gav i åskådligt flygperspek-tiv en fängslande bild av denna mång-skiftande bygd av urberg och förkastnings-branter, vida slätter och torrlagda sjöar. Den förhistoriska utvecklingen i denna på forskningsuppgifter så rika transito- och knutpunktsbygd skildrades av Sune Lind-qvist, som en gång ägnat Närke sten- och bronsålder en grundläggande undersökning. »Närke ära» — som enligt Ludvig Nord-ström nutilldags är dess skoindustreri — var dock en gång dess bergshantering, från medeltidens gryning fram till 1800-talet den stora förutsättningen för land-skapets rika kulturutveckling. Herman Sundholm har ägnat denna dominanta nä-ringsgren en förträfflig liten historik, illu-strerad av Ferdinand Bobergs bruksbilder, vilka som kulturhistoriskt bildmaterial med tiden nog komma att få en betydelse, jäm-förlig med Pehr Hilleströms motsvarande

produktion. På grundvalen av Grandinsons, Dahlanders och Nordströms forskningar har Bertil Waldén skildrat Örebro slotts byggnadshistoria och historiska minnen. Hjalmar Bergmans förtjusande »Örebro-bekanta och bekanta Örebroare» blev väl årsskriftens största behållning, såväl för de litterärt intresserade som för envar hembygdsvän. Närke som den stora mötes-platsen för riksvägar och därigenom också för kulturströmmar tiderna igenom är ett oerhört viktigt och ännu blott antydning-svis klarlagt problem; Måns Mannerfelts lilla uppsats och hans två kartor — med Eriksgatan och med 1929 års automobil-vägar — gjorde sitt till att stimulera in-tresset. »Nutz der Provintz und Landschaft Nerkia» tolkades 1639 på knaggliga alex-andriner av tysken Fischer — på dess-mera välförmad, av den nya saklighetens lyrik entusiasmerad prosa har Ludvig Nord-ström besjungit skoindustriens ovanskliga ära. En mera naturromantisk lyriker är Joel Haugard, som i »Från Tiveden till Tylöskogen» välförtjänt apoteoserat sin älskade norra Vätternsbygd. »Ramundeboda» av Severin Schiöler, »I Bernhard Elis Malmströms och Angelikas bygd» av E. S. Lundh, »Midsommar vid Brevens bruk» av Aina Montell och »Gallersta forngård» av J. L. Saxon ge tillsammans ett knippe vackra stämningsbilder av den närkiska odling, som förgått eller i våra dagar upplever sin kritiska provotid. Utmärkta bilder - se t. ex. sådana Rosenbergsfo-tografier som »Domarringen vid Hammar» och »Från Svea älvs gamla flodfåra»! — bidraga att göra årsskriften till en sann klenod på varje närkings bokhylla.

En liten avsidet belägen närkesbygd, som tidigare varit känd endast genom ett visserligen anrikt järnbruk, har på senare år blivit föremål för internationell upp-märksamhet inom den lärda världen. Det är Degerforstrakten, varest Henrik Munthe och Lennart von Post återfunnit avloppet för Ancylussjön, alltså Östersjön under dess andra stora insjöstadium efter isti-

den. Redan 1887 hade Munthe på Gotland funnit den sötvattenssnäcka, *Ancylus flu-viatis*, som gav det postglaciala innan-havet dess nu vedertagna namn. Genom Munthes och von Posts undersökningar 1925 inom området för »Svea älvs» forntida, niagara-monumentala utlopp har den segslitna och omstridda frågan rörande den baltiska insjöns utflöde nu bragts till sin av allt att döma slutgiltiga lösning.

I ett par vetenskapliga avhandlingar, *Studier över Ancylussjöns avlopp och Svea älvs geologiska tidsställning*, båda publi-cerade 1927 såsom nr 346 och 347 av Sve-riges Geologiska Undersökning, har nu Munthe ventilerat de hittills vunna forsk-ningsresultaten. Båda äro att hänföra till den rena facklitteraturen, men den först-nämnda innehåller en även för den enbart någotsånär allmänbildade läsekretsen rikt givande historik över forskningens fort-skridande och den vetenskapliga diskussi-onen i ämnet. I *Svea älv, ett geologiskt kulturminne* (Sveriges Natur 1927) har von Post lämnat en mera populärt lagd rela-tion av undersökningen. »Sveapasset» är numera en första rangens turistattraktion; till tjänst för de talrika besökare, som varje sommar pröva på strapatsrika vand-ringar inom det på sina håll fantastiskt storslagna ravinområdet, har Munthe 1928 utgivit en liten förträfflig *Vägledning vid besök inom Ancylussjöns avloppsområde i Närke*.

Inom den på senare år utkomna perio-diska litteraturen rörande Örebro län in-tar *Örebro läns Naturskyddsförenings års-skrift 1930* en rangplats, främst tack vare den särdeles prydliga utstyrseln med ett antal utmärkta fotografiska försättsplan-scher. Årsskriftens redaktör är förening-ens sekreterare Edw. Broddeson. Det ur hembygdssynpunkt tyngst vägande bidraget är Erik Rosenbergs »Glimtar ur Nerikes rov-fågelsvärld», illustrerad av ypperliga ka-meraskott. Maja Forsslunds »Älvstenar i Linde och Guldsmedshyttan», ett litet prov på författarinnans omfångsrika, utomor-

dentligt viktiga forskningar rörande traditionsomspunna naturminnen, är ett kapitel, som man livligt önskar få se fortsättning på. Värdefulla uppsatser med åtminstone delvis provinsiell anknytning äro vidare Anton Janssons »De gamla träden och deras inbyggare» och Edw. Broddesons »Idegranen».

Uppsatser av liknande art återfinnas i den regelbundet varje år utkommande *Örebro läns jaktvårdsförenings årsskrift*. Det huvudsakliga innehållet har givetvis utpräglad orientering åt jägarhåll; dock må framhållas några uppsatser av mera allmänt intresse, såsom exempelvis Erik Rosenbergs »Om förändringar i Nerikes fågelvärld under det sista halvseket» (1928), H. Nylanders »Kilsbergens bävvar» (1929) och Wiktor Gustafssons skickliga »Kamerabilder från jaktmarkerna» (1930).

I detta sammanhang må nämnas Kristian Lindmans *Om Värmlands och Örebro läns skogs- och kolareskolor*, en diger historik, omspannande en tidsrymd på 70 år. Ett betydande, samvetsgrant genomfört forskningsarbete ligger bakom den överskådligt och redigt disponerade krönikan, till vars förtjänster också höra ett mycket rikt och intressant illustrationsmaterial samt en mångfald redan nu och än mera för framtiden tacknämliga biografiska notiser.

Under de senaste åren har Föreningen Örebro läns museum återupptagit sin publikationsverksamhet, som tidigare legat nere under en lång följd av år. 1929 utgavs en vägledning och ett bildhäfte från det då nyordnade museet, 1930 följde *Meddelanden från Föreningen Örebro läns museum* X, innehållande bl. a. en fortsättning på Herman Hofbergs 1868 författade antikvariskt-topografiska landskapsbeskrivning, nämligen Glanshammars härads socknar, vidare en på arkivstudier byggd uppsats rörande prästboställen i Lillkyrka, av Karl K:son Leijonhufvud, folkminnesuppteckningar från Väster-Närke 1867 och 1925, publicerade av Maja Forsslund, »Hembygdsgården Siggebohyttan» (även sepa-

rat) av Bertil Waldén, ur 1700-talets s. k. prosttabeller för Örebro kontrakt sammanförda »Notiser från 1700-talets Nerike», publicerade av Levi Rickson, samt en samling utdrag ur anteckningar rörande Örebro stad, förda under 1800-talets förra hälft av medlemmar av släkten Broms, publicerade av Bertil Waldén.

År 1931 utgavs från museiföreningen *Festskrift till 75-årsminnet av stiftandet av Föreningen för Nerikes folkspråk och fornminnen den 1 oktober 1856*, vars titel ju säger tillräckligt om anledningen till denna i särdeles tilltalande utstyrsel iordningställda publikations tillkomst. Vårt lands äldsta provinsiella fornminnesförening äger ett högst imponerande arkiv, och det är ur detta, som nästan alla festskriftens uppsatser hämtats. Efter ett förord av museiföreningens nuvarande ordförande, landshövding Bror C. Hasselrot, lämnar festskriftens redaktör, Bertil Waldén, en historik över föreningens, eller rättare de varandra avlösande, oliknämnda föreningarnas verksamhet 1856—1931. Föreningens stiftare och förste sekreterare, Nils Gabriel Djurklou, gjorde 1849 en snabbinventering av Närke kulturminnen; hans på grundval härav utarbetade, hittills opublicerade manuskript har nu sent omsider bragts till trycket. Gösta Berg publicerar ett intressant brev till Djurklou från den berömde tyske etnologen Wilh. Mannhardt. En del aktstycken från 1587 års stiftssynod i Strängnäs, numera i Strängnäs domkyrkoarkiv, publiceras av Gustav Löw under rubriken »Närkes präster och den liturgiska striden». Museiarkivets pergamentsbrev från 1500- och 1600-talen, sammanlagt ett 50-tal, återgivas, in extenso och i resuméer, av K. G. Grandinson. Ett 1864 till Djurklou inlevererat manuskript med detaljrika uppteckningar rörande folklivet i Järnboås socken, författat av skogvaktaren P. E. Ericsson, tar ett stort utrymme i anspråk men bjuder på talrika värdefulla notiser. Ur den övermåttan rika Gumælius-brevsamlingen har Hilding Wib-

ling återgivit ett par litteraturhistoriskt intressanta brev till Gumælius från Bernhard Elis Malmström. Den sista uppsatsen, »Personalia ur Örebro läns museiarkiv», av Waldemar Carlsson, bjuder på en omfångsrik samling miscellanea av personhistorisk art. Porträtt av föreningens märkesmän illustrera den vackra festskriften.

Södermanland-Nerikes nations *Majhälsning till äldre landsmän 1931* innehåller bl. a. ett utdrag ur nationsmatrikeln för åren 1881—85 med av J. Lagerholm utarbetade kortfattade, men värdefulla biografiska notiser samt en illustrerad katalog över inspektorsporträtt av Elvir Lander.

Den ovedersägligen ståtligaste hembygdsbok, som hittills ägnats Närke, är *Risebergaboken*, utgiven av Risebergastiftelsen, en organisation som åtminstone i sin här berörda funktion torde kunna betraktas såsom synonym med professor Johan Gunnar Andersson, vilken i ett förord berättar »Hur Risebergaboken blev till». Då antalet medarbetare är omkr. 40, kunna av bokens till omfång, innehåll och även värde synnerligen varierande uppsatser, av vilka f. ö. en del ha vare sig med Riseberga eller Närke att skaffa, endast de viktigare och av större hembygdsintresse här omnämnas. Om de svenska cistercienserklostren i allmänhet skriva Sigurd Curman och Erik Lundberg, om Riseberga — klostret och ruinen, herrgården och trädgården — Bertil Waldén, K. G. Grandinson, Rutger Sernander och Jöran Sahlgren samt, med mera litterär anknytning, Selma Lagerlöf, Verner von Heidenstam, Berit Spong, Jeremias i Tröstlösa och J. L. Saxon. Närke natur och näringsliv belysas i innehållsrika uppsatser av bl. a. Bror C. Hasselrot, J. G. Andersson, Lennart von Post, Erik Rosenberg, Anton Jansson och Gösta Berg. Kulturhistoriskt värdefulla bidrag äro vidare »Konungar på Eriksgata genom Tiveden» av Carl Sahlén, »Gustav II Adolfs och Karl XII:s krigare på Närkegardar»

av Sixten A:son Sparre, »Ett Tivedsmoment» (Kullängsstugan) av Sigurd Erixon samt »Karolinska skolan» av K. G. Grandinson. Detsamma gäller, närmast då ur religionshistorisk synpunkt, Em. Linderholms »Margareta i Kumla» och Olov Gunnarssons »Hedin på Torp och Helgelseförbundet». Litteraturhistoriska bidrag äro »Bernhard Malmströms första kända dikt» av Ruben G:son Berg och Erik Hj. Linders utmärkt presentation av »Jeremias i Tröstlösa, närkesdikta- ren»; ett konsthistoriskt »Axel Borgs Örebroteckningar» av Bertil Waldén. Så till sist en samling mera personligt färgade hembygdsbidrag: Prins Eugens sympatiska Sannahedsminnen, J. G. Anderssons barndomsminnen från »Trollstigen», Anna Lenah Elgströms »Ungdomsstaden» (Örebro) samt kanske framför allt Hjalmar Bergmans posthuma »Försök till försvar för villa».

Den outtröttligt flitige J. L. Saxon brukar merendels publicera sina bidrag till den närkiska hembygdslitteraturen i otaliga tidningar och tidskrifter. Den som vill hålla sig à jour med hans produktion har därför att räkna med ett högst tidsödande arbete. En och annan har emellertid förmånen att bli delaktig av hans i små, numrerade upplagor utgivna separatträck av dessa frikostigt distribuerade tidningsartiklar. Det råder intet tvivel om, att dessa små volymer med tiden komma att bli bibliofila dyrgripar. Från det senaste årtiondet föreligger ett helt litet bibliotek, nästan uteslutande Närkebetonat. Dessa ofta rent journalistiska presentationer äro visst icke alltid några märkligare bidrag till den kulturhistoriskt inriktade hembygds-litteraturen, men stundom kommer det mera genomarbetade saker, som väl förtjäna att betecknas som gedigna. Och samt och synnerligen gäller det omdömet, att Saxons publikationer genomglödas av en lidelsefull, i sin okritiska beundran alltsomoftast fullkomligt chauvinistisk hembygdskärlek.

Från de senaste åren äro framför allt att nämna serierna *Ur Närkeherregårdarnas krönika* och *Närke och närkingarna i sängen och dikten*, den förstnämnda hittills i tre, den senare i sex små »delar». Herrgårdsbeskrivningarna äro rappt och trevligt skrivna och oerhört innehållsrika. De historiska uppgifterna tarva väl här och var åtskillig revidering, men det till omfånget mest betydande notismaterialet från nutiden förefaller tillförlitligt och har i så fall sitt stora värde som framtida källmaterial. Den ovannämnda serien nummer två innehåller också otroligt mycket Närkestoff, hämtat ur den till synes bottenlösa gruvfyndighet, som författaren äger i sitt vittberömda stora hembygdsarkiv.

Ur Närkes hävder, Folkminnen och folkliv i Närke och Örebro för 50 år sedan tillhöra samma innehållsrika kategori. Såsom värdefulla bidrag till närkisk hembygds litteratur äro vidare att betrakta Saxons översättning av Dionysius Fischers Närkebeskrivning (1639) och hans nytryck av Olof Salins Örebrobeskrivning (1737). I *Närkingarnas Ordspråksbok* har han samlat en rik kollektion ofta nog så karaktäristiska, om än inte alltid typiskt närkiska ordstäv.

I serien »Minnen från gamla svenska prästhem» har såsom nr VII utgivits *Från gamla prästhem i Södermanland och Närke*. Den av Carl Lönroth och Wilh. Zetterstedt redigerade samlingen innehåller från Närke skildringar från det slutande 1800-talets prästgårdar i Ekeby, Stora Mellösa, Kumla, Ödeby, Lerbäck, Axbergs och Viby socknar samt Örebro stadsförsamling. De religiöst betonade personligt-familjära faserna av det ecklesiastika hemlivet ha i regel skjutits i förgrunden, men stundom förekomma miljöskildringar av ett kulturhistoriskt intresse, som förtjänar uppskattning även utanför den giv-

na läsekretsen, prästgårdarnas. En skildring av »den siste götens», Gustav Wilhelm Gumælius', hem måste städse bli ett värdefullt brottstycke närkisk kulturhistoria.

Några populärt lagda småpublikationer av visst lokalintresse må här i all korthet beröras. Under titeln *Första kilometern ur min levnadsfilm* påbörjade Carl A. Bäckström häromåret ett memoarverk, vars första del bl. a. innehåller en del lägerminnen från Sannahed vid tiden omkring sekelskiftet. Den anekdotspäckade miljöskildringen bjuder icke just på några nyheter, men är av en anspråkslös småtrevlighet.

Signaturen Salbo (redaktör Evert Sahlberg) har i *Enslingen på Bockön* ägnat en välförtjänt minnesruna åt den originelle amatörastronomen August Mattson, som på den lilla Bockön i sjön Tisaren under 20 år ägnade sig åt eremitliv, stjärnforskning och korrespondens med Camille Flammarion. I *Historier från Västerrike* har samme författare publicerat en samling visserligen folkloristisk föga märkvärdiga, men delvis ganska underhållande bygdeberättelser.

En viss anknytning till Närke har också Per Askunds *Äventyr på kaparstråt*, med understöd av Längmanska fonden utgiven av Sigurd Erixon i Arbetarnas kulturhistoriska sällskaps skriftserie. Händelseförloppet utspelas visserligen på världshaven och i främmande hamnar, men författaren, född 1785, död 1853, var en bondpojke från Köpsta i Askers socken.

Till sist må nämnas ett par, tre tillfällighetspublikationer av hembygds karaktär, innehållande delvis ganska goda bidrag av blandat innehåll: den av Hallsbergs kulturella förening utgivna *Nerikes bygden* (1930, 31), redigerad av Evert Sahlberg, samt *J. U. F.-bladets och Skansens Npheters närkesnummer* (båda 1931).

SAMFUNDETS FÖR HEMBYGDSVÅRD BYGGNADSBYRÅ SAMT PERMANENTA MATERIAL- & RITNINGSUTSTÄLLNING

Utföra ritningar och arbetsbeskrivningar etc. till egna hem, lantgårdar, prästgårdar, m. m.

Ritningskostnad för egnahemsbyggnader utgår för måttsett ritning å väv i 100-dels skala i enlighet med nedanstående taxa:
flerfamiljshus, inrymmande högst 8 eldstäder samt enfamiljshus, inrymmande högst 6 eldstäder efter 15: — kronor pr eldstad.

För större bostadshus eller byggnad avsedd till annat ändamål bestämmes kostnaden enligt särskild överenskommelse.

För medlemmar av Samfundet för hembygdsvård lämnas 15 % rabatt.

Sedan Samfundets för hembygdsvård byggnadsbyrå vid Statens Byggnadsbyrås avveckling enligt av Kungl. Maj:t utfärdat bemyndigande övertagit dess konsultativa verksamhet med tillhörande typritningsarkiv kan allmänheten hos Samfundets byggnadsbyrå även förskaffa sig kopior av de typritningar, som på sin tid utarbetades genom statens försorg till tjänst åt det statsunderstödda egnahemsbyggandet och till samma billiga pris som därvid av Statens Byggnadsbyrå tillämpats.

Förest. för byggnadsbyrån Förest. för materialutställningen

Arkitekt Rolf Bolin Ing. Gösta Nordstrand

Telefon 19424

Telefon 19248

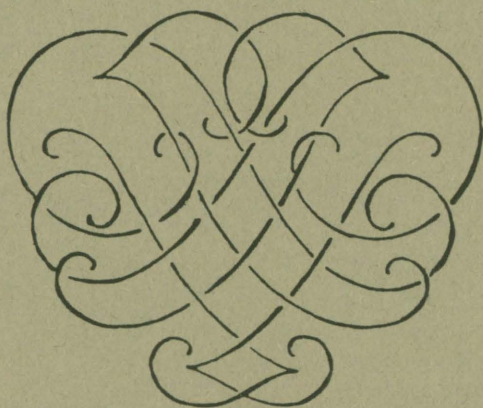
KUNGSGATAN 35, 1 tr. - STOCKHOLM

Program för Samsfundets för hembygds-
vård årsmöte i *Falun*. Se sid 15.

TIDSKRIFT

FÖR

HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av
Samsfundet för Hembygdsvård

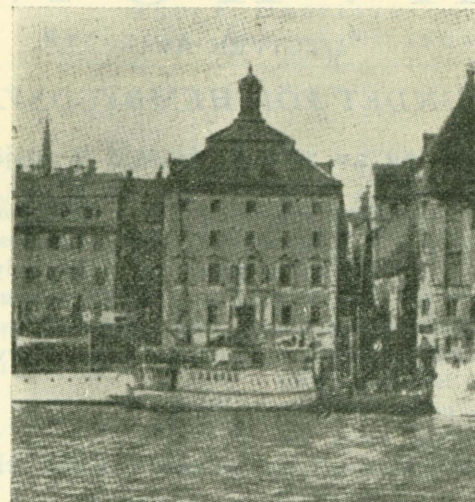
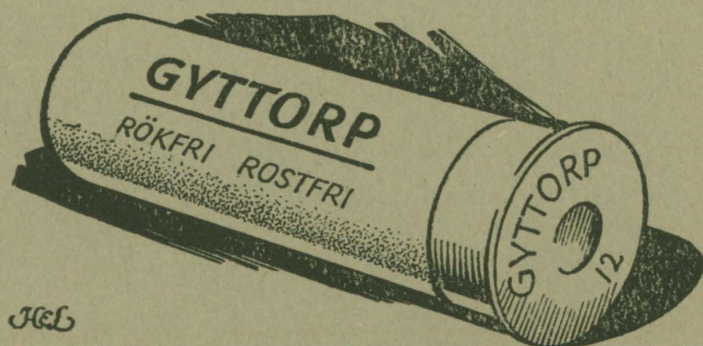
ÅRGÅNG 13 ANDRA HÅFTET
1 9 3 2

K

GYTTORPS

JAKTPATRONER
skadeskjuta ej villebrådet
-om man siktar rätt!

Om i slottsliknande barockstil

eller av enklare beskaffenhet — ert hus måste alltid brandförsäkras. Er egen trygghet kräver det, era långivare fordra det även.

Städernas Allmänna Brandstodsbolag, som har sitt säte i huset Skeppsbron 20, Stockholm — det är huset mitt på bilden härövan — är en mer än 100-årig institution. Jämte mycket starka fonder har bolaget under sin långa verksamhetstid hunnit samla även en rik erfarenhet i brandförsäkring av svenska stadsfastigheter. Å de låga premierna lämnas för 10 år gamla försäkringsbelopp en *särskild* rabatt av intill 30 %.

Dotterbolagen Svitjod och Gothia meddela brandförsäkring å *allt slags lösegendom* — Gothia jämväl å fastigheter ävensom *ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenledningsskade-* m. fl. försäkringar.

Huvudkontor:

S T O C K H O L M

SKEPPSBRON 20 - STRANDVÄGEN 5 B

OMBUD I STÄDER, KÖPINGAR M. M.

GRAVKONST

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Inledning av arkitekt Harald Wadsjö

Innehåller ett 100-tal avbildningar efter nykomponerade gravvårdar och 8 typalfabet med siffror samt dessutom över 150 avbildningar efter gamla gravvårdar, belysande traditionen på detta område. I en särskild avhandling, försedd med över 90 illustrationer, behandlar professor Helge Kjellin symboler och emblem å gamla gravvårdar.

Pris kr. 8: 50

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 5: 50.

RITNINGAR TILL LANTMANNABYGGNADER

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Innehåller fullständiga ritningar, planer, genomskärningar och fasader till 16 gårdar för olika trakter av Sverige.

Pris kronor 12: —

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 9: —.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XIII, 1932

RED. F. HAZELIUS

HÄFTE II

RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Program för Samfundets för hembygdsvård årsmöte i Falun den
8—10 juli 1932.

FREDAGEN DEN 8 JULI.

Kl. 10,00 Ombudsmöte. Lokal meddelas senare.

Kl. 10,30 Årsmöte å Stora Bergslagssalongen. Föredrag av länsarkitekten MAGNUS DAHLANDER över ämnet: Hembygdsvård och bebyggelse.

Stora Bergslagssalongen, inrymd i Stora Kopparbergs Bergslags aktiebolags nuvarande huvudkontorsbyggnad vid Stora torgets sydöstra hörn. Denna byggnad uppfördes år 1818 efter ritning av bergmästare Claes Wallman. Salongen och angränsande rum innehålla en del av Bergslagens porträtt- och tavelamlingar.

Kl. 13,00 Lunch å utvårdshuset Kullen.

Besök å museet Dala Fornsal under ledning av rådman KARL TROTZIG, i Kristine kyrka under ledning av kontr.-prosten, teol. dr G. EKSTRÖM, å Bergslagens museum vid gruvan under ledning av bibliotekarien ALVAR SILOW.

Landskapsmuseet Dala Fornsal är inrymt i en gammal bergsmansgård från 1800-talets början. I museet får besökaren en god introduktion till kändedomen om den folkliga kulturen inom Dalarna. Fornsalen omfattar nämligen dels en förhistorisk avdel-

ning, dels och framför allt en stor samling allmogeföremål från landskapets olika delar, varibland märkes en vapensamling, som direkt anknyter till landskapets historiska insats, ävensom en enastående serie äldre och nyare dräkter från landskapets olika socknar tillika med en betydande textil avdelning.

Kristine kyrka vid Stora Torget i Falun uppfördes åren 1642—1655, således under både Sveriges och Falu gruvastorhetstid, något som också tagit sig uttryck i dess stolta resning och rika utsmyckning. Tempel restaurerades senast 1906 under ledning av arkitekt Carl Möller.

Bergslagsmuseet. Vid randen av gruvstöten, i »Stora gruvstugan», Stora Kopparbergsbolagets tidigare administrationsbyggnad, där den gamla gruvrätten haft sitt säte, har bolaget upprättat ett museum över sin historia och sin nuvarande verksamhet. Detta Bergslagens museum erbjuder en god inblick i Falu gruvast äldre och nyare öden och i det svenska järnets, de svenska skogarnas och den svenska vattenkraftens utnyttjande i den form detta försiggår inom landskapets sedan gammalt främsta industriföretag.

Kl. 19,00 Middag å Stora Bergslagssalongen på inbjudan av Stora Kopparbergs Bergslags A/B.

LÖRDAGEN DEN 9 JULI.

Kl. 9,00 Avfärd från Stora Torget.

Kl. 9,30 Besök å loftboden vid *Ornäs* (Ornässtugan) under ledning av länsarkitekten MAGNUS DAHLANDER. Avfärd kl. 10,00.

Loftboden vid Ornäs (Ornässtugan) utgör med sin svalgång ett av de intressantaste proven på svensk träarkitektur från medeltiden. Uppförd som flygelbyggnad till Ornäs medeltidsgård innehåller den på loftet härbergen och gästrum. Det var enligt traditionen här som Gustaf Vasa fick övernatta, när han sökte en fristad hos Arendt Persson (Örnflykt) och, förrådd av honom, räddades av hustrun, Barbro Stigsdotter, från att falla i danskarnas händer.

Kl. 10,30 Besök vid *Kvarnsvedens pappersbruk*, tillhörigt Stora Kopparbergs Bergslags A/B under ledning av bolagets tjänstemän. Avfärd kl. 11,00.

Kvarnsvedens pappersbruk, anlades vid senaste sekelskiftet vid den näst översta av de fyra mäktiga Tunaforsarna, vilka samtliga tillhörde Bergslaget och av detta bolag äro utnyttjade i och för industriens behov. På resa från Ornäs till pappersbruket passeras dessa fyra industrianläggningar: Domnarvets järnverk, Bullerforsens kraftverk, Kvarnsveden samt Forshuvudforsens kraftverk. Pappersbruket liksom det nedanför liggande järnverket, äro landets största. Tillverkningen utgöres av tidningspapper (c:a 100.000 ton pr år) och, som biprodukt, byggnadspapp.

Kring dessa stora anläggningar, som tillsammans utgöra ett av landets viktigaste industricentra, har under senaste årtionden uppvuxit Dalarnas folkrikaste samhälle (Domnarvets municipalsamhälle – Borlänge köping) med f. n. sammanlagt omkring 18.000 innevånare.

Kl. 11,30 Besök vid *Tunabygdens gammalgård* i Domnarvet under ledning av doktor K. E. HÄLLSJÖ. Avfärd kl. 12,00.

Tunabygdens gammalgård representerar en större bondgård i den rika Tunabygden under förra hälften av 1800-talet. Alla husen

äro hitflyttade från byar inom bygden. Mångårdsbyggnaden från omkring 1800, byggnaden mot väster något århundrade äldre och mot öster en medeltida loftbyggnad, det s. k. Åselbyloftet. För övrigt uthuslänga, dubbelbod, trösklada, smedja, skvaltkvarn m. m. ävensom vaktmästarebostad. Senaste förvärvet är den byggnad, i vilken J. O. Wallin föddes.

Kl. 12,30 Besök i *Stora Tuna kyrka* under ledning av kontraktsprosten OTTO BOLLING. Avfärd kl. 13,00.

Stora Tuna kyrka, ursprungligen från tidig medeltid, har senast restaurerats 1914–1915 av ark. Axel Lindegren, då tornspiran erhöll sin nuvarande utformning. Kyrkan blev en gång, år 1469, invigd till domkyrka. Dess prostar kallades »Tuna bispar». Den prydes av en stor altartavla av Ehrenstrahl. På kyrkbacken är rest en minnesvård över socknens störste son, Johan Olof Wallin. Kl. 13,30 Lunch å Sätters stadshotell.

Besök vid *Åsgårdarnas friluftsmuseum* i Säter under ledning av länsarkitekten MAGNUS DAHLANDER. Avfärd kl. 15,00.

Åsgårdarnas friluftsmuseum i Säter utgör en lyckad kombination av gårdar och byggnader från staden samt en bondgård från Sätters socken, samtliga, utom en stadsgård, hitflyttade från olika håll. Främst märkas bondgårdens mangårdsbyggnad med vägg- och takmålningar ävensom tvenne fullständiga hantverkslokaler, en krukmakareverkstad och en skopsmedja, båda representerande viktiga hantverk i staden.

Kl. 15,00 Besök i *Säterdalen* under ledning av professor LENNART VON POST. Dalen genomvandras den omkr. 2 km. långa vägen från staden, utmed ån och genom Suckarnas allé till Knutsbo by, varest bussarna möta. Avfärd kl. 16,00.

Säterdalen har uppstått genom att Ljusterån i den lösa ishavssanden nedskurit en egendomlig, ända till 50 meter djup och på sina ställen flera hundra meter bred dalgång, sträckande sig omkring 6 kilometer

ned mot Dalälven. Med sina många grenar och bidalar samt sin rika växtlighet är den en lika sällsynt som enastående vacker naturbildning. Från slätten och över ån kommer man till Friluftsteatern, landets yppersta friluftsscenen, med plats för tusentals åskådare.

Därefter under vägen till Vika passeras Rankhyttan.

Kl. 16,30 Besök i *Vika kyrka* under ledning av riksantikvarien S. CURMAN. Avfärd kl. 17,00.

Vika kyrka vid en vik av sjön Runn, uppfördes under 1400-talets senare hälft. Altarskåp, krusifix och helgonbilder från denna tid. Fönstermålningar bekostade av Georg Stjernhjelmns förfäder. Kyrkans alla valv och väggar äro fyllda av kalkmålningar från 1500-talet: Evangelisterna, nattvarden, korsfästelsen etc. Till vänster om altaret Lukassymbolen, en stående oxe, av Karl-feldt besungen i »Oxen i sjöga».

Kl. 17,30 Besök å bergsmansgården *Sveden* med Linnésalen, under ledning av med. kand. UNO WESTIN. Avfärd kl. 18,00.

Bergsmansgården Sveden. Här föddes 1653 Jesper Svedberg, sedermera biskop i Skara och far till den berömde vetenskapsmannen och andeskådaren Emanuel Svedenborg. Han var son till bergsmannen Daniel Isaksson och tog sitt namn efter gården. Enligt traditionen skall rummet i övre våningen ha utgjort Svedbergs studerkammare. I salen firades 1739 Carl von Linnés bröllop med Sara Elisabet Moræa, vars fader, en frände till Svedberg, då ägde gården. Enligt sägnen var det till detta tillfälle som rummet nyinreddes och försågs med de ännu bevarade väggmålningarna.

Kl. 18,15 Återkomst till *Falun*.

Kl. 19,00 Middag å Grand Hotells festsal »Lustgården».

SÖNDAGEN DEN 10 JULI.

Kl. 9,00 Avfärd från Stora Torget.

Kl. 9,30 Kort besök i *Amsbergs kapell* under ledning av länsarkitekten MAGNUS DAHLANDER. Avfärd kl. 9,45.

Amsbergs kapell, uppfört på 1600-talet och nyligen restaurerat, bildar med sin klockstapel en vacker kyrklig grupp. Dess förnämsta klenod utgöres av ett praktfullt medeltida altarskåp, som jämte predikstolen etc. smyckar det lilla kyrkorummet.

Kl. 11,00 Gudstjänst i *Leksands kyrka*. Avfärd kl. 12,30.

Leksands kyrka är belägen på en udde mot Österviken, en vik av Siljan. Ursprungligen en medeltida treskeppig gråstenskyrka, består den nu av ett femskeppigt långhus, vartill sluta sig två lägre partier, koret och en gammal tornmur ävensom sakristia, allt täckt av ett högt, brutet valmtak, som krönes av en kupolliknande takryttare, »löken». Kyrkan har en väl sammangjuten hållning med karaktär av centralkyrka, vilkens delar bygga sig upp mot den samlande kupolen. Detta enhetliga utseende erhöill kyrkan genom en ombyggnad 1709–1715, ledd av dåv. kyrkoherden Lars Siljeström, som med intryck av Tessinska centralkyrkor förenade en förkärlek för de kupoltorn han sett i Ryssland som fältpräst hos Karl XII.

I Tingshuset vid björkallén inrymmer *Leksands konstgalleri*, med alster av konstnärer, som på ett eller annat sätt varit knutna till Leksandsbygden, såsom Ankar-crona, Ivar Nyberg, Emerik Stenberg, Sam Uhrdin, David Tägtström, Olof Arborelius m. fl.

Kl. 13,00 Besök å *Tällbergs Holen* under ledning av konstnären GUSTAV ANKARCRONA. Avfärd kl. 13,30.

Tällbergs Holen, konstnären Ankarcronas skapelse och hem, är belägen på byn Tällbergs högsta punkt eller »hol» och utgöres av en sluten gård, med de i en Leksandsgård förekommande byggnader, de flesta av hög ålder, hopbragta från skilda håll i socknen och sammanfogade till en vacker och typisk enhet, en grå timmerborg, med en strålande grann utsikt över Siljan och dess skilda bygder. Gården uppfördes och ordnades under åren 1910–1915.

Kl. 14,00 Lunch å Persborgs pensionat.

Besök vid *Rättviks gammalgård*

under ledning av hemmansägaren OLLAS ANDERS HANSSON. Avfärd kl. 15,00.

Rättviks gammalgård utgör ett gott prov på en gammal Rättviksgård från början av 1800-talet. Männen i Rättvik voro ffordom i stor utsträckning målare, varför det är i sin ordning att denna gammalgård ger belägg härpå och särskilt samlat alster av de gamla målarnas konst. Gården blev färdig år 1929.

Kl. 16,00 Ett kort uppehåll vid *Mora kyrka* och Zorns Gustaf Vasa-stod.

Mora kyrka har sin förnämsta prydnad i det efter Nikodemus Tessins ritning 1673 uppförda smäckra tornet, synligt snart sagt över hela Siljansdalen. På kyrkogården märkes Zorns grav, med vacker minnesvård av Chr. Eriksson. Omkr. 200 m. öster om kyrkan synes Zorns Gustaf Vasa-stod, rest ungefär på samma plats där Gustaf själv skall hava talat till Morakarlarna. Söder om kyrkan ligger tingshuset med Zornmålningar. Väster om kyrkan Zorngården.

Besök vid *Zorns gammalgård* i *Mora* under ledning av doc. GERDA BOETHIUS. Besök vid *Utmelandmonumentet*. Avfärd kl. 17,00.

Zorns gammalgård vid folkhögskolan å Skeriol. Huvudgården har med stor pietet och sakkunskap uppförts av Zorn själv. Sedermera har gården under ledning av doc. Gerda Boethius utökats med en hemfäbod och en långfäbod, skvaltkvarn m. m., så att anläggningen nu innehåller ett 30-tal byggnader, tillhörande en gammal Mora-gård.

Den närbelägna folkhögskolan äger en ståtlig samling konstverk av Zorn, Liljefors, Tirén, Nordström, Kreuger, Fjæstad m. fl.

Utmelandmonumentet. Byggnaden är uppförd 1860 efter ritning av prof. Scholander. Tavlör av Edv. Berg, Karl XV och Höckert pryda väggarna. Källaren, där enligt sägnen Gustav Vasa doldes för de danska spejarna, tillgänglig inom byggnaden.

Kl. 17,30 Besök vid *gravfältet å Sollerö* un-

der ledning av rådmannen KARL TROTZIG. Avfärd kl. 18,00.

Gravfältet på Sollerön. År 1928 gjordes på Dalarnas Hembygdsförbunds bekostnad en systematisk undersökning av rösen och högar å Bengtsarvets och Utanmyra byars mark å Sollerön. Därvid kunde fastslås, att här förefunnos stora gravfält från vikingatiden, med massor av gravar. Trenne sådana äro fullständigt undersökta, varvid gjorts synnerligen rika och vackra fynd av vapen och husgeråd. Av dessa gravfynd förvaras två i Statens historiska museum och ett i Dala fornsal i Falun.

Kl. 19,00 *Middag å Turisthotellet, Leksand*. Avfärd kl. 21,00.

Kl. 22,00 *Falun*.

MÅNDAGEN DEN 11 JULI.

Hemfärd över Ludvika och Brunnsvik. Tåg avg. från Falun kl. 10,36. Ank. till Ludvika kl. 12,00. Färd i bilar till *Ludvika gammalgård*, som beses under ledning av doktor KARL-ERIK FORSSLUND.

Ludvika gammalgård. Väster Bergslagens älderdomligaste bevarade bergsmansgård, på sin ursprungliga plats, med dubbel man-gårdsbyggnad och Väster Bergslagens största och finaste svalbod, med ett gruvfält under anläggning i samband med ett gruv- och hyttmuseum samt med släkt- och gårds-handlingar alltifrån 1560-talet i sitt rika arkiv. Gården köptes till hembygdsgård år 1922 och invigdes efter en genomgående reparation år 1924.

Utfärd i bilar till *Brunnsviks folkhögskola* och doktor Forsslunds *Storgården*, som får beses under ledning av värdfolket. Avfärd kl. 15,30.

Kl. 16,00 *Gemensam middag å Ludvika stadshotell*.

Tåg avgår mot Falun kl. 17,45.

» » » Stockholm kl. 17,47.

» » » Göteborg kl. 17,30.

KOSTNADER.

Fredagen den 8 juli.

Bil och lunch pris kr. 4: —.

Med egen bil » » 3: —.

Lördagen den 9 juli.

Buss, lunch och middag pris kr. 10: —.

Med egen bil » » 7: —.

Söndagen den 10 juli.

Buss, lunch och middag pris kr. 12: —.

Med egen bil » » 6: —.

Måndagen den 11 juli.

Bil och middag pris kr. 5: —.

Med egen bil » » 3: —.

Gäster äga medfölja. För dessa erlägges en avgift av kr. 3: — per person.

Anmälningar skola vara insända till Samfundets expedition, Grönegatan 14, Lund **före den 26 juni 1932**. Anmälningskort medföljer.

Beställning av rum göres under adress *Dala Fornsal, Falun*. Enär inkvartering i förhyrda privatrum kan visa sig erforderligt, böra de, som önska bo på hotell, beställa rum snarast möjligt. För övrigt skola rumsbeställningarna vara insända *senast den 1 juli*.

Berättelse över Samfundets för hembygdsvård verksamhet under år 1931.

MEDLEMMAR.

Antalet årligen betalande medlemmar utgjorde vid årets slut 5,083. De ständiga medlemmarnas antal var vid årets slut 22 och de stödjande medlemmarnas antal 20. Under året har en ny korporativ medlem tillkommit, nämligen Dalslands fornminnes- och hembygdsförbund. De korporativa medlemmarnas antal utgjorde under 1931 51.

ÅRSMÖTE.

Samfundets årsmöte avhölls i Skara den 17—19 juli under ordförandeskap av landshövding S. Lübeck. Samtidigt höllo Väs-

tergötlands fornminnesförening och Västergötlands hembygdsförbund sina årsmöten därstädes. Förutom de stadgeenliga ärendena framlades för antagande ändring av Samfundets stadgar enligt principuttalandet vid förra årsmötet. Jämte några smärre ändringar gjordes på förslag av riksantikvarien S. Curman ett sådant tillägg till stadgarna i § 5, att Statens Historiska Museum och Nordiska Museet skulle bli jämställda med landskaps- och länsförbunden vid Samfundets ombudsmöten.

STYRELSE.

Styrelsen har efter årsmötet 1931 haft följande sammansättning: landshövding S. Lübeck, ordförande, stadsarkitekt S. Westholm, vice ordförande, fil. d:r C. J. Anrick, länsantikvarie E. Festin, folkhögskollärare F. Hazelius, major H. von Heidenstam, museiintendent S. T. Kjellberg, direktör O. Lindeberg, fröken A. Lindhagen, ingenjör L. Nobel, rådmän K. Trotzig, intendent S. Wallin, arkitekt J. Akerlund. Styrelsen har under året haft 4 sammanträden. De löpande göromålen hava handhåfts av ett arbetsutskott, som bestått av herrar Lübeck, Westholm, Hazelius, von Heidenstam, Trotzig och Akerlund. Revisorer hava varit direktör G. Ehrnberg och länsarkitekt N. Blanck. Skattmästare-ämbetet har till den 1. oktober handhåfts av ingenjör L. Nobel, och därefter av major H. von Heidenstam. Sekreterare har liksom föregående år varit fil. lic. F. Hazelius.

De från sekretariatet utgångna diari-förda skrivelserna utgjorde under året 1,672.

TIDSKRIFTEN.

Tidskrift för hembygdsvård, vilken redigeras av Samfundets sekreterare, har under året utgått i en upplaga av 7,000 ex. och har tillställts Samfundets samtliga medlemmar, varjämte ett par hundra gratisexemplar tillställts läroanstalter, bib-

liotek m. fl. Liksom föregående år har tidskriften åtnjutit statsanslag. Fr. o. m. innevarande år har tidskriften omlagts så till vida, att de nuvarande 6 häftena bibehållas men göras något mindre och tryckas på enklare papper. Innehållet i dessa bli huvudsakligen regelbundet återkommande redogörelser för hembygdsvårdsarbetet inom de olika läns- och landskapsförbundens verksamhetsområden samt litteraturanmälningar och enstaka uppsatser, behandlande särskilt aktuella frågor. De egentliga uppsatserna komma däremot att samlas i en årsbok av i det närmaste samma omfång som samtliga nuvarande 6 häften.

PUBLIKATIONER.

Det sedan ett par år pågående arbetet »Ritningar till lantmannabyggnader» har under året färdigtryckts och distributionen påbörjats. Samlingen omfattar ritningar till 16 gårdar, var och en åskådliggjord medelst en situationsplan och en perspektivritning över hela gårdsanläggningen. Varje byggnad, såväl boningshusen som ekonomibyggnaderna, visas i erforderligt antal planer, genomskärningar och fasader och varje gårdstyp beledsagas av några korta uppgifter om egendomens tänkta areal m. m. Den allmänna orienteringen såväl som en del påpekanden rörande typerna är samlad i den inledande texten, även den helt kortfattad men likväl innehållande förklaringar och råd, som kunna vara av värde för de byggande. Boken kan betraktas som en fullständig illustrerad förteckning över de originalritningar i skala 1:100, som finnas upplagda hos Samfundet och av vilka på rekvisition kunna erhållas behövliga kopior.

YRKESUTBILDNINGSVERKSAMHETEN.

Föreståndare för Samfundets yrkesutbildningsverksamhet har varit fil. lic. F. Hazelius. Under året ha två byggmästare-

kurser avhållits, nämligen på Molkoms folkhögskola och i Luleå. Kursen i Molkom pågick under tiden 3—13 mars och stod under inspektion av t. f. landsfiskalen F. O. Carlsson. Såsom lärare tjänstgjorde arkitekterna R. Bolin och E. Selander. Kursen besöktes av 18 elever. Kursen i Luleå pågick under tiden 18—28 mars och besöktes av 18 elever. Inspektor var rektor John A. Lydh och lärare arkitekterna R. Bolin och E. Selander. Vid Samfundets byggmästareskola i Akarp pågick den femte årskursen den 7. jan.—2. april och besöktes densamma av 12 elever. Inspektor för skolan har såsom förut varit rektor E. Ingers. Under året tjänstgörande lärare ha varit arkitekt G. Beijer (byggnadslära med byggnadsritning), fil. mag. E. Christoffersson (gymnastik), fil. lic. F. Hazelius (svenska byggnadsskickets historia och hembygdsvård) lektor O. Hellgren (bokförläggning och yrkeslagstiftning), ingenjör S. Kelfve (byggnadslära med byggnadsritning), fil. kand. O. Levander (svenska språket med affärs-skrivning), och fil. doktor G. Sjöström (matematik och fysik).

Fem elever ha erhållit stipendium från Kungl. Kommerskollegium om 250 kronor vardera, och dessutom har ett stipendium å kronor 300 från Skånska föreningen för byggnadskultur utdelats.

I likhet med föregående år har Samfundet för sin yrkesutbildningsverksamhet uppburit statsanslag. Av Skolöverstyrelsen förordnad inspektor för dess ekonomiska förvaltning har varit kommerserådet Axel F. Enström.

Under 1932 avhållas tvenne byggmästarekurser, nämligen i Storvik i Gästrikland och i Torsby i Värmland.

BYGGNADSBYRÅN.

Byråns verksamhet har under det gångna året kunna visa ett kraftigt uppsving; mot 16 st. utförda byggnadsritningar under år 1930 svara detta år 64 st. Sammanlagda antalet ärenden, som byrån ex-

pedierat, är för året 85 st. mot 24 st. föregående år. Ökningen torde vara att tillskriva den propaganda för byråns verksamhet, som inletts genom föredrag, hållna av föreståndaren för byråns verksamhet, inför municipalnämnderna samt de kommunala byggnadsnämnderna inom Hudinge och Nacka kommuner. Sammankomsterna hade på initiativ från Samfundet förmedlats av länsarkitekt Stenfors samt respektive ordförande inom kommunalnämnderna. Föredragen, som voro avsedda att orientera vederbörande rörande Samfundets syften och att tjäna till utgångspunkt för dryftande av frågan, huruvida någon form kunde finnas för byråns inträdande vid behov av sakkunnig hjälp såväl för de byggande som de kontrollerande myndigheterna, belystes med skioptikonbilder, exemplifierande dels god, dels mindre förebildlig bebyggelse. Bland uppdrag, som byrån, förutom ritningar till ett flertal egnahemsbyggnader, under året fullföljt äro att nämna: typritning till bostadshus å kronojägareboställen på uppdrag av Sveriges Kronojägareförbund, typritningar till monteringsfärdiga hus enligt system Solo, skolbyggnad i Skenstavik m. fl.

För att tillfredsställa det behov av överskådlighet vid val av hustyper, som vid byråns konsultativa verksamhet samt vid utförandet av byggnadsritningar visat sig önskvärt, har byrån låtit utarbeta en modelltypserie av mindre byggnader. Modellerna äro uppgjorda på grundval av erfarenheter, vunna dels vid byråns konsultativa verksamhet, dels vid de av Samfundet hållna byggmästarekurserna, dels vid det under senare åren synnerligen livliga egnahemsbyggandet inom Stockholms trädgårdsstäder. Serien omfattar 10 st. modeller i skala 1:100 av hus med en grundyta exemplifierande den yttre formen av 1-vånings, 1 1/2-vånings samt 2-våningshuset med såväl rakt som brutet tak. Tvenne modeller äro avsedda att tjäna såsom varnande exempel, varvid åskåd-

liggjorts de oftast förekommande felen vid egnahemsbyggandet. A samtliga modeller äro tillämpade olika färgkombinationer. Denna modelltypserie, kompletterad med en beskrivning av modellerna, framhållande vissa synpunkter till ledning vid ritningsgranskning och byggnadskontroll, torde kunna erbjuda de mindre samhällernas byggnadsnämnder ett material ägnat att främja ett ändamålsenligt och tilltalande bebyggande.

BYGGNADSTEKNISKA MATERIALUTSTÄLLNINGEN.

Tanken att ordna en byggnadsteknisk materialutställning till tjänst för alla byggnadsintresserade, studerande m. fl., har länge dryftats på skilda håll. Samfundets byggnadsbyrå har tidigare ordnat en mindre, transportabel sådan, som varit till stor nytta även i samband med kurser o. d.

I en förhyrd lokal Kungsgatan 35 i Stockholm, inrymmande även byggnadsbyrå och ett rum för Samfundet, har nu som ett andra steg öppnats en permanent byggnadsmaterialutställning till vilken, trots de inträdda tryckta tiderna redan ett 70-tal större och mindre byggnadsmaterialfirmor anslutit sig. Utställningsanordningarna äro enkla men effektiva och utställningen har tillvunnit sig stort intresse, såsom framgår bl. a. av fack- och dagspressens uttalanden samt av talrika besök.

För byggnadsbyrå är utställningen tydligen av stort värde. Den har också tagits i anspråk för undervisningsändamål, av tekniska skolor och institut, som utbildade byggmästare, varvid utställningens föreståndare, ingenjör G. Nordstrand, hållit orienterande föredrag. Även vid Samfundets byggmästarekurser ute i landet har utställningen medels fullständiga ljusbilder demonstrerats.

De utställande firmorna torde sålunda redan nu hava avsedd nytta av sitt deltagande. Det är anledning hoppas att utställningen skall tillvinna sig allt större

intresse och att under samverkan med andra organisationer en fortsatt utveckling efter hand skall kunna genomföras.

EKONOMI.

Genom Kungl. Brev av den 9. maj 1930 har Samfundet beviljats ett anslag av 30,000 kronor att under 1931 utgå av lotterimedel, lika fördelat för 1931—33. Den ekonomiska ställningen vid 1931 års slut framgår av nedanstående tablå.

Vinst- och Förlust-Konto.

Inkomster.

Medlemsavgifter	29,320:—
Lotterimedel	10,000:—
Yrkesutbildningsverksamheten	10,321:44
Tidskriften	4,338:58
Förlagsverksamheten	1,160:45
Byggnadsmaterialutställningen	14,614:25
Hembygdsvårdsdagen	669:75
Ränta	422:15
Summa kronor	70,846:62

Utgifter.

Yrkesutbildningsverksamheten	14,661:55
Tidskriften	14,443:10
Förlagsverksamheten	7,382:24
Byggnadsmaterialutställningen	10,898:12
Byggnadsbyrå	1,274:18
Allmänna omkostnader (löner, propaganda, årsmöte, resor, porton, m. m.)	17,229:56
Understöds- och Anslagskonto	1,200:—
Kapital-Konto (överskott)	3,757:87
Summa kronor	70,846:62

Balans-Konto.

Tillgångar.

Kontorsinventarier	1:—
Yrkesutbildningsverksamheten	1:—
Utestående fordringar	1,100:—
Förlagsverksamheten	452:—
Innestående å bank:	
Kapitalräkning	15,358:23
Sparkasseräknin	3,386:71
Checkräkning	4,832:12
Postgiro	116:33
23,693:39	
Studielån	1,475:—
Förskottreglerings-Konto	3,716:13
Summa Kronor	30,438:52

Skulder.

Förskottreglerings-Konto	2,874:60
Utestående skulder	515:25
Kapitalbehållning, lotterimedel	20,000:—
Starbäcksfonden	2,755:58
Medaljfon	631:13
Kapital-Konto (övrigh behållning)	3,661:96
Summa kronor	30,438:52

Stockholm i mars 1932.

För Samfundet för hembygdsvård:

SVEN LÜBECK

/ F. Hazelius.

HEIMBYGDA

Av Länsantikvarien Eric Festin

I början av 1931 skedde viktiga förändringar i sammansättningen av Heimbygdas styrelse och därmed även inom ett flertal styrelser, nämnder eller utskott inom Heimbygdas underavdelningar. Genom landshövding S. Linnérs avflyttning till Uppsala förlorade Heimbygda sin ordförande, som i sju år stått i ledningen för de kulturella strävandena inom länet och därvid nedlagt ett framgångsrikt arbete, särskilt i konsolideringssyfte. Här erinras i främsta rummet om tillkomsten av det nya läns museet under hans tid. Hans maka, fru Elisabeth Linnér, var även ledamot av styrelsen och deltog i arbetet särskilt i egenskap av ordförande i slöjdnämnden. Den 24 mars 1931 avled föreningens skattmästare direktör O. Aug. Persson, en man, som med sin praktiskt-ekonomiska läggning lyckligt förenade ett äkta varmt intresse för de ideella och kulturella strävandena. Till de nämnda tre personerna står Heimbygda i stor tacksamhetsskuld. Till styrelseledamöter i de avgångnas ställe valdes nyutnämnde landshövdingen M. Munck af Rosenschöld, ordförande, och hans maka doktor Hanna Rydh Munck af Rosenschöld, slöjdnämndens ordf., samt till skattmästare drätselkamarordföranden köpman P. Åslund.

Under det gångna året hava forskningsarna ute i länet bedrivits i ungefär sedvanlig omfattning. Med biträde av agronom Emanuel Eriksson ha intendentens byggnadshistoriska forskningar fortsatt, denna gång företrädesvis i fäbodarna, särskilt i västra Jämtland. En del härav har hr Eriksson själv fått publicera i Jämten 1931, i en illustrerad uppsats betitlad *Jämtländskt fäbodväsen*. Intendenten har besökt ett stort antal av länets socknar, därvid undersökningar av arkeologisk el-

ler bygdehistorisk art skett. Kyrkliga forskningar hava även bedrivits, i flera fall i samband med upprättande av restaureringsförslag eller för utredningar, som äskats av vederbörande i respektive församlingar och utan kostnad ställts till deras förfogande. Den av länsantikvarien — intendenten ledda restaureringen av Älvros gamla kyrka i Härjedalen har under 1931 fullbordats, ehuru dess invigning uppskjutits till innevarande år. Länsantikvarien har verksamt deltagit i utarbetandet av nytt program och förslag till Ovikens gamla kyrkas restaurering. Några av hembygdsföreningarna ha besökts, varvid begärda råd och anvisningar kostnadsfritt lämnats. Förslag har upprättats till hembygdsgård i Mörsil och till restaurering i första hand av manbyggnaden i Lillhärads hembygdsförenings forngård Högen i Lillhärads.

I maj utgavs en ståtlig volym av Fornvårdaren (för åren 1931—32) i form av *Festskrift till Dr Carl J. E. Hasselberg* på hans 75-årsdag den 16 maj, då vid en av Heimbygda i Jämtli anordnad högtidlighet festskriften, i vilken ett 20-tal forskare medverkat, överlämnades till hedersledamoten-jubilaren. I december utkom Jämten i något ökad omfattning. Det var dess 25:te årgång, därav som föreningens årsbok den 19:de.

I fornbyn Jämtli har verksamheten av ekonomiska skäl inskränkts till underhållsarbeten. En förbättrad vakthållning har genomförts. Stugornas samlingar ha nyinventerats och en del överförs till läns museet. En fyllig samling primitiva jordbruksredskap m. m. har ordnats och utställts i de gamla slöjdhallarna i Jämtli och samlingen av slädar, skindor etc. i Björkhem.

Sedan läns museets invigning den 6/9 1930 och till 1931 års slut har tillväxten av föreningens i museet inrymda samlingar utgjort 697 nummer med tillhopa 2010 föremål, därav för kalenderåret 1931 resp. 405 och 715. Som bevis på befolkningens intresse för museet kan anföras, att av sista årets tillväxt äro c:a 94 % gåvor. Under 1931 har antalet besökande, som erlagt avgift, uppgått till 7071, därav skolor ungdom från landsbygden 888, från staden 1018, gruppbesök 1065, övriga besök 4100. Hårtill komma besök av års- och studiekortsinnehavare. Skolklasser och yrkesgrupper ha i regel erhållit sakkunnig vägledning genom museets samlingar under en tid av 1½ à 2½ timmar. Härigenom har man från början sökt fullfölja ett av museets viktigaste syftemål: att verksamhet utnyttja museet till undervisningens och folkuppföstrans tjänst. — Museet arbetar emellertid under tryckta ekonomiska förhållanden och är i trängande behov av den lönefond, som av hörda myndigheter på det livligaste tillstyrkts att utgå av penninglotterimedel.

Föreningens slöjdnämnd har anordnat vävkurser ute å länets landsbygd i Sveg, Brunflo (2 parallellkurser) och i Kälarna

med ett sammanlagt elevantal av 49 förutom 2 extra elever. Hushållningssällskapet har liksom tidigare lämnat ett anslag av 800 kr. till dessa kurser. Jämtslöjds kvinnliga slöjdskola har bedrivit sin verksamhet efter samma riktlinjer som förut. För arbetsåret 1930—1931 har utöver statsanslag och övriga inkomster måst anskaffas ett belopp av kr. 5510:41, varav 3000 kr. täckts av från Hushållningssällskapet till detta ändamål beviljat anslag. Skolan har vid vederbörlig inspektion erhållit de bästa vitsord såsom välskött och meddelande utmärkt undervisning med utmärkta resultat. Jämtslöjds Försäljningsförening har bedrivit sin affär som förut. Även 1931 under två sommarmånader hade den filial i Are. Jämtslöjdslotteriets verksamhet under 1931 kan betecknas som tillfredsställande.

En ljuspunkt i föreningens, av ekonomiska bekymmer ofta tryckta verksamhet, har varit tillkomsten av det nya ståtliga läns museet, där föreningens betydande samlingar fått inrymmas och i stor utsträckning ordnas och utställas, ett glädjande resultat av en mångårig och ihållande strävan.

L I T T E R A T U R

Ernst Klein. Bilder ur Sveriges historia. Svensk kultur från urtid till nutid. Första delen. Nord. rotograv. 1931.

Den kulturhistoriska bilderbok som Ernst Klein, Nordiska museets högt skattade färdledare genom gångna epoker av nordiskt kulturliv, nu lagt fram i den historiska åskådningsundervisningens tjänst motsvarar till punkt och pricka vad vi alla gått och väntat på. Enbart ett hastigt

genombläddrande av boken skänker ögat en serie fängslande visioner av svensk forntid och medeltid. Uttrycksfulla närbilder av monumenten växla med naturbilder — man frestas nästan att tillgripa filmkritikerns ordförråd — bilder av boplatser, helgedomar och borgar äro här ingalunda några av slumpen insatta illustrationer till en litterärt fortlöpan skildring i ord. Bildskildringen är i stället den levande metoden — även i texten,

som är späckad på detaljer av stark åskådlighet.

Levnadssättets historia genom tiderna är uppgiften. Författaren har i väl valda kapitelrubriker skisserat de elementära dragen i skilda epokers »ansikte». Iskanten, Ryttaren och skeppet, Vågar och silverpenningar, De första kyrkorna bygga, Klosterfolk och klosterliv, Den heliga Birgitta, Borgar och fästen, Bonde i by, ett urval rubriker där klangen av museietikettering helt överröstas av livets sorl! »Över tundran strövade flockar av renar», en landskapsbild från de lappska fjällen, laxar och sälar vid iskanten, visas innan stenålderns fiskredskap och vapen passera revy. De torrt intellektuella smulgråtarna kunna reta sig över denna till känslan vädjande introduktion, vi andra glädja oss över bildernas friskhet. Ideligen bli vi glatt överraskade av käckt insatta bilder. Rytmen är minst av allt ensidig och monoton. Initiativbilder ur en landslag på 1430-talet användas ej på nytt i någon slags typografisk representationsavsikt utan som livfulla skildringar av bondeliv, jakt och fiske. Medeltida fromhetsliv träder lika tydligt fram för oss som de yttre formerna kring detsamma. Se t. ex. de utomordentliga kapitlen Katolskt gudstjänstliv och Funt, altare och ljusstakar.

Kanske många detaljupplysningar i arbetet kunna komma att revideras en smula i vetenskaplig diskussion, den stora vinsten att i den svenska bokmarknaden äga en bildkrönika av detta slag är odisputabel. För hembygdsföreningarna landet runt bör den bli en verklig inspirationskälla.

FOLKE HOLMÉR.

I svenska marker. Bilder ur vårt lands växt- och djurliv, sammanställda av Carl Fries. Nord. Rotogravpr. Stockholm 1931.

Utan överord kan man säga att denna bok är den svenska naturens höga visa i ord och bild. I ett glänsande lyriskt språk

skildrar Carl Fries de olika svenska landskapskaraktärerna, deras geologi, deras växtliv och djurliv. Trots det starka lyriskas anslaget i texten är den på ett enastående sätt saklig, koncis och kärnfull. En säker vetenskaplig bakgrund är också förutsättningen för en sådan framställning. Man förstår att ett mångårigt arbete och en aldrig spard möda ligger till grunden för arbetet. För bildmaterialet har författaren haft god hjälp av de flesta av våra mera kända »naturfotografer» samt arméns och marinens flygvärn och AB. Aeromaterial. Men de flesta bilderna har han tagit själv under långa strövtåg i olika delar av vårt land. Att i ord beskriva dessa bilder är ogörligt. Det måste ses. Var och en lämnar en glimt från en värld som ytterst få av oss i detaljkänna till men som alla älska och vilja lära känna. Den bästa hjälpredan för att lära känna svensk natur är tvivelsutan Carl Fries' bok. Den visar många hittills okända och förbisedda skönhetsvärden i svensk natur från det leende Skåne till Lapplands arktiska ödslighet.

Vid bildernas återgivande och vid bokens typografiska utstyrsel tycks det också som om både författaren och förlaget icke sparat sig vare möda eller kostnader. Boken är tvivelsutan ett verk, som, en gång anskaffat, skänker tillbaka kostnaden flerfaldigt, åtminstone för varje naturmänniska.

A. N.

Albert Alm: Dräktalmanacka för Floda socken. Stockholm 1930. Nord. Museet.

Med denna nya dräktalmanacka — samma författare har tidigare utgivit en liknande för Leksands socken — har det tillkommit ett värdefullt tillskott till litteraturen om våra folkdräkter. Det tycks av de resultat att döma, som författaren fått fram i sin bok, som om Floda socken erbjudit ett ännu ganska givande område för folkdräktstudiet. Tyvärr kan icke detta

sågas om många av våra svenska bygder. Albert Alms sakliga och innehållsrika undersökning är värd allt erkännande. Han har kommit folkdräkterna och reglerna för deras användning vid olika tillfällen riktigt in på livet.

A. N.

Gustaf Munthe o. Arvid Posse. Gammalt silver. W. o. W. Stockholm 1931.

Med denna bok ha författarna gett en utmärkt liten handbok i silversmidets historia. Efter ett par mindre inledande avdelningar om hur silvret utvunnits och vänts samt om den tekniska bearbetningen ges närmast med dominerande konsthistoriska synpunkter en framställning av silversmidet från äldsta forntid och fram till nutiden.

Skildringen har helt naturligt icke kunnat omfatta mer än de viktigaste länderna under olika stilepoker men den är i alla fall synnerligen ingående. Över forntidens och medeltidens smide ledas vi fram till nyare tiden med särskilt hänsynstagande till olika länder, Italien, Tyskland, Frankrike och England. Därefter ägnas ett stort kapitel åt det svenska silversmidets konsthistoria. Boken avslutas sedan med en avdelning, behandlande stämpling av gammalt silver, exempel på svenska och utländska silverstämplar, årsbokstabeller samt en god och fyllig litteraturförteckning. Icke mindre än 161 utmärkta hel- och halvsidesbilder beledsaga texten. Boken bör kunna påräkna stort intresse såväl av konsthistoriska fackmän som av samlare och andra intresserade.

A. N.

Carl Malmsten: Teckningar till enkla möbeltyper. — Häfte I—II. P. A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm 1931.

Dessa möbelteckningar utgöra en fortsättning på författarens år 1923 utkomna

häften Teckningar för träslöjd i Skola och Hem I—III. De nu utkomna äro avsedda att kunna vara förebilder för fortsättningsskolor, hantverkare och hemslöjdare. Typerna utgöra de hos allmogen i vårt land vanligen förekommande behovstyperna mer eller mindre präglade av högreståndens möbelstilar från renässans, barock, rokkoko och empire. I allmänhet måste man säga att de från stilkonsten lånade dekorationerna äro hänsynsfullt och fint tillämpade på de olika behovstyperna även om de på sina ställen leva ett dött och vegeterande liv. De ha säkert på sina ställen hindrat nyttoreformernas enkla renhet i linje och form att göra sig gällande. I häften finnas många utmärkt vackra saker, som man skulle önska få se spridda i landet, men det är typiskt att de vackraste äro utan tvekan de, där arkitekten förmått slänga stilhistoriska dekorationsdetaljer och låtit de enkla behovstyperna antaga sin egen av uppgiften betingade form.

A. N.

Svensk geografisk årsbok 1931, utg. av Sydsvenska geografiska sällskapet, Lund 1931, 297 sid., pr. kr. 9:50.

Årsboken har ett intressant och växlande men helt naturligt utpräglat vetenskapligt innehåll. Av detta märkes »Svenska stadstyper, byggnadsmaterial och stadsplaner» av prof. Helge Nelson, »Flygsandsfälten vid Hanöbukten» av R. Bergstedt, »Glasindustrin i sydöstra Småland» av M. Caesar, »Geografiska studier över de nordeuropeiska byarnas grundformer» av G. Nordholm och »Den svensk-norska expeditionen till Nordostlandet och farvattnen där omkring sommaren 1931» av prof. H. W:son Ahlmann. Prof. Nelson skriver dessutom om den nya geografiska föreningen i Lund 1921—1931. Ett tiotal sidor upptages av litteraturanmälningar och slutligen kommer en värdefull geografisk bibliografi för 1930.

A. N.

Folkdräkter från södra Sverige. Nordiska Museet och Skansens bilderböcker. Nr. 4. Stockholm 1931. Nordiska Museet.

Detta lilla häfte med 8 goda färgplancher och sex sidor text, författad av första amanuensen Sigfrid Svensson, ger i all korthet en god och välbehövlig översikt över folkdräkterna i södra Sverige, deras art, miljö och till och med en del av deras historia. Det är meningen att det föreliggande häftet skall fortsättas med två liknande från mellersta och norra Sverige. Man har all anledning att hälsa dem alla, både de redan utkomna och de utlovade, med glädje.

A. N.

1931 års 20 blad korsstyngsmönster efter gamla svenska och tjeckiska förebilder ritade av Emma Bergström-Andelius.

Då den första samlingen korsstyngsmönster av Emma Bergström-Andelius utkom 1930 mottogs den med glädje. Den betecknades som den första mönsterboken i sitt slag och som »ett föredöme för de kommande mönsterböcker, vilka skola lyfta i dagen de svenska sömsättens hittills icke nog beaktade utsökta och mångskiftande ornamentik». (Elisabeth Thorman i Svenska Slöjdföreningens tidskrift). Denna vackra profetia har icke gått i uppfyllelse, då man på titelbladet till saml. av korsstyngsmönster för 1931 ser »efter gamla svenska och tjeckiska förebilder». Sex av de tjugo bladen äro således tjeckiska mönster. Det nödvändiga i att medtaga dem har man lite svårt att förstå. Har den svenska »hittills icke nog beaktade utsökta och mångskiftande» ornamentiken tagit slut. Av de återgivna tjeckiska är det i varje fall inget mönster som i kompositionens säkerhet och renhet på något sätt överträffar de samtliga återgivna svenska. Dessa stamma för övrigt från Hälsingland utom ett, som är från Halland.

A. N.

INSÄND LITTERATUR

Ariel. Tidskrift för folkligt studie- och bildningsarbete. Red. Justus Elgeskog. 11 årg. Stockholm 1931.

Arkitekten. Meddelelser fra Akademisk Arkitektförening. Tidskrift for Arkitektur og dekorativ Kunst. Red.: Sten Eiler Rasmussen, Willy Hansen, Maanadsheft. København 1931.

Arkitekten. Meddelelser fra Akademisk Arkitektförening. Tidskrift for Arkitektur og dekorativ Kunst. Red.: Willy Hansen, Sten Eiler Rasmussen. Ugeheft. Bind. XXXIII. København 1931.

Der Bauberater. Werkblatt des bayerischen Landesvereins für Heimatschutz. 2 Jahrg. München 1931.

Bayrisches Heimatschutz. Zeitschrift. des bayrischen Landesvereins für Heimatschutz. Verein für Volkskunst u. Volkskunde in München. 27 Jahrg. München 1931.

Budkavlen. Meddelanden utg. av Brages sektion för folklivsforskning. Red.: Gabriel Nikander. 10 årg. Hälsingfors 1931.

Byggmästaren. Tidskrift för arkitektur och Byggnadsteknik. Arkitektupplagan. Red.: Uno Ahren. Stockholm 1931.

Byggmästaren. Tidskrift för arkitektur och byggnadsteknik. Allmänna upplagan. Red.: Moje Bergström. Stockholm 1931.

Byggnadsvärlden. Tidskrift för allsidig byggnadskonst. Utg. av H. Bönsch. 1931. Stockholm 1931.

Fornvännen. Meddelanden från K. Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademien — — —. Red.: Sigurd Curman. Årg. 1931. Stockholm 1931.

Havekunst utg. for Norden af Dansk Anlægsgartner — og Havearchitektforening. Red.: Georg Georgsen. 12 Arg. 1931.

Heemschut. Maandblad van den Bond Heemschut. Red.: A. A. Kok. 8 Jaarg. Amsterdam 1931.

Heimat. Voralberges Monatsheft: herausg. von Voralberges Landesmuseum in Brenzenz. 12 Jahrg. 1931. Innsbruck.

Heimatschutz. Zeitschrift der schweizer. Vereinigung für Heimatschutz. Revue de la Lique pour la Conservation de la Suisse pittoresque. Red.: Albert Baur. Jahrg. XXVI. Basel 1931.

J. U. F.-Bladet. Organ för Jordbrukarungdomens förbund. Red.: Sigurd Svensson. 11 arg. Stockholm 1931.

Lustgården. Årsskrift för föreningen för dendrologi och parkvård. Arg. 12. 1931. Stockholm 1931.

Mein Heimatland. Badische Blätter für Volkskunde, ländl. Wohlfartspflege, Familienforschung, Heimatschutz und Denkmalpflege im A. d. Landesvereins Badische

Heimat. Red.: Hermann Eris Busse. 18 Jahrg. Freiburg i. Br. 1931.

Nordisk rese- & turisttidning. Organ för rese-, turist-, hotell- & restaurangväsen. Red.: Folke Wissmar. 1931. Stockholm.

Skansens Nyheter. Skansenföreningens meddelanden 1931.

Svenska slöjdföreningens tidskrift. 1931. Red.: Gregor Paulsson, Nils G. Wollin.

Svenska stadsförbundets tidskrift. Organ för Sveriges städer, köpingar & municipalsamhällen. Red.: Henning Karlsson. 1932. Stockholm 1932.

Svenskbygden. Tidskrift utg. av föreningen Svenska folkskolans vänner. Red.: Joel Rundt. Hälsingfors 1931.

Svenskt Turistväsen. Meddelanden från Svenska Turistföreningens arbetsfält. 8 arg. Stockholm 1931.

Tidskrift för föreläsningsverksamheten. Red.: Albert Sjöstrand. Arg. VII. Eksjö 1931.

SAMFUNDETS FÖR HEMBYGDSVÅRD BYGGNADSBYRÅ SAMT PERMANENTA MATERIAL- & RITNINGSUTSTÄLLNING

Utföra ritningar och arbetsbeskrivningar etc. till egna hem, lantgårdar, prästgårdar, m. m.

Ritningskostnad för egnahemsbyggnader utgår för måttsatt ritning å väv i 100-dels skala i enlighet med nedanstående taxa: flerfamiljshus, inrymmande högst 8 eldstäder samt enfamiljshus, inrymmande högst 6 eldstäder efter 15: — kronor pr eldstad.

För större bostadshus eller byggnad avsedd till annat ändamål bestämmes kostnaden enligt särskild överenskommelse.

För medlemmar av Samfundet för hembygdsvård lämnas 15 % rabatt.

Sedan Samfundets för hembygdsvård byggnadsbyrå vid Statens Byggnadsbyrås avveckling enligt av Kungl. Maj:t utfärdat be- myndigande övertagit dess konsultativa verksamhet med till- hörande typritningsarkiv kan allmänheten hos Samfundets bygg- nadsbyrå även förskaffa sig kopior av de typritningar, som på sin tid utarbetades genom statens försorg till tjänst åt det stats- understödda egnahemsbyggandet och till samma billiga pris som därvid av Statens Byggnadsbyrå tillämpats.

Förest. för byggnadsbyrån Förest. för materialutställningen

Arkitekt Rolf Bolin Ing. Gösta Nordstrand

Telefon 19424

Telefon 19248

KUNGSGATAN 35, 1 tr. - STOCKHOLM

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD
SEKRETARIAT

samt

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

REDAKTION OCH EXPEDITION

Grönegatan 14, Lund. Tel. 275.

Sekretariatet står Samfundets medlemmar och andra intresserade beredvilligt till tjänst med upplysningar och råd i alla frågor, som beröra hembygdsvården.

INNEHÅLL:

ERIC FESTIN: Heimbygda	23
SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD	15
LITTERATUR	24

Författarna äro själva ansvariga för innehållet i sina uppsatser.

A.-B. SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET, LUND 1932

Med detta häfte följer 1 st. anmälningskort, 1 st. avt och 1 st. postgiroblankett.

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD
SEKRETARIAT

samt

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

REDAKTION OCH EXPEDITION

Grönegatan 14, Lund. Tel. 275.

(Fil. lic. F. Hazelius' bostad: Åkarp. Tel. 73)

*Sekretariatet står Samfundets medlemmar och andra
intresserade beredvilligt till tjänst med upplysningar
och råd i alla frågor, som beröra hembygdsvården.*

Medsänd svarsporto!

INNEHÅLL:

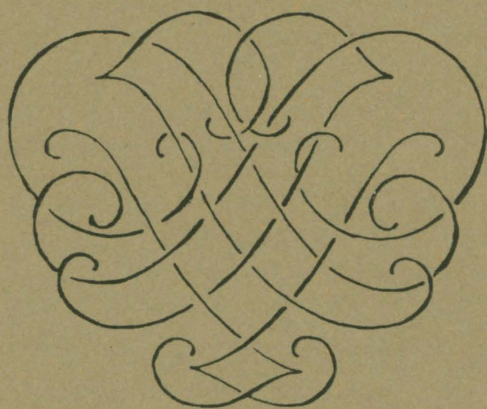
ALBERT NILSSON: Hembygdsvårdsarbetet i Skåne	I
BERTIL WALDÉN: Hembygdsvårdsarbetet i Örebro län	7
SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD	I

Författarna äro själva ansvariga för innehållet i sina uppsatser.

A.-B. SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET, LUND 1932

Med detta n:r följer prospekt för Ritningar till Lantmannabyggnader.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

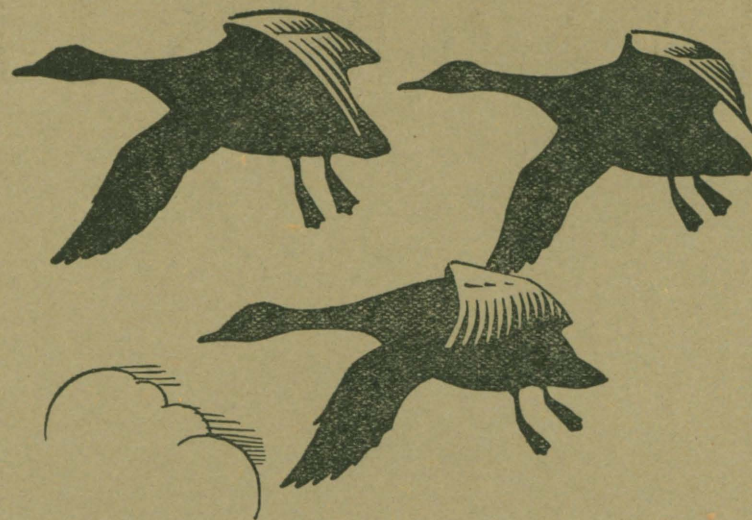

*Utgiven av
Samsfundet för Hembygdsvård*

ÅRGÅNG 13 TREDJE HÅFTET

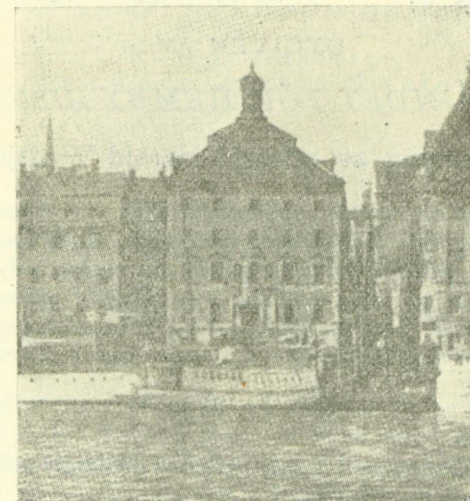
1 9 3 2

K

GYTTORPS

JAKTPATRONER
skadeskjuta ej villebrådet
-om man siktar rätt!

Om i slottsliknande barockstil

eller av enklare beskaffenhet — ert hus måste alltid brandförsäkras. Er egen trygghet kräver det, era långivare fordra det även.

Städernas Allmänna Brandstodsbolag, som har sitt säte i huset Skeppsbron 20, Stockholm — det är huset mitt på bilden härövan — är en mer än 100-årig institution. Jämte mycket starka fonder har bolaget under sin långa verksamhetstid hunnit samla även en rik erfarenhet i brandförsäkring av svenska stadsfastigheter. Å de låga premierna lämnas för 10 år gamla försäkringsbelopp en särskild rabatt av intill 30 %.

Dotterbolagen Svitjod och Gothia meddela brandförsäkring å *allt slags lösegendom* — Gothia jämväl å fastigheter ävensom *ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenledningsskade- m. fl. försäkringar*.

Huvudkontor:

S T O C K H O L M

SKEPPSBRON 20 - STRANDVÄGEN 5 B

OMBUD I STÄDER, KÖPINGAR M. M.

GRAVKONST

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Inledning av arkitekt Harald Wadsjö

Innehåller ett 100-tal avbildningar efter nykomponerade gravvårdar och 8 typalfabet med siffror samt dessutom över 150 avbildningar efter gamla gravvårdar, belysande traditionen på detta område. I en särskild avhandling, försedd med över 90 illustrationer, behandlar professor *Helge Kjellin* symboler och emblem å gamla gravvårdar.

Pris kr. 8: 50

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 5: 50.

RITNINGAR TILL LANTMANNABYGGNADER

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Innehåller fullständiga ritningar, planer, genomskärningar och fasader till 16 gårdar för olika trakter av Sverige.

Pris kronor 12: —

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 9: —.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XIII, 1932

RED. F. HAZELIUS

HÄFTE III

RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

HEMBYGDSVÅRDSARBETET I DALSLAND

Av Med. Dr. *Em. Bergman*

DALSLANDS FORNMINNES- OCH HEMBYGDSFÖRBUND (D. F. H.) bildades den 5 dec. 1925 genom sammanslagning av Dalslands Fornminnesförening (D. F. F.), som ägt bestånd sedan 1874, och Dalslands Hembygdsförbund (D. H. F.), som bildats den 13 mars 1918. Samlandet av det dalsländska hembygdsintresset och hembygdsarbetet i en enda förening har betytt mycket för hembygdsrörelsens utveckling bland dalborna. Medan antalet medlemmar under första verksamhetsåret (1926) var 291, uppgick det vid 1931 års slut till 2007, fördelade på 8 lokalföreningar inom landskapet. Härtill kommo 8 dalslandsgillen och liknande sammanslutningar av dalbor med tillsammans omkring 400 medlemmar. D. F. H. har sökt väcka och sprida intresse för den dalsländska hembygden både bland de hemmavarande dalborna och bland dem, som befinna sig utanför hemprovinsens gränser, antingen det är i Sverige eller ute i världen. En av de anslutna föreningarna befinner sig sålunda i Chicago. Genom sin årsskrift »Hembygden», som räknar sin tillkomst tillbaka till 1918 men fick sitt namn 1921 och sin nuvarande gestaltning 1926, söker förbundet att uppehålla förbindelsen mellan dalborna hemma och borta och att främja det dalsländska hembygdsintresset och hembygdsarbetet.

Vid sökandet av förbindelse med utlandsdalborna har förbundet samarbetat med Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet, vilken visat stort intresse och tillmötesgående samt varit till god hjälp. De till D. F. H. anslutna föreningarna betala i årsavgift till förbundet en krona för varje medlem men få i gengäld ett exemplar av årsskriften för varje erlagd krona. D. F. H. är sedan 1931 anslutet till Samfundet för hembygdsvård samt samarbetar med Västsvenska Hembygdsnämnden och Västsvenska Folkminnesföreningen. För folkminnesinsamlingen har samarbete bedrivits med Västsvenska folkminnesarkivet i Göteborg.

Förbundet har av lotterimedel erhållit tillsammans 100,000 kronor. Av detta belopp är hälften avsedd för inköp och underhåll av gammalgårdar, bygdemuseer m. m., och av den andra hälften skall räntan användas till lön åt en landskapsantikvarie med tjänstgöringsskyldighet till en början under sommarmånaderna. Till innehavare av denna befattning utsågs i maj 1932 fil. kand. Nils Ivan Svensson.

Under de senaste åren har D. F. H.:s styrelse bl. a. umgåtts med planer på en snabbinventering av de dalsländska bygdemuseernas samlingar ävensom av i privat ägo befintliga föremål belysande olika

sidor av den dalsländska allmogekulturen, Dalslandsdräkten håller på att rekonstrueras, så att en pålitlig modell kan erhållas. Förfrågningar om dylik ha inkommit från olika håll, vilket tyder på, att dräkten kommer att få användning bland dalbor och dalboättlingar. Även ha förberedande åtgärder vidtagits för igångsättandet av en fornminnesinventering inom landskapet ävensom publicering av inventeringsresultaten. Ett antal naturföremål har genom Förbundets försorg blivit fridlysta. De olika lokalföreningarnas intresseområden ha avgränsats genom beslut av D. F. H.:s styrelse den 23/2 1930.

D. F. H.:s styrelse består av 9 medl. och 4 ersättare. Ordf. är landshövding Axel von Sneidern, Vänersborg, v. ordf. (och ordf. i Verkställande Utskottet) förrådsförvaltare Axel Dahlström, Amål, och kassaförvaltare bankdirektör Malcolm Paulsson, Mellerud. Under vakans efter undertecknad tjänstgör fil. lic. Hjalmar Larsen, Uppsala, såsom förbundssekreterare och redaktör.

Lokalföreningar. Södra Dals fornminnes- och hembygdsförening. 523 medl. 1/1 1932. Ordf. bankdir. M. Paulsson, Mellerud, som efterträtt föreningens mångårige ordf. löjtnant A. Hansson, Snäret, Mellerud. Fornföremålen ha nyligen ordnats av intendent A. Linder, arkivalierna och hembygdsbiblioteket av journalist A. G. Bördh, Dals-Grinstad. En ryggåsstuga från Bolstads sn. har inköpts och uppsatts i Gärdserudsparken i Mellerud. Bidrag ha lämnats till förberedande undersökning av det gamla fästet Dalaborg, som verkställes av fil. lic. H. J. Larsen.

Amåls stads och Tössbo härads lokalförening av D. F. H. 495 medl. Ordf. förrådsförv. Axel Dahlström, Amål. Föreningen har sina samlingar förvarade i Amåls ödekyrka och i ett par stugor i Örnäsparken. Där har förra året uppförts den s. k. Snarhögstugan, en gammal tvåvånings dalslandsstuga från Gårdsjö i Laxarby sn med tillhörande åldrig bod.

Denna vackra hembygdsgård invigdes i föl i samband med D. F. H.:s förbundsstämma. Amålsföreningen har även övertagit värden av hävdatecknaren Anders Fryxells födelsehus i Edsleskog, som är avsett att bli ett Fryxellmuseum. Intendent för samlingarna är f. d. läraren Anders Linder.

Västra kretsen av D. F. H. 142 medl. Ordf. fil. kand. Nils Ullström, Färgelanda. Föreningen äger Ödeborgs fornsal, som hyser de största hembygdssamlingarna inom landskapet (ordnade av And. Linder; tryckt katalog) och Kikerudstugan, där filosofen Pontus Wikner föddes, och där man planerar upprättandet av ett Wiknermuseum.

Eds med omnejd fornminnes- och hembygdsförening. 86 medl. Ordf. dir. Anders Johansson, Ed. Talrika föremål ha insamlats under de senaste åren, och det gamla »Edshuset» (även kallat Karl XII:shuset) har inköpts.

Bäckefors lokalavdelning av D. F. H. 120 medl. Ordf. folkskollärare Otto Edquist, Bäckefors. Föreningen, som har till specialité dalsländsk brukskultur, disponerar över Bäckefors fornsal, ursprungligen en gammal skolsal, där bl. a. lankasterskolans kvarvarande inventarier förvaras.

Bengtsforstraktens fornminnes- och hembygdsförening. 505 medl. Ordf. stationsinspektör Hjalmar Rådström, Bengtsfors. Genom dennes och hans medhjälparens entusiasm och energi har föreningens medlemssiffra på några år mångdubblats (11 medl. 1926), och en präktig gammalgård har vuxit upp på Majberget i Bengtsfors.

Töftedals hembygdsförening. 66 medl. Ordf. stationsinspektör Ragnar Pira, Mon. Är en sockenförening, som under nitisk ledning utfört ett framgångsrikt arbete. Hittills ha endast föremål insamlats. En gammalgård från Rinnane har 1931 uppförts på den av Kronan upplåtna tomtplatsen invid Mons järnvägsstation och en inventering av socknens äldre bebyggelse har påbörjats.

Håbols hembygdsförening. 70 medl. Ordf.

kommunalordf. Peter Karlsson, Vagne. Är egentligen en släktförening för medlemmar av de kända Bågenholms- och Håbolsläkterna, vilkas stamgård, den ålderdomliga Gäserudstugan i Håbol, är avsedd att bli föreningens museum.

Dalslandsgillen. Dalslands gille i Göteborg, bildat 1908. 104 betalande medl. Ordf. undertecknad till dec. 1931, sedan landstingsdirektör N. W. Torstenson, Göteborg. Föredrag ha hållits om dalsländsk konst, dalsländska folkminnen m. m., och dalsländsk konst har utställts. Inom gillet arbetar en nöjeskommitté och en syklubb. Gillets hembygdsbibliotek och övriga samlingar hållas tillgängliga på ett av stadens bibliotek. För närvarande håller man på att anskaffa en lämplig dalslandsstuga för placering på Liseberg, vars ledning planerar upprättandet av ett Västsvenskt Skansen på denna plats, invid nöjesfältet. Tryckt matrikel 1931.

Dalslands gille i Stockholm, bildat 1916. 37 medl. Ordf. överlärare Anders Branzell. Föredrag över hembygdsämnen ha hållits. Syförening finnes. V. ordf., prof. Johan Bergman, har skrivit en dalsländsk hembygdsång.

Dalslands gille i Uppsala, bildat 1921. Ett 30-tal medl. Ordf. domprost Gustaf Lizell. Föredrag delvis med hembygdsmotiv ha hållits, och övriga dalslandsgillen ha inbjudits till deltagande i en gemensam sällskapsresa till Dal, vilken plan emellertid ännu ej kommit till utförande. Gillets 10-årsjubileum firades den 5/12 1931.

Dalslands gille i Lund, bildat 1921. Verksamheten ligger nere sedan några år.

Dalslands vänner i Amerika, bildad 1925. Säte i Chicago. 286 medl. Ordf. Mr John Andersson, Chicago. Sekr. har varit red. Waldemar Skoglund, nu bosatt i Bengtsfors i Dalsland. Har bl. a. haft en Pontus Wiknerafton. Tryckt matrikel.

Sällskapet Dalslänningarna i Örebro, bildat 1928. 21 medl. Ordf. tandläkare Kåre Freudenthal. Har ett bibliotek med hembygdsbibliotek.

Kamrat- och hembygdsföreningen *Dalslänningarna* vid folkskoleseminariet i Göteborg, bildad 1924. Ordf. Axel Lundgren. Föredrag om bondeskalden Johannes Olsson i Bråna m. fl. Upprättat ett dalsländskt hembygdsbibliotek vid seminariet.

Föreningen *Dalbor* vid folkskoleseminariet i Karlstad, bildad 1930. Ordf. Torsten Eriksson. Föredrag om dalbor m. m.

*

Litteraturen om Dal och dalborna är ej särdeles riklig. Här omnämnes den viktigare från de senare åren.

D. F. H.:s årsskrift »Hembygden» innehåller sedan 1921 redogörelse för nyutkommen dalslandslitteratur, vilken redogörelse från 1927 även omfattar skrifter författade av dalbor. Årsskriften har f. ö. sedan den 1918 började utgivas innehållit ett avsevärt antal artiklar belysande olika sidor av den dalsländska kulturen i gången tid och nutid. Illustrationsmaterialet är rikligt, och sedan 1926 bjuder årsskriften på försättsplanscher med reproduktioner av dalbokkonstnärers alster. Ett dalsländskt porträttgalleri fortgår i »Hembygden» sedan 1929, och sedan 1928 innehåller den en tabell över Dalslands folkmängd och dess förändringar under näst föregående år. I årg. 1927—1930 förekomma dalsländska antavlor (1 bil. med 4 antavlor i varje årg.) och i årg. 1928—1930 en dalsländsk krönika samt lista över avlidna dalbor. Därjämte utger D. F. H. skriftserien »Dalia, Bidrag till Dalslands kulturhistoria och naturbeskrivning». Dalslands folkhögskoleföreningens tidskrift »Färgelanda», vars 12:e årgång utgavs 1931, innehåller många värdefulla bidrag till den dalsländska kulturhistorien, och Turistföreningens för Bohuslän och Dalsland årsbok innehåller turistiska uppgifter om Dal. »Värmlands läns och Karlstads stifts årsbok och kalender», som utges av Nya Wermlands-tidningen sedan 1927, innehåller en kortfattad krönika och dödslista jämte en del något utförligare minnesrunor och skild-

ringar från Värmland och Dal. I »Värmland förr och nu» återfinns man ofta uppgifter om dalbor och dalsländska förhållanden. Under årens lopp har »Karlstads stifts julbok» lämnat många bidrag till kännedom om kyrkan och prästerskapet på Dal. Samma uppgift tjänar även det 1930 utkomna arbetet »Från gamla prästhem i Värmland och på Dal», som ingår i serien »Minnen från gamla svenska prästhem». Av det stora verket »Sveriges kyrkor» har publiceringen av Dalslands kyrkor påbörjats med utgivandet förra året av »Kyrkor i Sundals härad» av B. Waldén. Meningen är att under de närmast följande åren slutföra publiceringen av Dalslands kyrkor. Ett motsvarande arbete på allmogemusikens område är dalslandsdelen av »Svenska låtar», som utkom 1931 och innehåller 308 låtar samt biografiska skildringar av 30 dalsländska spelmän. Ledande dalsländska folkminnesinsamlare omnämnas av D. Arill i »Västsvenska folkminnen», festskrift utg. av Västsvenska folkminnesföreningen (Göteborg 1929). I »Allsvensk samlings» sista årgångar återfinns spridda artiklar berörande Dal och den dalsländska hembygdsrörelsen. Där emot söker man numera förgäves efter Dal i Turistföreningens årsskrift.

I Lindbladskas förlagets serie landskapsböcker utkom »Dalsland» av D. Skoog och K. Thedin 1929 (385 sid.), en rikt illustrerad och mycket värdefull skildring av detta landskap nu och fordomdags. »Hembygdens arv» (1929) innehåller en — låt vara bristfällig — förteckning över de dalsländska hembygdsföreningarna, och gruvingenjör C. Fast söker i »Det äldsta Götalands historia» (8 häften; 1931—32) tolka Eddan ur geografiskt-fysiska synpunkter, varvid han söker visa, att Västgöta-Dal varit av mycket central betydelse i den svenska fornhistorien. I sitt 1930 utkomna uppmärksammade arbete »Landskapskynnen» anställer d:r Adrian Molin en intressant jämförelse mellan dal-

borna och värmlänningarna med utgångspunkt från landskapens särdrag.

De flesta bidragen till dalsländsk genealogi ha lämnats i »Hembygden». År 1928 utkommo »Unger-Edgrenska släktminnen» (i 300 ex.), vilka även beröra Dal, och i år har en intresserad dalsländsk hembygds- och släktforskare, Ivan Löfgren i Lövås, Ärtemark, utgivit en liten bok »Bräckesläkten. Anteckningar om en bondesläkt från Ärtemarks socken i Dalsland». »Folkskolans lärarkår i Karlstads stift 1928», som utkom 1928, innehåller porträtt av även den dalsländska lärarkåren. Likaså är Dal företrätt i »Älvsborgs läns porträttgalleri» (1932). »Svenska folkförfattare, bygdeskildrare och andra» av Ingelow och Nilsson (1929—31) upptar en hel del dalsländska författare. Andra dalboförfattare, som utgivit arbeten de sista åren, äro Per Ali Freudenthal, Arnold Ljungdal, prof. Johan Bergman, kontraktsprosten L. M. Engström, domprosten Gustaf Lizell, fru Elisabeth Waern-Bugge, med. d:r Robert Dahl, fil. d:r Gustaf Meyer och amerikadalbon red. Jakob Bonggren. Andra utlandsdalbor återfinns i »Svenskar i utlandet» (1929).

Den dalslandsfödde disponenten Hjalmar Lundbohm i Kiruna har utförligt skildrats i den på Lindbladskas förlag 1928 utkomna boken »Norrboten», och i »Västerbotten 1929» omnämnas den likaledes dalslandsfödde konstnären Oskar Halleborg. Prof. Erik Noreen, som själv är en dalboättling, har 1920—28 på uppdrag av Sv. Vitterhetssamfundet utgivit »Samlade dikter av Gunno Eurelius Dahlstierna», Dalslands mest kände skald. I »Svenska litteraturens historia» (ny uppl. 1929) omnämnas dalborna Dahlstierna, hävdadecknaren Anders Fryxell, lektor N. P. Ödman samt filosofen Pontus Wikner och lektor N. W. Ljungberg, även han filosof. Om de dalslandsbördiga filosoferna Yngve Sahlin och Vitalis Norström finns även nyare litteratur.

HEMBYGDSVÅRDSARBETET I GÄVLEBORGS LÄN

Av Fil. kand. Boo von Malmberg

GÄSTRIKE-HÄLSINGE HEMBYGDSFÖRBUND höll sitt årsmöte på Gefle slott den 10 juni 1931 under landshövding S. Lübecks ordförandeskap. Styrelsen består av ordf. landshövding Sven Lübeck, Gefle, v. ordf. borgmästare Hadar Rissler, Hudiksvall, sekr. rektor Karl Hedlund, Storvik, kassaförvaltare komminister A. Törnquist, Gefle, byggmästare Anders Nisser, Söderhamn, kyrkoherde E. Alander, Gnarp, och redaktör Elon Andersson, Bollnäs. Förbundet har under 1931 arbetat för fullständigande av fonden för länsintendent och för erhållande av lotterimedel dels till denna fond och dels till Hudiksvalls museibyggnad.

Gästriklands Kulturhistoriska Förening, Gefle, utgörande Gästrikerekretsen av Gästrik-Hälsinge Hembygdsförbund, höll sitt årsmöte den 10 juni 1931 på Gefle slott under landshövding S. Lübecks ordförandeskap. Styrelsen, vald dels av föreningens personliga ledamöter och dels av föreningens korporativa ledamöter, hembygdsföreningarna, består av 18 personer, utom suppleanter. Ordf. landshövding Sven Lübeck, v. ordf. och sekreterare rektor Karl Hedlund, Storvik, skattmästare ingenjör Lars Matton, intendent fil. kand. Boo von Malmberg och ombudsman bibliotekarien P. Elfstrand, Stockholm. Efter årsmötet företogs en utflykt till den under utgrävning varande stenåldersboplatsen vid Märtsbo, som demonstrerades av grävningsledaren, prof. Sune Lindqvist. På kvällen samma dag höll prof. Lindqvist föredrag om Ostsvensk boplatiskultur. I samband med årsmötet anordnade föreningen en utflykt genom landskapet. Föreningen har under året lämnat anslag till nyssnämnda undersökning vid Märtsbo, för-

anstaltat och bidragit till en, huvudsakligen av landskapets järnbruk bekostad, inventering av fasta fornlämningar och lämningar efter primitiv järnhantering i Gefle stad, Valbo socken och Högbo socken, vilka arbeten utförts av fil. kand. Boo von Malmberg, fil. kand. Erik Bellander och fil. kand. Ingmar Källström. — På museet, åt vilket provisorisk lokal t. v. upplåtits i läroverkets byggnad i Gefle, har smärre omändringar vidtagits. I den under föreningens vård stående sockerbruksbyggnaden vid Steneberg i Gefle har, sedan ett par rum i denna med Gefle stads hjälp blivit hjälpligt iordningsställda, föreningens vagnpark, brandredskapsbestånd m. m., inrymts. Museet har under tiden okt. 1930—sept. 1931 besökts av c:a 1200 personer och detta har under samma tid erhållit över 260 nyförvärv, huvudsakligen gåvor närmare spec. i Från Gästrikland 1931. Föreningen utgav under 1931 en årsskrift, Från Gästrikland 1930.

Gefle stads hembygdsråd, Gefle, tillsattes av stadsfullmäktige 1923. Arbetsutskottet består av handelsföreståndaren Otto Larsson, ordf., grosshandlaren Abr. Mattsson v. ordf., redaktören E. Serrander, sekr., och stadsarkitekten Gunnar Wetterling. Hembygdsrådet har under 1931 bl. a. behandlat ärenden rörande gravfältet vid Sättra, uppsnyggande av vissa mindre prydliga platser i staden, uppsättande av en minnestavla vid den gamla fästningsporten på Fredriksskans, upptagning av en stadsfilm i Gefle, inventering av gamla gårdar och kulturminnesmärken i staden, vilket arbete utföres av amanuensen E. Andrén i Stockholm. Amanuensen Andrén har i Från Gästrikland 1931 lämnat en resumé över detta arbete. Inventeringen och

beskrivningen av Hel. Trefaldighetskyrkan i Gefle, vartill kyrkostämman på hembygdsrådets förslag anslagit 3000 kronor, har till större delen fullföljts.

Hamränge hembygdsförening, bildad den 19 juli 1931. Styrelsen består av 7 personer, ordf. kyrkoherde J. Söderberg, sekr. fru Märta Hägglund. Medlemsantalet är 116. Den dag föreningen stiftades hölls en hembygdsfest. Föreningens arbete har under året varit inriktat på konsolidering, på väckande av intresse för hembygds-saken i socknen och på åtgärder att få lämpliga lokaler för de gåvor, som börjat inkomma. Dessa förvaras t. v. i gamla kommunistergården i Hamränge.

Hedesunda Fornminnes- och Hembygdsförening. Styrelsen består av 5 personer, ordf. riksdagsman A. Hilding, sekr. hr L. A. Larsson, föreståndare för samlingarna fru Anna Rystedt. Föreningen arbetar på att genom förvärvande av ny tomt intill den nuvarande av föreningen ägda erhålla utrymme för uppförande av flera byggnader i gammalgårdsanläggningen samt lämplig festplats. Under 1931 inventerades socknens fasta fornlämningar och lämningar efter primitiv järnhantering av fil. kand. E. Bellander.

Ockelbo hembygdsförening, stiftad 1921. Styrelsen består av 7 personer, ordf. dr E. Wikner, v. ordf. f. folkskolläraren L. E. Berglund, sekr. hemmansäg. K. J. Åge. Medlemsantalet är 185. Årsmöte hölls i Ockelbo den 4 april 1931. Till föreningens samlingar i gammalgården i Rabo, Ockelbo, har ett 10-tal nyförvärv gjorts, huvudsakligen genom gåvor. Vid gammalgården har insatts en gammal skvaltkvarn. Föreningen har arbetet på anskaffande av en kopia av den s. k. Ockelbostenen samt iordningställande av en enkel anläggning vid kyrkan, där stenen skall resas sommaren 1932.

Ovansjö hembygdsförening, stiftad 1922. Styrelsen består av 7 personer, ordf. överpostiljon L. L. Lundh, v. ordf. kommunalnämndsordf. P. Larsson och sekr. maski-

nist K. P. M. Forslund. Medlemsantalet är 1005. Föreningen har under 1931 hållit en hembygdsfest, varvid ett flertal från socken härstammande på olika orter bosatta präster medverkade.

Gästriklands folkhögskolas elevförbund, Västerberg, Storvik. Elevförbundet arbetar bl. a. med folkminnesinsamling och har under 1931 ökat denna med c:a 100 uppteckningar.

Torsåkers hembygdsförening, stiftad 1924. Styrelsen består av 7 personer, ordf. forstmästar Anders Eriksson, v. ordf. hemmansäg. Enock Eriksson, sekr. fabrikör John Berglund. Medlemsantalet är 324, varav 13 ständiga. Årsmöte hölls den 19 maj 1931 och en hembygdsfest den 19 juli. Arbetet har under året varit inriktat på att fullständiga gammalgården, Hagasgården, och dess inredning och öka intresset för hembygdsföreningens ideer. Gammalgårdens samlingar har ökats med 25 föremål, varibland märkes en bystav från Torsåker, och till föreningens arkiv har i manuskript av fröken Agnes Petre i Stockholm lämnats en beskrivning av släkten Petre i Gästrikland och dess härstamning, illustrerad med 32 fotografier av släktmedlemmar och bruksbilder. Hagasgården har besökts av c:a 500 personer. Av fröken Hedvig Ulfsparré i Hofors har föreningen fått mottaga en donation på 500 kronor.

Valbo hembygdsförening, stiftad 1922. Styrelsen består av 7 personer, ordf. komminister A. Törnquist, v. ordf. magister A. Forsmark, sekr. bokförelse P. N. Persson, kassaman fru Ebba Lundbäck. Årsmöte hölls den 25 mars 1931 och en hembygdsfest första och andra söndagen i augusti. Föreningens arbete har under året varit inriktat på ordnande av hembygds-gården och färdigbyggande av gården till en fyrkant. Hembygdsanläggningen, Vretasgården och Utanvessargården, har under året besökts av c:a 1000 personer. Nyförvärven uppgå till 40, utgörande gåvor. Föreningen har utgivit en tidskrift, Utanvessarn 1931.

Föreningen för hembygdsvård, Österfjärnebo, stiftad 1918. Styrelsen består av 5 personer, ordf. kantor Hj. Eriksson, v. ordf. hemmansäg. Arvid Eriksson, Medlemsantalet är 76, varav 19 ständiga. Årsmöte hölls den 16 maj 1931 i Koversta gammalgård och på midsommaraftonen hölls där även midsommarfest. Till samlingarna i föreningens gammalgård Koversta, som upplåtits av Stora Kopparbergs Bergslags A.-B. ha under året 21 gåvor lämnats, bl. a. en kärna med årtalet 1540. Samlingarna ha besökts av c:a 225 personer. Sockenens fasta fornlämningar och lämningar efter primitiv järnhantering ha under 1931 inventerats av fil. kand. E. Bellander.

Västra och Södra Hälsinglands krets inom Gästrik-Hälsinge Hembygdsförening. Styrelsen utgöres av ordf. byggmästare A. Nisser, Söderhamn, sekr. handlanden P. A. Norin, Edsbyn, fru Anna Olinder, Ljusdal, landstingsman P. Persson, Alfta, och skriftställaren A. Viksten, Färila.

Kretsen höll sitt årsmöte i Edsbyn den 27—28 juni 1931. I samband med denna hölls föredrag av läroverksadjunkten Dan Åkerblom och fil. dr A. Enquist. Under kretsen hör den 1930 invigda hembygdsanläggningen Karlsgården i Järvsö, (se härom Sigurd Erixon: Karlsgården i Järvsö, i Nordiska Museets och Skansens Årsbok Fataburen 1931).

Södra Hälsinglands Fornminnesvänner, Söderhamn. Styrelsen utgöres av ordf. byggmästare A. Nisser, borgmästarinnan Ellen Sonesson, disponenten Lars Jernberg, folkskollärare A. Jonsson, och fru M. Ramsby.

Sällskapets museum, inrymt i gamla gevärsfaktoriets i Söderhamn, har under 1931 omordnats under ledning av fil. dr A. Enquist.

Alfta hembygdsförening, Styrelsen består av 5 personer med ordf. handlanden J. Ågren, sekr. snickarmästare C. A. J. Svan och intendent bankkamrer Carl Boman för hembygdsanläggningen Lökegården, Medlemsantalet är c:a 200. Föreningen

höll sitt årsmöte i maj 1931, en hembygdsfest i september och anordnade under året flera utflykter. Föreningen arbetar på åstadkommande av en inventering av socknens fasta fornlämningar och en undersökning av den inom socknen liggande stenåldersboplatsen.

Bollnäs Hembygdsförening, stiftad 1920. Styrelsen består av 5 personer, ordf. fil. mag. Jacob Jacobsson, v. ordf. hemmansägare Anders Olsson, Röste, sekr. tapetserare O. Björkman. Medlemsantalet är 347. Årsmötet ägde rum i museet i Bollnäs den 15 maj 1931. Föreningen hade under midsommaren en två dagars hembygdsfest vid Bollnäs folkhögskola. Samlingarna äro bevarade i egen museibyggnad, där de äro provisoriskt ordnade av fil. mag. J. Jacobsson och ing. B. Ahl 1929. Tillväxten för 1931 beräknas till c:a 30 föremål, bland vilka märkes ett fastebrev från 1545 (se härom föreningens tidning Midsommarbladet 1931). Museet har under året besökts av c:a 600 personer.

Järvsö hembygdsförening, bildad 1923. Styrelsen består av 5 personer, ordf. kyrkvärden Hans Jonsson, Föränge, v. ordf. och materialförvaltare lantbrukare O. Gudmundsson, Kramsta, skrivare kantor Erik Öjemo. Antalet betalande medlemmar är 65. Årsmöte hölls den 6 april 1931. Vid detta bestämdes att föreningen även skulle arbeta för hemslojdens uppblossning, vilket också skett med gott resultat. Föreningen har under 1931 hållit två vävkurser med resp. 13 och 14 elever vid vardera kursen m. m. Föreningen har sina samlingar bevarade i ett gammalt sockenmagasin och hos personer, som skänkt föremålen. För att erhålla en gårdsanläggning har föreningen under 1931 inköpt en tomt och 2 gårdar, men har ännu ej kunnat uppföra dessa. I samband med vävkursernas avslutning har två föredrag hållits av fru Stina Rodenstam.

Färila och Kärbole hembygdsförening, stiftad 1927, Styrelsen består av 7 personer, ordf. ingenjör Oscar Persson, Färila,

och sekreterare handlanden Per Wahlman. Föreningen höll vid pingsten 1931 en hembygdsfest vid Laforsen och har sitt arbete inriktat på att anskaffa en hembygds-gård.

Ljusdals hembygdsförening. Styrelsen består av 5 personer, ordf. faktor F. Stjernlöf. Medlemsantalet är ung. 70 personer. Årsmöte hölls i februari 1931 och vid midsommaren hölls en hembygdsfest med brölloppståg. Föreningens verksamhet har under 1931 förnämligast varit inriktad på att öka sin byggnadsfond för att kunna fullfölja sin hembygdsanläggning, Per Arvidsgården, så att gården blir inbyggd, och för att friköpa tomten.

Ovanåkers hembygdsförening, stiftad 1915. Styrelsen består av 5 personer, ordf. Erik Olsson i Vengsbo, (död 1932), sekreterare handlanden P. A. Norin, Edsbyn. Årsmöte hölls den 17 mars 1931 och en hembygdsfest på midsommaraftonen med föredrag av landstingsman P. L. Persson i Undersvik. Föreningen har en hembygds-gård, Mårtens, i Edsbyn, till vilken insamlingsarbete företagits under året. En snabbinventering av socknens fasta fornlämningar och en kartering har företagits av fil. kand. E. Bellander.

Voxna hembygdsförening, stiftad 1918. Styrelsen består av 4 personer, ordf. kommunalfullm.-ordf. O. Mattson, sekr. Elis Boman. Medlemsantalet är ung. 150. Årsmötet för 1931 hölls den 31 jan. 1932. Föreningen höll under 1931 nyårsvaka, midsommarfest och sammankomst på de gamlas dag, då kyrkoherde Hellbom höll föredrag med titel: Vart togo de vägen, handlande om medlemmar av Erik Jansenismen. Under 1931 tillbyggdes ett rum på gammelgården, arbetades på att upprätthålla kontakt med Voxnabor i förskingring m.m.

Hälsinglands Fornminnessällskap, Hudiksvall, utgörande Norra och Östra Hälsinglands krets av Gästrik-Hälsinge Hembygdsförbund, stiftades 1859. Styrelse ordf. borgmästare Hadar Rissler, sekr. apotekare Sven Brun, kassör lektor Alfred Vest-

lund, rådman Georg von Post och inspektor Gustaf Wallström. Medlemsantalet är 480. Årsmöte hölls 1931 i Hudiksvall och sällskapets arbete har under året förnämligast varit inriktat på bevarande och förökande av dess samlingar, bevarade i museet i Hudiksvall och kyrkomuseet i Enånger, och på anskaffande av ny musei-lokal i Hudiksvall. Museet i Hudiksvall har under 1931 besökts av 475 personer, samlingarna i Enånger av intill 1000. Tillväxten, huvudsakligen köp, uppgick under året till 99 föremål, bland vilka märkes väggmålningar på väv. Sällskapet har under året drabbats av en svår förlust, i det dess mångårige museiföreståndare, dr Frans Rodenstam, avlidit. En publikation har utgivits under namnet Gammal Hälsingekultur.

Forsa Forngård Fränö, ordf. agronom H. Littmarck. Forngården Fränös styrelse, som varit verksam i två år, tillsättes av kommunalfullmäktige och arbetar för att bevara gamla byggnader och åstadkomma en gammelgård. Den anläggning som redan finnes äges av socknen.

Från Gästrikland 1930, Gefle 1931, utgörande Gästriklands Kulturhistoriska Förenings Meddelanden, är redigerad av rektor K. Hedlund. Ur innehållet kan anföras en undersökning om Gästriklands äldre tillnamn av dr Johan Nordlander, efter fogderäkenskaperna 1541—1628, bidrag till kronobrännariets i Strömsbro historia III av bibliotekarien Percy Elfstrand, antikvariska notiser om Gästrikland från 1600-talet av dr. Arvid Enquist och en mycket läsvärd uppsats om gammelgårdens plats i bygdens liv av rektor Hedlund. I övrigt finnes litteraturöversikt, berättelse över hembygdsföreningarnas i Gästrikland verksamhet under 1928—1930 och förenings-tryck. Som bilaga följer Gästrikbibliografi av bibliotekarien Elfstrand för åren 1927—1929. Dr Elfstrand har förut i samma tidskrift publicerat bibliografi för åren

1900—1926. Från Gästrikland 1930 finnes rec. i Historisk Tidskrift 1931.

Gammal Hälsinge-kultur, Hudiksvall 1931, utgörande meddelande från Hälsinglands fornminnessällskap, är redigerad av apotekare Sven Brun och lektor A. Vestlund. Uppsatserna inledes med en minnesruna över dr Frans Rodenstam, sällskapets mångårige och högt förtjänte museiföreståndare. Prof. Nils Ahnlund skriver om bebyggelsens utbredning i Norrland under äldre tid, fil. lic. Dag Strömbäck om en kyrkbyggnadssågen från Alfta, fil. lic. Mårten Stenberger om Vålstaruinen i Rogsta socken, som han under året undersökt, samt lämnas av samme förf. en trevlig orientering över Hudiksvalls museum. Man fäster sig i denna publikation särskilt vid lektor Vestlunds undersökning om Forsaringen och hans välmotiverade

nya tolkningsförsök av inskriften på denna. Slutligen har samme förf. återgivet två historier på hälsingemål. Dessutom föreningsstryck.

I Gefleborgs län ha under 1931 blott två hembygdsföreningar utgivit någon tryckt publikation, och dessa äro Valbo hembygdsförening med *Utanvessarn* och Bollnäs hembygdsförening med *Midsommar-Bladet*. Bägge tidskrifterna äro välredigerade och värda allt erkännande. I övrigt har också hembygds litteraturen rörande länet varit ganska mager under året. I flera samlingsverk förekomma dock dit lokalan-knytna uppsatser och i ortstidningarna, särskilt Geflepressen, inflyta ofta ganska värdefulla bidrag, t. ex. dr P. Elfstrands Ur Gefle kyrkas historia i Norrlandspos-tens julnr. 1931.

HEMBYGD SVÅRDSARBETET I JÄMTLANDS LÄN

Av Länsantikvarien Eric Festin

(FÖR HEIMBYGDAS VERKSAMHET HAR LÄNSANTIKVARIE FESTIN LÄMNAT EN ÖVERSIKT
I TIDSKRIFTENS FÖREGÅENGDE HÄFTE.)

Inom Jämtlands län verka ett par tiotal lokala sammanslutningar av hembygds-vårdande karaktär, av vilka de allra flesta på eget initiativ anslutit sig till länsföreningen Heimbygda. Här antydast i största korthet några av dessa föreningars uppgifter.

Bergs hembygdsförening äger vid Ho-verberget ett markområde, där en hembygds-gårdsanläggning är påbörjad (i första hand en manbyggnad från Mo) efter ett förslag av länsantikvarien.

Bräcke hembygdsförening har en mindre föremålssamling. Planerna på en hembygds-gård, ev. uppbyggandet av Bräcke gamla kyrka, höra framtiden till.

Frösö hembygdsförening har visat stor livaktighet för tillvaratagande av Frösöns forn- och naturminnen och har, efter förslag av länsantikvarien, restaurerat den s. k. kollegabostaden å Stocke, ett envåningshus från 1735 och det enda bevarade från Frösöskolans tid. Föreningen har en mindre fornsamling förvarad i det gamla Frösöbiblioteket, där Heimbygda hade en permanent utställning av äldre kyrklig konst, tills den 1930 fick egen lokal i läns museets kyrkflygel.

Häggens hembygdsförening har å sin ägande mark återuppfört den s. k. Huse-stugan, vilken föreningen Heimbygda skänkte till den lokala föreningen vid dess

bildande. Den har en mindre föremålssamling.

Mörsils hembygdsförening har tagit till sin främsta uppgift att söka mera tillfredsställande lösa Mörsils fornstugas lokalfråga. Det bästa av det rätt betydande fornsamlingsbeståndet är inrymt i ett häbbre från 1670-talet och det övriga i än primitivare lokal utan möjlighet till rationell vård. Avsikten är att få till stånd en hembygdsgård å det vackra Römmen jämte en för brandrisk mindre utsatt byggnad för de värdefulla samlingarna. Genomlänsantikvariens försorg har ett alternativförslag uppgjorts. Föreningens tillgängliga medel, c:a 8000 kr., äro givetvis otillräckliga för förslaget utförande i ena eller andra formen.

Ovikens hembygdsförening har nyligen fått en plats upplåten för en hembygdstuga i närheten av Ovikens gamla kyrka. Föreningen har en föremålssamling, avsedd att inrymmas i stugan.

Ragunda hembygdsförening, som äger en fornsamling, har nyligen som gåva erbjudits en gammal stugubyggnad från Böle under förutsättning att lämplig plats för densamma av föreningen anskaffas.

Ströms hembygdsförening förvärvade 1930 ett högt och fritt beläget jordområde för en blivande »gammalgård». Området har inhägnats och där har påbörjats uppförandet av en gammal ryggåstuga, som en gång varit ett sockenskrivareboställe. Föreningen äger en rätt värdefull forn-samling, vars stomme utgöres av en av avl. landstingsmannen Ol. Olofsson i Tullingsås hopbragt och av hans efterlevande till föreningen donerad samling.

Ytterå hembygdsförening förvaltar den av intendent P. O. Nilsson hopbragta väldiga samlingen — en av de största i ett bygdemuseum. Samlingarna härröra till sin väsentligaste del från socknarna Rödön, Näskott och Alsen. De omfatta visserligen mycken »knappologi», men däri inrymmas bl. a. en rikhaltig samling allmogekultur-föremål av betydande värde. Bland bygg-

nader märkes den s. k. Blåsbacksstugan, Ytteråns äldsta hus.

Härjedalens fornminnesförening i Funäsdalen har rika samlingar och en större forngårdsanläggning, vars ytterligare utvidgning planeras. Det torde få anses som ett numera nödvändigt komplement, att åtminstone det viktigaste av det i mycket egenartade och intressanta samlingsbeståndet erhåller brandsäkrare lokal.

Föreningen Härjedalsslöjd i Sveg har också betydande och värdefulla samlingar, vilka äro inrymda i hembygdsgården å »Gammalmon». Föreningen erhöll vid lotterimedelstilldelningen 1931 50000 kronor för sin verksamhet.

Lillhärdals hembygdsförening äger en i stort orubbad gammal gård, Högen, i Lillhärdals kyrkby. Högen är en av de få bevarade ursprungliga kringbyggda gårdarna i hela Härjedalen. Den kräver dock snarast en restaurering och konservering.

Gammel-Rems i byn Remmet ett par mil norr om Sveg är en av ägaren Bergvik-Ala Nya Aktiebolag under ledning av länsantikvarie Eric Festin restaurerad gammal intressant gård, som efter anmälan hos ägaren får beses.

Vemdalens hembygdsförening har en hembygdsgård med en mindre samling.

Älvros hembygdsförening har återuppbbyggt på ursprunglig plats den vid den nu nyrestaurerade ödekyrkan befintliga gamla sockenstugan, som för några årtionden sedan flyttades till annan plats. Den inrymmer föreningens samlingar, som med Heimbygdas hjälp katalogiserats.

Föreningen »Gamla Östersund» torde få räknas till denna kategori av sammanslutningar. Föreningen har sina samlingar, bland vilka märkas den östersundsfödde arkitekt Melanders teckningar av byggnader i Östersund på 1850—60-talen, utställda i ett rum i Jämtlands läns museum.

Bland sammanslutningar för tillvaratagande av något särskilt kulturellt intresse erinras om dem, som ha till uppgift att

vårda eller återställa ödekyrkorna *Ovikens gamla kyrka*, *Älvros gamla kyrka*, *Stuguns gamla kyrka* och *Marby gamla kyrka*. I den sistnämnda förvaras en del samlingar. *Kyrkås gamla kyrka* blev för ett kvartssekel sedan på enskilt initiativ nödortvigt restaurerad. *Ragunda gamla kyrka* färdigrestaurerades 1931. *Älvros gamla kyrka* är också återställd under åren 1928—1930, och kommer, sedan k. mt nu medgivit dess upplåtande till partiellt gudstjänstbruk, att ånyo invigas innevarande år.

Jämten 1931, Heimbygdas tidskrift II, tjugofemte årg. Utg. av Eric Festin, Jubileumssuppl. 1906, 1908—1931. Uppsala 1931.

Jämten, Heimbygdas populära årsbok, har under 1931 utkommit i jubileumssupplaga. Det är en bok på 272 textsidor med ett synnerligen rikhaltigt innehåll i ord och bild. Bland de många bidragen må särskilt framhållas några:

»Jämtlands fåbodväsen.» Med 40 foton, 13 teckn. av Emanuel Eriksson; »Fynd och former». Ett urval av Läns museets nyförvärv 1930—1931, med vignett, 61 teckn. och 11 bilder av Arvid Enqvist; »Per Wikström och hans efterkommande» av Anna Werner; »Det gamla Lockne», av P. Nilsson-Tannér; »Jämtlands första folkskola och dess upphovsman» av E. Hamrell; »Länsarkivets i Östersund samlingar år 1931», en översikt av Karl Melander; »Bland Livets och Dödens böcker», i en pastorsexpedition i forna dagar, av Lars Larsson i Trusta; »Något om kyrkotukten och sabbatsbudet i äldre tider» av Karin Larsson; »Ur regementsfältskären P. G. Lindroths dagboksanteckningar från en resa genom Jämtland år 1777» av J. Nordlander; »En Jämtlandsbeskrivning från år 1704» av Gudmar Hasselberg; »Jämtlands äldsta bergverk» av Janrik Bromé; »Ågerbergsska släkten» av Alexander Stafwerfeldt, m. fl. Boken innehåller därjämte en mängd

smärre kulturhistoriska uppsatser och meddelanden samt aktuella notiser berörande länet och dess kulturminnesvård. Icke mindre än 28 vackra försättsplanscher inleda boken och i slutet finnes en översikt över nyutkommen litteratur berörande Jämtland och Härjedalen. A. N.

Festskrift till Carl J. E. Hasselberg på hans sjuttiofemårsdag XVI-V-MCMXXXI. För föreningen Heimbygdas utgiven av Eric Festin. Fornvårdaren IV, Heimbygdas Förlag, Östersund. Ill. 399 sidor. Pris kr. 10:—, numrerad upplaga kr. 15:—.

En vacker och välförtjänt hyllning för ett livslångt, hängivet och resultatrikt arbete i hembygdskärlekens och forskningens tjänst. Skriften utgör både kvantitativt och kvalitativt ett bland de tyngsta av de under senare år utkomna bidragen till Jämtlandslitteraturen. Skriften inledes med en hyllningsdikt till festföremålet av kyrkoherde Olle Arbmán samt ett par artiklar om d:r Hasselberg, hans liv och person och hans betydelsefulla gärning som norrlandsforskare, som naturvän och som pionjär för det moderna turistväsendet framförallt i Jämtland och Härjedalen av länsantikvarien Eric Festin och skriftställaren J. Stadling. Därefter följa en rad intressanta och värdefulla artiklar, behandlande jämtlands- eller norrlandshistoriska ämnen, i något fall mera speciellt berörande det ämnesområde — religionen och religionshistorien — som anknyter till d:r Hasselbergs prästerliga gärning. Artiklarna äro följande: »Jöns Bengtsson och Norrland» av prof. Nils Ahnlund, »Ur en gammal anteckningsbok» av d:r Arv. Enqvist, »Hästefyndet» av länsantikvarien Eric Festin, »Är björnen vår gamla fruktbarhetsgud» av folkskolläraren Einar Granberg, »Mjälleborgen» av antikvarien d:r Gustaf Hallström, »Från flydda år» av kyrkoherde N. Hamberg, »Till Jämtlands och Härjedalens herdaminne» av kyrkoherde Bertil Hasselberg, »En räfst på Karl XI:s tid» av lektor Gudmar Hasselberg, »Självspillingar» i

nordängermanländsk folksed» av folkskol-läraren Gottfr. Holmlund, »Jämtländska tingslags- och sockensigill» av tandläka-ren Svante Höglin, »I Dantes fotspår» av prof. Em. Linderholm, »Jonas Nensén» av d:r Erik Modin, »Kyrkstadsliv omkring 1800» av teol. kand. Holger Nilsson, »Hans Eriksson Jämpten» av d:r Johan Nordlan-der, »Om sjätte Mosebok på Frösön» av prof. H. S. Nyberg, »Ett ovanligt julbröd i Jämtlands läns museum» av d:r Hanna Rydh, »Hur fortidens folk etiskt värde-satt sitt arbete» av folkskoleinspektör Carl Sehlin, »Fallgropar för vildren i Jämtland och Härjedalen» av skriftställaren J. Stad-ling, »Tre norrländska själasörjaregestal-ter från 1800-talet» av kyrkoherde Gösta Ullberg, »En skånsk sigillstamp i Jämt-land» av distriktslantmätaren Heimer Wik-ström, »Tryckta skrifter av Carl J. E. Has-selberg 1889—1930» av fil. mag. Gunno Hasselberg.

Svenska Turistföreningens Årsskrift 1931. Redaktör Carl Fries. Svenska Turist-föreningen, Stockholm. 366 sidor. Ill. Pris för föreningsmedlemmar kr. 5:—

Svenska Turistföreningens Årsskrifts flesta årgångar innehålla mer eller mindre värdefulla artiklar rörande Jämtland och Härjedalen, naturligt nog f. ö. med hänsyn

till den roll landskapen spelat och spela för turisttrafiken. I år synes det ganska motiverat att upptaga årsskriften i för-teckningar över den utkomna jämtländsk-härjedalska litteraturen, alldenstund års-skriften, som en del år brukat väsentli-gen skildra ett visst landskap, i år ägnats just åt Härjedalen, vars geografi, natur, historia och folkkultur m. m. skildras både i ord och bild. De viktigaste bidra-gen äro: »Härjedalen. Kulturbild och vild-mark» av Gustaf Näsström, »Skogen och fjället» av Harry Smith, »Pilgrimsvägar i Härjedalen» av Nils Ahnlund, »Från Härjedalens fäbodmarker» av Bertil Bo-ethius, »Skogens arbetare» av Ragnar Holmström, »Genom Dalarna och Härje-dalen» av Wilh. Petersson-Berger, »Från Stockholm till foten av Helags» av Arne Tallberg, »Några namn, bilder och data ur Ljusnedals historia» av Olof Jansson, »I Sänfjällsbjörnarnas spår» av Th. Ar-widsson, »Härjedalen på Skansen av Sig-frid Svensson, »Den västhärjedalska sä-tern» av Olof Jansson. -stad.

För nyutkommen litteratur i övrigt rörande Jämtland och Härjedalen hänvi-sas till Heimbygdas tidskrift Jämten 1931, s. 249—253, »Nya bidrag till Jämtlands och Härjedalens bibliografi».

L I T T E R A T U R

Sigurd Erixon och Sigurd Wal-lin: Svenska kulturbilder III—VIII. Skog-lunds Bokförlag, Stockholm 1930—31.

En redogörelse för syftet med och plan-läggningen av detta märkliga verk har jag lämnat tidigare i denna tidskrift i anmälan av seriens tvenne första delar (Tidskrift för hembygdsvård 1930, s. 26 f.). Jag kan därför angående denna sak nöja

var för sig förtjäna en särskild anmälan. Nu nödgas jag i stort sett inskränka mig till namn och rubriker.

Del III och IV. Sigurd Wallin ger oss roande och lärorika glimtar ur »herr-gårdens vardag, sådan den skymtar i me-moarerna» och bidrager dessutom med tvenne andra uppsatser. Sigurd Erixon har i dessa delar tvenne bidrag i serien »Storbondegårdar och bergsmansgär-dar», nämligen »En bergsmansby» (Brå-fors) och »Tova, en målad timmersal från trettioåriga krigets dagar». I den senare uppsatsen skildras en av de ytterst få ännu bevarade träbyggnader från denna tid, som finnas i behåll i vårt land. Tova är beläget i Ripsa socken i Söderman-land.

För övrigt innehålla häftena en rad yp-perliga uppsatser av det mest växlande innehåll, från »Vårt äldsta näringsfång», och »Hur klövjestigen blev landsväg» till »Ett karolinskt slott» och »Kunglig ce-remoni». Utom de ovan nämnda förfat-tarna bidraga Sven T. Kjellberg, Bertel Hintze, Gösta Malmborg, Ernst Klein, Bengt Cnattingius, Sigfrid Svensson, Gunnar Mas-coll Silfverstolpe, Gösta Berg och Kurt Antell.

Delarna V och VI. Även i dessa delar bidraga utgivarna själva med intressanta uppsatser. Sigurd Erixon ger i upp-satsen »Bolle och kåsa» en utredning av dessa dryckeskärls förekomst i anslutning till historien om det vackra dryckes-kärl, som går under namnet Peder Tures-son Bielkes gravölsbolle, måhända ett min-ne från ett av de många gravöl, som för-anleddes av Stockholms blodbad. I »Bon-den i högsäte» kommer Erixon in på mycket centrala ting i den germanska fam-iljens organisation, husbondeväldet, hus-bondens rätt till högsätet och rester av s. k. storfamiljbildning, där flera än två generationer bo samman med gemensam förvaltning under den gamle »gårdsbon-den». »I den äldre medeltidens och järn-

ålderns ätteväsen ligger dess egentliga kulturmiljö», säger förf. om storfamiljen. Sigurd Wallin bidrager med en upp-sats om »Prinsessan Elisabet Vasa», Gus-tav Vasas yngsta dotter, innehållande en del reflexioner i anknytning till en grav-staty i domkyrkan i Schwerin över den svenska prinsessan, och med en uppsats om »Sydda tavlor», där några intressanta och lustiga prov på denna konstart från gången tid lämnas. Martin P:n Nils-son behandlar »Folklig tideräkning», Philibert Humbla gör en studie över »Votivskepp» och John Frödin publi-cerar första avdelningen av »Svenska Fä-bodar», samtliga var och en på sitt område innehållsrika och belysande uppsatser. Gösta Berg skildrar i »Studentdeposi-tion i Uppsala på 1600-talet» denna tids något burleska, för att inte säga hård-hänta sätt att mottaga nya studenter vid akademien. Torsten Lenk skriver om »Skalltyg och jaktspjut» och »Karoliner-nas fälttecken», och Manne Hofrén vi-sar i uppsatsen »Indelningsverkets bestäl-len», att man med en sådan svensk kul-turbild nästan kan ge ett helt litet kultur-avsnitt. Axel L. Romdahl skriver om det gamla »stenhuset» »Torpa slott» i Västergötland, ett av de intressantaste byggnadsminnen vi äga av detta slag från medeltiden. Bengt Cnattingius skild-rar den småländske »Pehr Hörberg som allmogemålare», och Sigfrid Svens-son ger i »Majsångare och midsommar-gillen» en rad »minnen och uppteckningar från Skåne», då detta landskap har vår och fest och »sjunger maj i by» eller har »kransagille». Ola Bannbers skriver meddryckande och levande om slätterlivet i norra Dalarna i »På slogmyr och lav-hed», och slutligen föras vi av Gabriel Nikander till andra sidan Bottenha-vet i skildringen av »Stadsplan och bygg-nadsskick i det gamla Abo», d. v. s. det Abo, som fanns före den ödeläggande bran-den 1827, till vilken tid den medeltida stadsplanen levat kvar i sina huvuddrag.

Del VII och VIII. Sigurd Wallin inleder delen med en roande och lärorik uppsats om »Ståndsmässig dräkt», där man får följa den olika dräkten i skilda samhällsklasser genom tiderna. Han påvisar, att de ofta ganska stränga detaljbestämmelserna i fråga om dräktskicket aldrig lyckats i sin strävan att stänga in människogrupperna i ett noga upplinjerat systems fällor och ej heller dämna upp modeväxlingarnas ström. En nivelleringsinträtt i fråga om ståndsskillnader. En kung och en jämförelsevis enkel borgesman bära numera strängt taget samma dräkt. Sigurd Erixon ger ett tvärsnitt genom olika slag av folkkonst i olika delar av vårt land i den mycket instruktiva uppsatsen »Våra konstnärliga landskapskarakterer». Ernst Klein skildrar i »Mats Holmers, fiskardräng — 'ostindisk capitain' — godsägare i Roslagen» en svensk skärgårds pojke från 1700-talet, »som seglat på svenska kölar och, med den svenska demokratiens rätt, nått så högt han kunde om skeppsbord», och som slutar sina dagar på en skärgårdsö som herreman och ägare till ett gammalt svenskt gods — en svensk kulturbild så god som någon med många motsvarigheter både i gammal men framför allt i ny tid. Ake Campbell skildrar i »Emellan skogen och plogen» det skånska landskapet, där skogsbygd och slätt mötas, samt människans inverkan på denna landskapsbild. Karl Asplund belyser en art byggnadsverk, som ej alltför ofta är föremål för skildring, i uppsatsen »Hävrings båk och lotsplats». Lars Levander skriver i »Härbete i Dalarne» om en säregen bygdekunst, på ett nästan gripande sätt belysande dalfolkets företagsamhet och konstnärliga begåvning. Thure Nyman ger i »Silfver-

stråles Lindö» en bild av »ett rousseauanskt herrgårdshem i Västmanland». I »Timmermännen och byteslaget» belyser Sigurd Erixon seder vid husbygge, och på samma område rör sig Gösta Berg i uppsatsen »Taklagsöl». Ewert Wrangel berättar i »Det Tegnérska skaldehemmet i Lund» om den store diktarens gård i den sydsvenska universitetsstaden. Emilie von Waltersdorff ger oss i »Stugans dragning» intressanta inblickar i äldre textilkonst. Textil beklädnad på väggarna är under senare århundraden känd företrädesvis från Skåne, Blekinge, Halland, Småland, Västergötland och Dalarne. Erik Lundberg för oss grundligt och ingående genom palats och herresäten i »Sextonhundralets herremannabostad», under det att John Frödin för oss åter till den primitiva bebyggelsen i »Svenska fäbodarna», vars del II, som ingår i detta band, handlar om de olika fäbodtyperna. John Böttiger skriver om »Ett gammalt skåp», vilket icke är något annat än det berömda i Uppsala universitet befintliga konstskåpet, som Augsburgs rådsherrar 1632 överlämnade som gåva till Gustaf II Adolf. Det är i själva verket ett helt litet museum och samtidigt ett minnesmärke över den tidens yrkesskicklighet. Louise Hagberg berättar om folklig »Läke-domskonst», Martin Olsson om »Vasatidens konungaboning i Kalmar slott» och Kurt Antell om »Den finländska herrgården av 1700-talstyp». Härmed slutar detta band.

Samtliga uppsatser äro utomordentligt vackert och instruktivt illustrerade, vilket gör verket än värdefullare.

J. GÖTLIND.

SAMFUNDETS FÖR HEMBYGDSVÅRD

BYGGNADSBYRÅ

SAMT PERMANENTA MATERIAL- & RITNINGSUTSTÄLLNING

Utföra ritningar och arbetsbeskrivningar etc. till egna hem, lantgårdar, prästgårdar, m. m.

Ritningskostnad för egnahemsbyggnader utgår för måttfatt ritning å väv i 100-dels skala i enlighet med nedanstående taxa:

flerfamiljshus, inrymmande högst 8 eldstäder samt enfamiljshus, inrymmande högst 6 eldstäder efter 15: — kronor pr eldstad.

För större bostadshus eller byggnad avsedd till annat ändamål bestämmes kostnaden enligt särskild överenskommelse.

För medlemmar av Samfundet för hembygdsvård lämnas 15 % rabatt.

Sedan Samfundets för hembygdsvård byggnadsbyrå vid Statens Byggnadsbyrås avveckling enligt av Kungl. Maj:t utfärdat be- myndigande övertagit dess konsultativa verksamhet med tillhörande typritningsarkiv kan allmänheten hos Samfundets byggnadsbyrå även förskaffa sig kopior av de typritningar, som på sin tid utarbetades genom statens försorg till tjänst åt det statsunderstödda egnahemsbyggandet och till samma billiga pris som därvid av Statens Byggnadsbyrå tillämpats.

Förest. för byggnadsbyrån Förest. för materialutställningen

Arkitekt Rolf Bolin Ing. Gösta Nordstrand

Telefon 19424

Telefon 19248

KUNGSGATAN 35, I tr. - STOCKHOLM

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD
SEKRETARIAT

samt

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

REDAKTION OCH EXPEDITION

Grönegatan 14, Lund. Tel. 275.

Sekretariatet står Samfundets medlemmar och andra intresserade beredvilligt till tjänst med upplysningar och råd i alla frågor, som beröra hembygdsvården.

INNEHÅLL:

EM. BERGMAN: Hembygdsvårdsarbetet i Dalsland	29
BOO VON MALMBORG: Hembygdsvårdsarbetet i Gävleborgs län	33
ERIC FESTIN: Hembygdsvårdsarbetet i Jämtlands län.....	37
LITTERATUR	40

Författarna äro själva ansvariga för innehållet i sina uppsatser.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XIII, 1932

RED. F. HAZELIUS
RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

HÄFTE IV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Samfundets årsmöte den 8–10 juli 1932.

Samfundet för hembygdsvård hade i år inbjudits att hålla sitt årsmöte i Falun, det sjuttonde i ordningen.

Alla mötesdagarna gynnades av det mest strålande väder och i solen vajade, Samfundet till ära, för första gången Falu nya stadsflagga. Mötesdeltagarna, till ett antal av över 100, hade kommit från när och fjärran, det var endast några få landskap, som ej voro representerade. Ända från Kiruna i norr och Malmö i söder hade man kommit. Mötets förhandlingar började på fredagen kl. 10.30 fm. och voro förlagda till den gamla förnåma Bergslagssalongen. Då Samfundets ordförande, landshövding Lübeck var förhindrad att närvara öppnades och leddes dagens förhandlingar av direktör O. Lindeberg. Sedan han hälsat de närvarande med landshövding Kvarnzelius i spetsen välkomna, överlämnade han ordet till länsarkitekt Magnus Dahlander, som på sitt vanliga livliga och fängslande sätt talade över det högst aktuella ämnet: Hembygdsvård och bebyggelse.

Efter föredraget behandlades de i stadgarna föreskrivna ärendena. Styrelse- och revisionsberättelse för år 1931 godkändes och ansvarsfrihet beviljades. Därefter skred man till styrelseval, som för första gången företogs enligt de nya stadgarna. Där-

vid meddelades att Riksantikvarieämbetet och Nordiska museet såsom sin ledamot i styrelsen utsett första amanuensen vid Nordiska museet Sigfrid Svensson och styrelsen för Svenska arkitektföreningen arkitekt Eskil Sundahl, Stockholm. Ombudsmötet hade vid ett sammanträde tidigare på dagen utsett följande medlemmar: länsantikvarien E. Festin, Östersund, intendent S. T. Kjellberg, Göteborg, fil. lic. F. Hazelius, Akarp, samt rektor K. Hedlund, Storvik. För årsmötet återstod att välja ordförande, vice ordförande samt fyra ledamöter. Avsägelse, motiverad av bristande tid, förelåg från Samfundets hittillsvarande ordförande landshövding Lübeck och till ordförande i hans ställe utsågs direktör O. Lindeberg, Nyköping. Till vice ordförande utsågs rådman Karl Trotzig, Hedemora och till övriga ledamöter d:r C. J. Anrick, fröken Anna Lindhagen, stadsarkitekt S. Westholm och arkitekt J. Akerlund, Stockholm. I egenskap av skattmästare är major H. von Heidenstam självskriven medlem av styrelsen. Till revisorer valdes direktör Sven Nissvandt och intendent Torsten Althin samt till revisorssuppleant kanslirådet Henrik Nissen.

Från Samfundets ordförande, landshövding Lübeck och från Västsvenska hembygdsnämnden och dess tionde hembygds-konferens anlände telegrafiska hälsningar. Mötet beslöt att avsända hälsningstele-

gram till sin hedersordförande, H. K. H. Kronprinsen, på vilket svarstelegram anlände senare, samt till landshövding Lübeck och Västsvenska hembygdsnämnden.

Efter förhandlingarna intogs gemensam lunch å utvårdshuset Kullen, varefter man företog en rundresa genom staden. Därunder besöktes Dala fornsal, som demonstrerades av rådman Trotzig, och Kristine kyrka, vilken förevisades av prostén Ekström. Därefter ställdes färden till gruvan. Vid ankomsten hälsades deltagarna av salut i Stora gruvstöten. Doktor Silow demonstrerade sedan Bergslagsmuseet. På kvällen hade Bergslaget inbjudit Samfundets medlemmar och andra till ett antal av c:a 125 personer till middag å Stora Bergslagssalongen. Direktör Gösta Frisell, vilken jämte sin ställning som direktör i Bergslaget även är stadsfullmäktiges ordförande, hälsade Samfundet välkommet till staden och Bergslaget. Direktör Lindeberg tackade å Samfundets vägnar. Vidare talade riksantikvarie Curman och hyllade Bergslaget för dess betydande insats på kulturminnesvårdens område. Landshövding Kvarnzelius hälsade Samfundet välkommet till Dalarna och framförde slutligen gästernas tack. Senare på kvällen vevades ett par av Bergslagets kulturhistoriska filmer visande tillverkning m. m. vid ett par ålderdomliga bruk, Åg och Korsån, vilka numera äro nedlagda. Till sist följde ett animerat samkväm med dans ut på småtimmarna.

Lördagen ägnades åt en bilfärd i södra Dalarna. Avfärden ägde rum från Stora torget. Först ställdes resan till Ornäs, vars ryktbara loftbod demonstrerades av arkitekt Dahlander. På grund av tillfällig driftsnedläggning måste det planerade besöket vid Kvarnsvedens pappersbruk inhiberas och i stället besågs Forshuvuds storartade kraftverk i Dalälven, varvid doktor Silow lämnade en orientering över anläggningarna. Från Forshuvud gick färden till Tunabygdens gammalgård, där dess skapare doktor Hällsjö talade om gårdens

tillkomst och utveckling. Efter ett besök i Stora Tuna kyrka åt man lunch på Sätters stadshotell. Deltagarna samlades sedan vid Asgårdarnas friluftsmuseum, vars skapare Magnus Dahlander visade anläggningarna. Professor Lennart von Post tog sedan deltagarna med sig på en vandring genom Säterdalen och tolkade dess intressanta geologiska formationer. På återvägen till Falun besöktes Vika kyrka, vars historia skildrades av riksantikvarie Curman och den gamla bergsmansgården Sveden, som besågs under ledning av med. kand. Uno Westin. På kvällen samlades man till middag i Grand Hotells festsal »Lustgården», varunder från styrelsens sida framfördes tack till alla dem i Dalarnas fornminnes- och hembygdsförbund, som ordnat mötet och ställt sina krafter till dess förfogande.

Söndagens program upptog en färd runt Siljan. Strax utanför Falun gjordes ett kort uppehåll vid Amsbergs kapell. Vid framkomsten till Leksand mötte Gustaf Ankarcrona och dagen till ära hade man sjösatt de gamla kyrkbåtarna, vilka lade ut från stränderna vid älven och sjön och styrde färden mot kyrkan. Efter att ha bevistat högmässan samlades deltagarna på inbjudan av Leksands kommun till kyrkkaffe. I tingshuset, som uppförts efter ritningar av Gustaf Ankarcrona, talade denne om bygdens gamla kultur, varefter tavelsamlingen med verk av i Leksand födda eller verksamma konstnärer besågs. Färden gick vidare till Hølen, Gustaf Ankarcronas skapelse och hem med dess gamla byggnader, hopbragta från skilda håll i socknen. Nästa besök gällde Rättviks gammalgård, som framför allt har Ollas Anders Hansson att tacka för sin tillkomst och som också visades av honom. Vid den härliga lunchen, som serverades av den bekanta »majorskan» på Persborg, uppassades man av söta kullor och spelmän bjödo på musik. I Mora besåg man först den intressanta tavelsamlingen på folkhögskolan, som sammanförts av Anders

Zorn, och därefter under ledning av docent Gerda Bøethius Zorns gammalgård Skeriol, den största i sitt slag i Dalarna. Nu ställdes färden åter söderut längs västra stranden av Siljan. På Sollerön gjorde man ett längre uppehåll för att med rådman Trotzig som ciceron bese gravfältet vid Bengtsarvet. Aftonen var underbart vacker och uppehållet på Sollerön var nog det mest stämningsrika ögonblicket under hela färden. Den kände spelmannen Karl Gudmundsson lät höra sina vallarelåtar och kandidat Trotzig läste Karlfeldts »Fäderna». Atskilliga timmar försenade anlände bilarna till Leksands turisthotell, där middagen väntade. Under denna gladde Karl Gudmundsson och andra spelmän från Leksand åter deltagarna med sina låtar och Spegel-Anna berättade historier på Leksandsmål. Ett hyllningstelegram avsändes till fröken Ottilia Adelborg i Gagnef och till Bergslagets disponent E. Lundqvist med tack för visad storartad gästfrihet. Återkomsten till Falun skedde först i den tidiga morgongryningen.

De, som ännu ej rest hem, foro på måndagen i bilar eller på tåg till Ludvika för att bese dess gammalgård. Här mötte Karl-Erik Forsslund och hans maka i gamla bergsmansdräkter och sedan han berättat om gården och samlingarna på den och man beskådat de olika byggnaderna for man till Forsslunds Storgården. På

vägen dit stannade man en stund på Brunnsviks folkhögskola. Skolan bjöd på kaffe, och rektor Ahlberg skildrade i korta drag skolans betydelse. På Storgården slog man sig ned i gröngräset, och Karl-Erik Forsslund berättade om gårdens och bygdens historia. Till sist samlades man åter i Ludvika till en sista gemensam middag på Stadshotellet. Därmed var det sjuttonde årsmötets ansträngande men härliga och minnesrika dagar över. Nästa år mötas vi i Jönköping.

REVISIONSBERÄTTELSE FÖR ÅR 1931.

Undertecknade, som blivit utsedda att som revisorer granska Samfundets för hembygdsvård räkenskaper för år 1931, hava nu verkställt sådan granskning och få häröver avgiva följande berättelse.

Vi hava genomgått räkenskaperna med därtill hörande handlingar och hava funnit samma försedda med vederbörliga verifierationer. Protokollen från styrelsens sammanträden hava även av oss blivit genomgångna.

Då revisionen icke föranlett till någon erinran, tillstyrka vi, att styrelsen beviljas full ansvarsfrihet för den tid, revisionen omfattar.

Stockholm den 31 mars 1932.

Nils A. Blanck.

Gösta Ehrnberg.

ORDFÖRANDESKIFTE OCH TRE NYA STYRELSELEDAMÖTER I SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Samfundet för hembygdsvård har vid sitt senaste årsmöte för andra gången under sin tillvaro gått till ordförandeval. Landshövding *Sven Lübeck*, som under två år varit Samfundets ordförande, har på grund av bristande tid måst avsäga sig ordförandesysslan. Det är en stor förlust, som Samfundet för hembygdsvård lider genom landshövding Lübecks avgång. Samfundet

är skyldig honom sitt varmaste tack för det alltid lika entusiastiska arbete, han hunnit utföra inom Samfundet, under den tid han haft tillfälle att vara dess ordförande. Då han nu lämnar denna post, kan man dock vara förvissad om, att landshövding Lübeck även för framtiden med intresse kommer att följa Samfundets arbete.

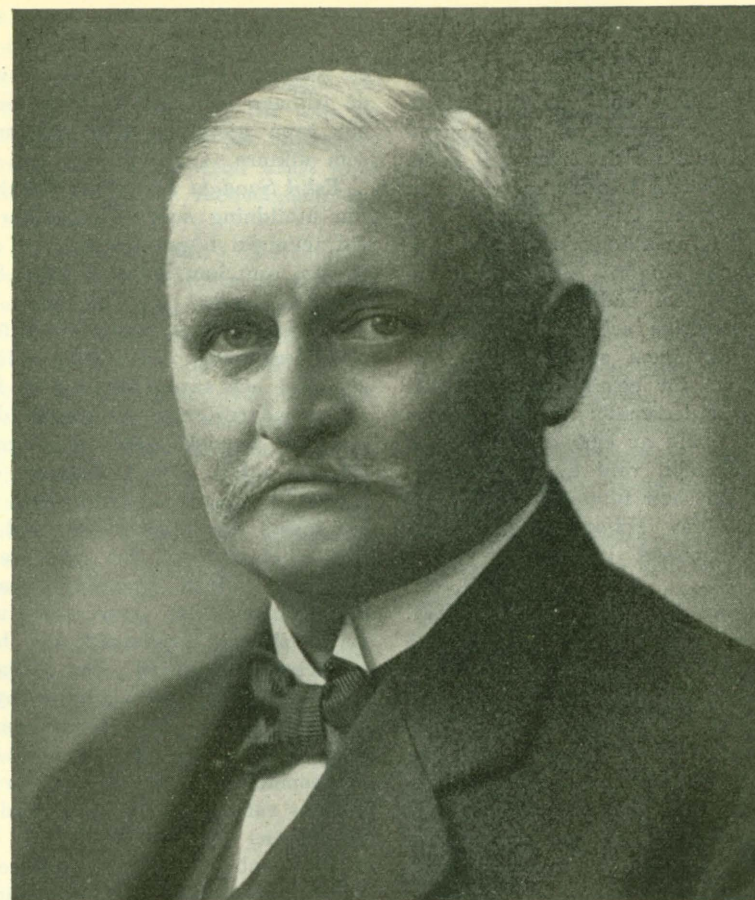

Landshövding Sven Lübeck.

Det är emellertid glädjande, att Samfundet för hembygdsvärd haft tillfälle att till efterträdare för landshövding Lübeck på ordförandeposten få välja *direktör Otto Lindeberg*, Nyköping, som är väl förtrogen med Samfundets verksamhet och i många år har tillhört dess styrelse. Direktör Lindeberg är utan tvivel en av Södermanlands mest kända kulturpersonligheter. Under flera decennier har han varit den ledande kraften i allt som rör Nyköpings utveckling; han är nu stadens

»grand old man». Otaliga äro de förtroendeuppdrag, varmed han bekläts i sin födelsestad. Särskilt som ordförande i drätselkammaren under ett fjärdedels sekel har direktör Lindeberg haft tillfälle att sätta sin sunda prägel på stadens ekonomiska förhållanden.

Hans intresse för stadens förskönande har varit mycket betydelsefullt. Vad han därvid uträttat skulle ha varit tillräckligt att knyta hans namn vid Nyköpings stads historia. Målet för hans strävanden, att

Direktör Otto Lindeberg.

bevara och skapa en enhetlig, stilenlig stadsbild, har förskonat Nyköping från den fulhet och förflackning, som gjort sig bred på andra håll. Vid utgrävningarna av Nyköpingshus och vid S:t Nikolaikyrkans restaurering har direktör Lindeberg nedlagt ett förtjänstfullt arbete.

Icke enbart hemstaden, av honom omfattad med djup och oegennyttig hängivenhet, har dragit nytta av hans erfarenhet och verksamhetslust. Som vice ordförande i landstinget, vars ålderspresident

han är, och ordf. i dess förvaltningsutskott har han spelat en stor roll i länet. Om hans konstnärliga intressen vittnar ordförandeskapet i arbetsutskottet av Riksförbundet för bildande konst. Av styrelserna för Södermanlands läns museum och för Södermanlands hembygdsförbund är han ledamot.

När direktör Lindeberg nu ställt sig till förfogande som ordförande i Samfundet för hembygdsvärd blir detta uppdrag en fortsättning av en föregående, lång och

trogen verksamhet i hembygdsvårdens tjänst. Den säkra överblick över hembygdsvårdens alla detaljer, som direktör Lindeberg besitter, hans vänsälla, vitala sinnelag och representativa sätt komma härmed Samfundet på det bästa till godo.

Utom landshövding Lübeck ha två andra hittillsvarande ledamöter i Samfundets styrelse avgått nämligen ingenjör *Ludvig Nobel* och intendent *Sigurd Wallin*. Samfundet är skyldig dem båda ett varmt tack för det oegennyttiga och intresserade arbete de nedlagt inom styrelsen.

I Samfundets för hembygdsvård styrelse ha tre nya ledamöter inträtt: rektor Karl Hedlund, vald av ombudsmötet, arkitekt Eskil Sundahl, vald av Svenska arkitektföreningen samt förste amanuens *Sigfrid Svensson*, av Riksantikvarieämbetet och Nordiska museet utsedd som deras representant.

Karl Hedlund är född i Dalarna 1887. Efter studier i Uppsala blev han år 1918 föreståndare för Gästriklands folkhögskola i Västerberg, Storvik. Rektor Hedlund har alltid varit mycket intresserad av folkbildningsfrågor och har inom detta område nedlagt ett uppskattat arbete. Hembygdsvården har också städse varit ett naturligt intresse för honom, och han har länge varit en av dess verksamaste män. Han har nedlagt ett tråget arbete i sin nuvarande hemsockens Övansjö hembygdsvård och i sin egen skolas elevförbund, fungerar som sekreterare och vice ordförande i Gästriklands kulturhistoriska förening och som sekreterare i Gästrike-Hälsinge hembygdsvård och har inom dessa båda senare sammanslutningar gjort mycket även för landskapets och länets hembygdsvård. För Gästriklands kulturhistoriska utforskning har han utfört omfattande arbeten inom stenålderns arkeologi och den primitiva järnhanteringen, och han har nedlagt ett förtjänstfullt arbete för de fasta fornlämningarnas skyddande. Som föreläsare har rektor Hedlund alltid varit mycket uppskattad. Hans arbete är

dock icke blott inriktat på Gästrikland. För sin födelsebygd Dalarna hyser han ett varmt intresse och söker sig då och då tillbaka över gränsen. Rektor Hedlund har även gjort sig känd och uppskattad som diktare.

Eskil Sundahl är född i Stockholm 1890. Sin utbildning som arkitekt har han fått vid tekniska högskolan och vid konsthögskolan, som han lämnade 1918. Sedermera har han verkat vid tekniska högskolan som assistent i husbyggnadslära, inom slöjdföreningens och arkitektföreningens styrelser och såsom ledamot av kommittén för standardisering av byggnadsmaterial. Arkitekt Sundahl har vid upprepade tillfällen hemfört pris i tävlingar om stadsplaner, byggnader och möbler. Sin största insats har arkitekt Sundahl gjort såsom chefsarkitekt hos kooperativa förbundet, i vilken egenskap han alltså är verksam. Den storartade utveckling, som förbundet genomgått, har bragt dess arkitektbyrå upp till den största i vårt land och ställt stora krav på byråns ledning, krav som den på ett utmärkt sätt förstått att fylla. I fråga om byggnadsverksamhetens och särskilt inredningsarbetenas rationalisering och standardisering har byråns verksamhet för vårt land varit av en banbrytande och djupgående betydelse. Det är naturligt att arkitektbyråns uppgifter tidigt fört den in på banor, som sedermera snart sagt över hela världen lett till en strömkantring inom byggnadskonsten, vilken numera kan betraktas som ett fullbordat faktum. I vilken grad den nya inställningen gått byråns arkitekter och i främsta rummet dess chef i blodet framstår måhända klarast i kooperativa förbundets bostadsanläggning å Kvarnholmen invid Stockholm, som torde vara den i sitt slag bästa som utförts både ifråga om en ren och klar formgivning och byggnadernas inkomponering i terrängen.

Arkitekt Sundahl är infödd stockholmare, men hans verksamhet spänner över hela landet och hans ställning ger honom

möjlighet att i betydande grad öva inflytande på dess byggnadsverksamhet.

Genom Svenska arkitektföreningens val av arkitekten Eskil Sundahl till dess representant inom Samfundets för hembygdsvård styrelse har en värdefull kraft inom de praktiskt verkssamma fackmännens led tillförts styrelsen.

Sigfrid Svensson är född i Löderups sn. i sydöstra Skåne 1901. Efter studier vid Lunds Universitet trädde han 1924 i Nordiska Museets tjänst, där han under de första åren hade sitt huvudsakliga arbete förlagt till Skansen. Jämsides härmed fortsatte han också sina vetenskapliga studier och avlade filosofie licentiatexamen i ämnet nordisk etnologi 1929. Ungefär samtidigt förflyttades han som förste amanuens till museets allmogevärdning, där han alltför tjänstgör som expeditiönsföreståndare.

Under årens lopp har amanuensen Svensson publicerat ett betydande antal undersökningar inom etnologiens olika grenar. De flesta av dem ingå dels i tidskrifterna *Fataburen* och *Folkminnen* och *Folk-tankar*, dels i olika länsföreningars publi-

kationer. På sistone har amanuensen Svenssons forskningar koncentrerats på de svenska folkdräkternas historia, varvid han tagit som utgångspunkt sin grundliga kunskap om det skånska dräktskicket.

År 1929 utgav amanuensen Svensson planschverket »Hembygdens arv. Hembygdsgårdar och friluftsmuseer i Sverige vid ingången av år 1930». Den intresserade erhåller genom detta verk en god översikt över det arbete, som av lokala organ nedlagts och nedlägges på vården av våra gamla byggnadsminnesmärken. De kritiska och vägledande ord, som ledsaga bildmaterialet innehåller dessutom många tänkvärda synpunkter på den framtida utvecklingen inom denna gren av hembygdsvården.

Det levande intresse amanuensen Svensson sedan tidiga år hyst för folkliga bildningssträvanden har kommit honom att vid många tillfällen söka kontakt också med hembygdsvårdens män och det förefaller därför vara naturligt, att han nu såsom av Riksantikvarieämbetet och Nordiska museet vald representant tager plats i Samfundets för hembygdsvård styrelse.

HEMBYGD SVÅRDSARBETET I HALLAND

Av Intendent *Albert A:son Sandklef*

Hallands Hembygdsvård bildades vid ett sammanträde i Varberg år 1922. Såsom medlemmar i förbundet anslöto sig vid starten Hallands Museiförening i Halmstad, Norra Hallands kulturhistoriska förening i Varberg, Nordhallands hembygdsvård i Kungsbacka och Södra Hallands hembygdsvård och fornminnesförening i Laholm. Samma år bildades Årstads och Faurås hembygdsvård i Falkenberg, och denna nybildade förening anslöt sig ome-

delbart till förbundet. Landshövdingen i länet, greve Axel Mörner åtog sig att vara ordförande i förbundet och dess styrelse, en befattning som han sedan dess beklätt, och styrelsen består därjämte av två ledamöter från vardera av de anslutna föreningarna.

Förbundets syfte har varit och är att vara en sammanhållande länk emellan de nämnda föreningarna. Dess uppgifter ha varit att åstadkomma enhetlighet i arbe-

tet och förebyggande av dubbelarbete genom åstadkommande av visst samarbete. Rent praktiska uppgifter har förbundet icke satt sig före utom i fråga om två arbetsuppgifter, nämligen fornminnesinventering och byggnadsundersökning. Den sistnämnda uppgiften har förbundet av brist på medel måst uppskjuta, och man har allt mera kommit till den uppfattningen inom förbundets ledning, att en sådan inventering lämpligast bör omhändertagas av de olika hembygds- och museiföreningarna, främst då Hallands Museiförening i Halmstad, som bl. a. har ett friluftsmuseum på Galgberget i Halmstad. Fornminnesinventeringen fortsattes av förbundet i den takt de knappt tillmätta anslagen medgiva. Hallands läns landsting lämnar ett anslag av 300 kr. om året för fortsättande av fornminnesinventeringen, och för denna summa brukar förbundet kunna åstadkomma inventering av en eller ett par socknar i länet årligen. Inventeringen bedrivs efter samma riktlinjer som utstakades för den av Jubileumsutställningen i Göteborg bedrivna fornminnesinventeringen åren närmast före 1923. Fornminnena uppsökas i terrängen, uppmätas, fotograferas i vissa fall och inläggas på ekonomiska kartan med användande av de tecken för olika slag av fornminnen, vilka användes vid göteborgsinventeringen. Som bekant hade göteborgsinventeringen nått ner till trakten av Varberg, och förbundet fortsätter densamma söderut, tills man når det av framlidne kyrkoherde Victor Ewald inventerade området i södra Halland, omfattande ungefär Höks och Tönnersjö härad. Då detta arbete en gång blir fullbordat, kommer Halland att bli ett av de ur fornminnessynpunkt bäst kartlagda områdena i vårt land.

En annan av förbundets uppgifter är publiceringen. Förbundet utger årligen »Vår Bygd», som innehåller uppsatser och notiser av kulturhistoriskt intresse, en överblick över vad som tilldragit sig på hembygdsvårdens område under det senaste

året i länet, anmälningar av utkommen hallandslitteratur samt uppgifter om ett femtiotal av de viktigaste nyförvärven vid vardera av de halländska museerna jämte bilder av de viktigaste. De till förbundet anslutna föreningarna få av förbundet köpa årsskriften till sina medlemmar för ett nedsatt pris, och skriften utdelas emot årsavgiftens erläggande till samtliga medlemmar.

Förutom årsskriften Vår Bygd utger hembygdsförbundet en fristående skriftserie. Första numret i denna var en hyllningsskrift till kyrkoherde Victor Ewald på dennes 60-årsdag, med titeln »Kulturhistoriska studier och uppteckningar» redigerade av Erik Salvén och Albert A:son Sandklef. Som nästa nummer i serien utkom nyligen ett arbete av överlärare Hilming Svensson. Det utgjordes av smärre uppsatser och uppteckningar från trakten av Varberg. Och då detta skrives föreligger ytterligare en volym i serien tryckt och färdig att utsändas i bokhandeln. Det är en samling folkminnen, som utgivits genom fil. dr. Ake Campbell, skriftställare Joh. Kalén och intendenten Albert A:son Sandklef.

Förbundets publicistiska verksamhet torde vara en av de viktigaste uppgifterna i arbetet för hembygdsvård och hembygdskunskap i Halland. Det är uppenbarligen en styrka att utgivningen av såväl årsskriften som de i skriftserien ingående arbetena kan ombesörjas av ett hela länet omfattande förbund.

Under det senaste året har Hallands hembygdsförbund fortsatt fornminnesinventeringen genom en undersökning i Gällareds och Gunnarps socknar.

Vid förbundets årsmöten, vilka kallas »hembygdsting», brukar förbundet anordna något föredrag e. d., och vid senaste hembygdstinget hade 25 år förflutit sedan folklivsskildraren, dr. Aug. Bondesons död. Hembygdstinget hade därför ägnats Bondesons minne. Docenten Aug. Peterson höll ett föredrag om Aug. Bondesons tredje och

ofullbordade del till »Chronschougs memoarer», och förbundets vice ordf. dr. Erik Uddenberg i Varberg höll ett minnestal över Bondeson, däri han minde om hans gärning som föregångare på kulturminnesvårdens arbetsfält som samlare av folkminnen, folkspråk och folkmusik. Dr. Uddenberg nedlade därvid en krans från hembygdsförbundet på Bondesons grav.

Vid hembygdstinget bildades därjämte ett halländskt spelmansförbund, som beslöt att samarbeta med hembygdsförbundet. Spelmansförbundet beslöt att ingå i Svenska ungdomsringen för bygdekultur. Det skall ha till uppgift att väcka till liv kärlek och förståelse för god folkmusik, särskilt den provisiella folkmusiken inom Halland. Dessutom förekom vid hembygdstinget ett föredrag av intendenten fil. dr. Sigurd Erixon om svensk kulturgeografi.

Förbundet har under de gångna åren anordnat ett flertal kurser för utbildning av folkminnesupptecknare, fornminnesundersökare o. s. v. En av kurserna har anordnats i samarbete med Västsvenska hembygdsnämnden, med vilken institution förbundet samarbetar, och vid denna kurs hade anslag utverkats av Samfundet för hembygdsvård.

Vidare bör kanske omnämnas att förbundet vidtagit åtgärder för inventering av privatsamlingar och smärre museisamlingar i länet, och för detta ändamål har anslag erhållits av Samfundet för hembygdsvård.

Hallands museiförening i Halmstad. Föreningen bildades redan på 1880-talet och skaffade sig tidigt samlingar, som förvarades på Norre Port, den sista kvarstående resten av Halmstads gamla befästningsanläggningar. För ett tiotal år sedan började föreningen även att anlägga ett friluftsmuseum på Galgberget i Halmstad. Det skulle föra för långt att här redogöra för friluftsanläggningen, som alltfört tillväxer. Numera har intendenten, fil. dr. E. Salvén uppgjort en fullständig plan över områdets framtida bebyggande,

varvid hänsyn tagits såväl till möjligheten att anskaffa olika byggnader, som ock till önskvärdheten av att ha inom Halland typiska byggnadsformer representerade.

Genom anslag av lotterimedel har det blivit möjligt för museiföreningen att uppföra en stor och värdig museibyggnad, som innevarande höst är färdig att tagas i bruk för montering av samlingarna. En närmare redogörelse för detta museum bör lämpligen anstå tills detsamma är färdigt. Föreningens verksamhet på andra områden har helt naturligt icke kunnat bli synnerligen livlig under själva byggnadstiden, då alla krafter, främst intendents, behövas för museets ordnande.

Norra Hallands kulturhistoriska förening i Varberg vårdar Varbergs museum på den gamla Varbergs fästning. Genom anslag av lotterimedel har föreningen fått möjligheter att inreda stora lokaler på fästningen för museiändamål. Omkring 1,000 kvm golvyta stå till museets förfogande. Lokalerna ha försetts med värmeledning och elektriskt ljus har inletts i alla lokaler och alla monter. Under det gångna året har museet utökats med två nya stora salar.

Museet inrymmer en mindre kyrksal, en mindre sal för arkeologi, ett rum för fynd från Varbergs stad och fästning, en sal för allmogemöbler, en för tillfälliga utställningar, tre smärre rum för hantverk, ett rum för div. husgeråd o. d. en stor textilsal, där i synnerhet linets odling, beredning, spånad, uppvindning och vävnad illustreras med en serie redskap, monterade för användning, där modeller av de viktigaste typerna av torkhus för lin visas, och där slutligen de färdiga vävnaderna samt de därav förfärdigade halländska dräkterna inrymmas. Ovanpå textilsalen finnes en stor sal för fordon, seldon, sadlar samt en serie av lantbruksredskap, m. a. o. det yttre arbetet på jordbruket. Bottenvåningen upptages av entré, katalogiseringsrum, fotografiateljéer och mörk-

rum. Fotografiatelen är modernt utrustad för fotografering vid elektriskt ljus.

Södra Hallands hembygds- och fornminnesförening, Laholm. Föreningen har dels en stuga i Laholms Stadspark, där en god samling av föremål från Laholm och Höks härad sammanförts, och dels har föreningen räddat den sista kakelugns- och krukmakareverkstaden i Laholm från förgängelsen. Vidare har föreningen med kraft verkat för och även lyckats åstadkomma ett storartat undersöknings- och konserveringsarbete vid Lagaholms slottsruin. Under det senaste året har man där utfört ett flertal undersökningar, föranledda av Sydsvenska Kraftaktiebolagets arbeten på platsen i och för anläggande av kraftverk och laxodlingsanstalt. Undersökningarna ha utförts av amanuensen, fil. kand. Harald Nilsson.

Nordhallands hembygdsförening, Kungsbacka. Föreningen bildades redan 1917 och arbetade i början av sin verksamhet huvudsakligen på att få till stånd ett bra arkiv från föreningens verksamhetsområde, Fjäre härad. I detta arkiv insamlades uppgifter om byggnader, om föremål från allmogehem, om fornminnen, naturminnen, personhistoria, folkets tro, sed, diktning, musik och annat mera, som kunde vara av värde att känna rörande den egna hembygden. Föreningen bedrev även i början ett värdefullt upplysningsarbete, och i Kungsbacka upprättades en byggnadsbyrå med nuv. länsarkitekten Allan Berglund som föreståndare. Denne, som även var föreningens ordförande, lämnade på byggnadsbyrån värdefulla råd och upplysningar utan ersättning.

Vidare har föreningen anskaffat en stuga från Förlanda socken. Den har uppförts i Stadsparken och inrymmer ett antal föremål från orten, lämpliga som inredning i stugan. Man bör hålla föreningen räkning för att den icke sökt anordna något museum i vedertagen stil i stugan utan låtit den stå där med sin enkla inredning sådan den en gång sett ut, då den användes.

Arstads och Faurås hembygdsförening i Falkenberg. Denna förening bildades sommaren 1922 och är den yngsta i raden av de halländska hembygdsföreningar, som ha större arbetsområde än en socken. Föreningen har hittills liksom Nordhallands hembygdsförening sökt åstadkomma ett hembygdsarkiv. Sålunda har man fotografier och beskrivningar av en mängd allmogeföremål från de båda häraderna samt inventeringsmaterial rörande fornminnena i Alfshög och Vessige socknar.

Harplingeortens hembygds- och fornminnesförening, Enslövs hembygdsförening och Torups hembygdsförening ha enskilda socknar eller pastorat som verksamhetsområden och ha hittills sysslat huvudsakligast med insamling av intressanta och värdefulla hembygdsarkiv, kanske närmast efter mönster från Nordhallands hembygdsförening, som i detta hänseende gått i spetsen och visat vägen. Den förstnämnda av de nämnda föreningarna har dock ett mindre museum med föremål från orten.

Det sagda har endast kunnat bli en flyktig presentation av de för hembygds-saken verksamma organisationerna i Halland. I fortsättningen hoppas vi få tillfälle att årligen återkomma med redogörelser för verksamheten inom dessa organisationer.

Hilding Svensson: I halländsk hembygd. Hallands hembygdsförbunds skriftserie II. Halmstad 1932.

Föreliggande skrift på 90 sidor innehåller »några uppteckningar från Varbergstrakten». »Uppteckningar» är nu inte alldeles rätta ordet, då åtskilligt av vad som här meddelas, är taget ur tidigare tryckta källor. Boken innehåller folklivsskildringar, folkminnesmaterial, historiska och topografiska uppgifter m. m. från mellersta Halland (Gödestads gamla bro, Ett par offerkällor, Några sägner från Sibbarp, Ett flyttegille i Krafsgården m. fl. upp-

satser). En hel del av detta är trevligt berättat, men någon gång har man kanske lite svårt att skilja på vad som tagits ur folktraditionen på orten och vad som hämtats ur tryck och författarens eget kunskapsförråd. Bäst är författaren, då han icke alls avviker från att meddela blott de gamlas traditioner.

J. GÖTLIND.

Vår bygd. Hallands hembygdsförbunds årsskrift 1932. Under red. av Erik Salvén, Albert Sandklef och Eric Hägge. Halmstad 1932.

Årsskriften är ett häfte på 79 textsidor med ett intressant innehåll. Intendent Albert Sandklef och löjtnant Nils Sandberg presentera i en uppsats »Om halländskt bonadsmåleri», en del av resultaten från sina undersökningar om de halländska bonadsmålarna. Uppsatsen ledsagas av väl tagna och utmärkt reproducerade bilder. Hjalmar Berg skriver om »Sperlingsholms gamla skola», en kort historik över en av de första skolorna av Bel-Lances-tertyp i vårt land. Filip Persson skriver om »En låtafton i Abild», Nils Niklasson om en boplatz tillhörande tiden före Ancylostiden i »Fynd från Sveriges äldsta bebyggelse vid Varberg». Gustaf Lannestock skildrar »En allmogediktare i Fjärås på 1800-talet» och Ragnar Lindstam beskriver »En kyrkklocka från Tjureda, nu i Hallands museum». »Om Gällaryds och Gunnarps socknars fornlämningar» skriver Joh. A. Bresell en längre uppsats. Årsskriften innehåller dessutom korta redogörelser över utförda restaureringsarbeten o. dyl. inom avdelningarna »Från Hallands kyrkor» och »Halländsk byggnadskultur». En innehållsrik litteraturav-

delning presenterar nyutkommen hallandslitteratur. Slutligen lämnas en redogörelse för hembygdsvärden i Halland samt för museerna i Halmstad, Varberg och Laholm med förteckningar över nyförväven. Boken är som årspublikation väl redigerad och torde fylla ett viktigt ändamål.

A. N.

Sydhalländsk bygd 1932. Utg. av Södra Hallands hembygds- och fornminnesförening. Laholm 1932.

En tredje årgång av Sydhalländsk bygd har även utkommit under året med en hel del korta och intressanta bidrag. Erik Brånberg skriver om »Allmogeträdgården», N. Edberg om »Knäreds prästgård», Moje Nilsson om »Sägner från Veinge», Per Lundblad om »Snapphanekriget i södra Halland», Oscar Karlsson om »Folkdräkten i Knäred» samt Harald Nilsson om »Knäreds gamla kyrka», vilken framgräfts under den senaste tiden av författaren. Vidare skriver Edv. Erlandsson om »Roliga öknamn och känningsnamn» och William Andersson om »Den vilda jakten», en på konsthistoriskt, religionshistoriskt och folkloristiskt material byggd undersökning med en mängd uppslag och visande en omfattande beläsenhet även om man i många fall måste anmäla reservation mot bevisföringen. Materialet för en sådan undersökning är för övrigt så oerhört stort, att en verklig bevisföring näp- peligen kan lämnas i en kortare uppsats. Boken avslutas med en redogörelse för hembygdsföreningen under år 1931. Alla uppsatserna i boken äro korta och populärt hållna och locka säkerligen just härigenom till allmänt studium.

A. N.

L I T T E R A T U R

Nordiska museets och Skansens årsbok 1932. Sthlm 1932. Under redaktion av Andreas Lindblom, Gösta Berg och Sigfrid Svensson.

En rikt och vackert illustrerad volym på 350 sidor, som belyser ett mycket livligt verksamhetsår vid Nordiska museet och Skansen, främst Skogaholmsbygget, har utkommit. Stort utrymme har givetvis ägnats åt denna märkliga herrgårdsbyggnad, som flyttats från Närke och återuppförts på Skansen. Icke mindre än 3 längre uppsatser i årsboken avhandla principerna för restaureringsarbetet. Gösta Selling, som hade hand om nedmärkningen vid byggnadens förflyttning, lämnar en mönstergill exposé över de olika skikten i byggnadens historia. En rödfärgad karolinsk timmerbyggnad med säteritak fick på 1790-talet en ny dräkt av gustavianskt snitt, vitputsad med klassicistiska detaljer och nu försedd med flygelpaviljonger. Vår främste kännare på högre ståndsinredningar, Sigurd Wallin, har skrivit om möbleringen. Bouppteckningar gävo exakta upplysningar om åtskilligt, som man kunnat följa jämte samtida avbildningar och beskrivningar av andra herrgårdsinteriorer. Det nuvarande urvalet av möbler och husgeråd på Skogaholm är ett konkret uttryck för den kunskap som de svenska herrgårdsundersökningarna förmedla. En levande känsla för detaljrikedom och en syntetisk blick även för de finare nyanterna i stilkaraktären är vid en sådan rekonstruktion av större välsignelse än en slavisk receptbundenhet. Skogaholmsinredningen utgör sålunda ett ständigt vidgat arbetsfält för fortsatta stilanalyser, som syfta mot en allt »riktigare» rekonstruktion av de olika rummens karaktär. Slutgiltigt löst kan ett sådant problem aldrig bli. I alla uppsatserna om Skogaholm

återklingar en ton av den glada entusiasm, som samlingen kring en större uppgift skapar.

Ät Skåne äro ett par uppsatser i årsboken ägnade. Gotthard Gustafsson har på grundval av syneinstrument och lantmäterikartor analyserat ålderdomliga skånska prästgårdstyper och Andreas Lindblom har skrivit en ikonografisk studie »Från Byzans lejon till Skånes varulv», behandlande motiv från orientaliska sidentvävnader, som omvandlats i skånsk allmogevävnad. Louise Hagberg skriver i »Ordets makt» om gammal svensk magi och Nils Lithberg skildrar »Runstaven». Runkalendrar på trästavar, vilka rikligast förekommit i det gamla Linköpingsstiftet, betecknas som en rent svensk företeelse. Om sniporna, »vikingaskeppens ättlingar i svenska farvatten» har Ernst Klein en intressant uppsats likaså Gösta Berg om rationellt jordbruk på det gamla bysamhällets tid. Det äldsta nordiska trädgårdsbrukets förutsättningar skildras av Märten Sjöbeck i en fängslande uppsats om »Löväng och Trädgård» och till slut följer Sigfrid Svenssons översikt för år 1931 över landskapsmuséer och hembygdsgårdar, som avslutas med några tankvärda ord om de inom ett mindre område arbetande hembygdsföreningarnas verksamhetsformer. Skiljepränsen drages med skärpa mellan två motsatta yttringar av nit för hembygdens minnen, den rena samlarmanien för dess egen skull och det fördjupade allvarliga hembygdsstudiet. FOLKE HOLMÉR.

En bok om rödfärg. Av Axel L. Romdahl, Sigurd Erixon, Cyrillus Johansson och Johan Lundberg. Utg. av Stora Kopparbergs Bergslags A/B. Sthlm 1932.

Man kan med bestämdhet påstå att denna lilla volym med sina femtio text-

sidor och sitt rika bildmaterial är den vackraste bok, som utkommit under året, de större praktverken oräknade. Den för enar inom samma ram ett stycke konsthistoria, ett avsnitt av den svenska allmogekulturen, en avdelning berörande ett problem inom modern arkitektur, nämligen byggnadernas färggivning samt slutligen en teknisk beskrivning av Falu rödfärgs kemi, framställning och användning. Och den har dessutom den egenheten, att den genomgående är en reklam för Falu rödfärg men en reklam framställd så fint och sympatiskt, att den knappast märks. Men ändå är det, sedan man läst boken, två ord, som alldeles särskilt etsat sig in i minnet — Falu rödfärg.

Professor Axel Romdahl skriver om »De röda stugorna i landskapet och landskapsmåleriet», intendent Sigurd Erixon skildrar i en historik, »Rödfärgning», hur den svenska allmogen så småningom lärt sig att rödstryka sina tidi-

gare av naturen grå byggnader och arkitekt Cyrillus Johansson visar i sin uppsats, »Rödfärgen och den moderna byggnaden», hur den enkla och hederliga svenska rödfärgen mycket väl lämpar sig för träbyggnader av modernaste stil, ja t. o. m. i vissa fall för betongens rena ytor, vilket rödstrykningen av landsvägsbron över järnvägen vid Näset, Södertälje med all tydlighet visar. Slutligen skildrar fil. lic. Johan Lundberg på fackmannens ingående sätt »Falu rödfärg, dess kemi, framställning och användning».

En sak, som särskild är värd att framhävas, är de utmärkta färgbilderna i offsettryck samt den förnäma typografiska utstyrelsen. Boken är den bäst tänkbara reklamen för svensk rödfärg, och man vill livligt hoppas, att den kraftigt bidrager till att man mera än hittills använder denna vackra, hållbara och konserverande färg för nybyggda såväl som för gamla hus.

A. N.

M E D D E L A N D E N

ESKILSTUNA STADS MUSEISTYRELSE har under vintern och sommaren uppfört en kopia av Tunafors numera försvunna herrgård på friluftsmuseet å Djurgården avsedd att göra tjänst som museibyggnad. Invigningen ägde rum den 3 september. Till uppförandet har erhållits 45.000 kronor av lotterimedel, medan 10.000 kronor ha influtit i form av privata gåvor. Kostnaderna för uppförandet har varit 60.000.

SÖDERMANLANDS HEMBYGDSFÖRBUND, vilket som bekant bildades förra året avhöll den 30/7 sin första årsfest, var ingick en rundfärd kring Yngaren. Förbundets ordförande, landshövding Sederholm, höll hälsningstalet, kanslirådet Hugo Tigerschiöld talade om hembygden och

doktor Arvid Bäckström höll ett kåserande föredrag om Åkerö samtidigt som han förevisade slottet, vilket var den egentliga medelpunkten för förbundets årsfest.

*

FÖRENINGEN GAMLA NORRKÖPING invigde den 20 juni sitt nya museum, närmast avsett att skildra stadens och östgötabygdens kulturhistoria. Föreningen har därmed för den närmaste framtiden lyckats lösa sitt museiproblem.

*

Två nya hembygdsföreningar ha bildats i Småland, i Rydaholm och Väckelsång. Den 27 augusti dryftade ett 30-tal intresserade personer frågan om bildandet av en HEMBYGDSFÖRENING FÖR RY-

DAHOLM. En interimstyrelse tillsattes för planens närmare utformande. I interimstyrelsen invaldes hrr Alfr. Kulle, Karl Andersson och M. Ingefors, Horda, C. E. Båth, Långstorp, Carl Johansson och Aug. Jönsson, Kolvarp samt ett 20-tal andra personer, representerande de olika delarna i socknen.

VÄCKELSANGS HEMBYGDSFÖRENING hade den 4 september konstituerande sammanträde. Till ledamöter av styrelsen valdes folkskollärare E. Bojs, ordf., byggnadssnickare K. E. Nykvist, vice ordf., kommunalordf. G. V. Gustafsson, kassör, nämndeman Rob. Johansson, Östad, lantbrukare F. Karlsson, Boaryd, hemmansägare Axel Davidsson, Möckleryd. Självskrivnen ledamot är kyrkoherde Th. Wallin. Suppleanter blevo landstingsman Gustav Johansson, Täckaregården, hemmansägaren C. E. Johansson, Gängeskulla, Herman Haraldsson, Elofshult, och Karl Danielsson, Söftestorp. Till revisorer valdes kamrer J. Rydeberg och stationsföreståndare F. E. Emborg med handlande Henning Jonsson och folkskollärare Majfors, Boaryd, som suppleanter. Till byggnadskommitté utsågs K. E. Nykvist, G. V. Gustavsson och Erik Bojs med uppdrag att i närheten av Väckelsångs kyrka uppföra den s. k. Jängastugan till sockenmuseum.

TJUSTBYGDENS KULTURHISTORISKA FÖRENING har under sommaren låtit utföra en inventering av de fasta fornminnen å Västerviks stadsmark. Arbetet har utförts av fil. kand. E. Bellander under riks-

antikvariens överinseende. Ett hundratal fasta fornlämningar har kartlagts.

*

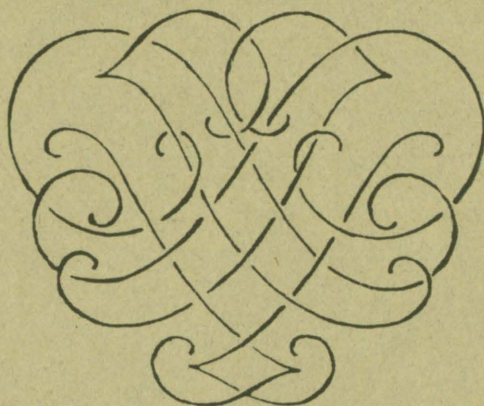
FÖRENINGEN GOTLANDS FORNVÄNNER firade den 11 juli det säregna Bungemuseets 25-årsjubileum. Landshövding A. E. Rodhe höll högtidstalet, som helt naturligt utformade sig till en varm hyllning för Bungemuseets skapare, folkskollärare Th. Erlandsson. Landshövdingenskan Gertrud Rodhe höll föredrag om »Hemslöjd och tradition» och professor N. Lithberg framlade föreningens framtidsplaner beträffande museet. Museet i Bunge rymmer nu ett 30-tal friluftsanläggningar av olika slag belysande gotländsk kulturhistoria.

LOJSTA SLOTS HEMBYGDSFÖRENING invigde midsommardagen den gamla »Kämpahallen», en rekonstruktion av en byggnad från 400-talet eller möjligen början av 500-talet, av vilken grunden varit bevarad. Dessa husgrunder förekomma på Gotland synnerligen talrikt och kallas av befolkningen »kämpagravar». Rekonstruktionsarbetena ha utförts framför allt under ledning av docent Gerda Boethius och doktor John Nihlén.

*

Efter ett föredrag av folkskoleinspektör Hellman i Husumgården den 14 augusti över ämnet »Hembygdsvård» beslöts bildandet av en HEMBYGDSFÖRENING FÖR GRUNDSUNDA. En interimstyrelse bestående av hrr J. E. Bylund, Axel Melin och fr. Elsa Lindgren valdes med uppgift att föra frågan vidare.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

*Utgiven av
Samsundet för Hembygdsvård*

ÅRGÅNG 13 FEMTE HÅFTET

1 9 3 2

K

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

BYGGMÄSTARESKOLA

PÅ HVILAN / ÅKARP

(VID MALMÖ)

STATSUNDERSTÖDD LÄROANSTALT UNDER
INSPEKTION AV K. SKOLÖVERSTYRELSEN

SJUNDE LÄSÅRET 9 JANUARI—I APRIL 1933

Byggnadslära med byggnadsritning.

Föreläsningar: Materiallära, konstruktionslära, statik, planlösning, yttre formgivning, inredningsarbeten, värme och ventilation, bostadshygien, kalkylation.

Praktiska övningar: Uppmätning, upprättande av förslag till byggnader, arbetsritningar, arbetsbeskrivningar, kostnadsberäkningar, avvägning och nivellering.

Svenska byggnadsskickets historia och hembygdsvård.

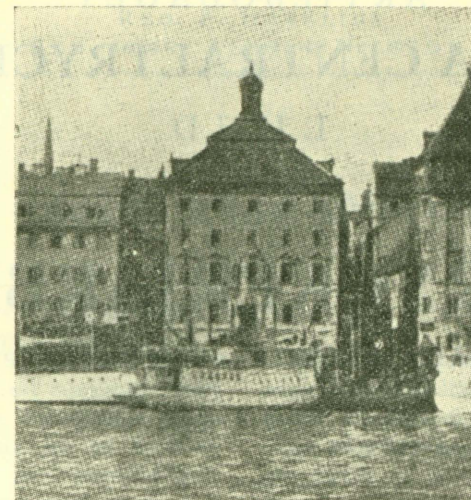
Matematik och fysik.

Svenska språket med affärsskrivning.

Bokföring och yrkeslagstiftning.

Stipendier och studielån.

Närmare upplysningar genom skolans föreståndare FIL. LIC. FRITJOF HAZELIUS,
Hasselagård, Åkarp.

Om i slottsliknande barockstil

eller av enklare beskaffenhet — ert hus måste alltid brandförsäkras. Er egen trygghet kräver det, era långivare fordra det även.

Städernas Allmänna Brandstodsbolag, som har sitt säte i huset Skeppsbron 20, Stockholm — det är huset mitt på bilden härövan — är en mer än 100-årig institution. Jämte mycket starka fonder har bolaget under sin långa verksamhetstid hunnit samla även en rik erfarenhet i brandförsäkring av svenska stadsfastigheter. Å de låga premierna lämnas för 10 år gamla försäkringsbelopp en särskild rabatt av intill 30 %.

Dotterbolagen Svitjod och Gothia meddela brandförsäkring å *allt slags lösegendom* — Gothia jämväl å fastigheter ävensom *ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenledningsskade- m. fl. försäkringar*.

Huvudkontor:

S T O C K H O L M

SKEPPSBRON 20 - STRANDVÄGEN 5 B

OMBUD I STÄDER, KÖPINGAR M. M.

AKTIEBOLAGET
SKÅNSKA CENTRALTRYCKERIET
LUND

UTFÖR ALLA SLAGS
BOKTRYCKERIARBETEN

FORT, VÄL OCH TILL BILLIGASTE PRISER

BEGÄR KOSTNADSFÖRSLAG

TEL. 275

HEMBYGDSVÄNNER

Ett gott medel att sprida kännedom om hembygden är VYKORT med avbildningar av fornminnen, naturminnesmärken och vackra utsikter. För Hembygdsföreningar särskilt att beakta, då utgivandet av sådana vykortsserier även lämnar ett gott ekonomiskt utbyte. Alla upplysningar, prov och pris lämnas beredvilligt på begäran.

AB MALMÖ LJUSTRYCKSANSTALT
HIPPODROMPASSAGEN MALMÖ TEL. 4421, 8280

MARDELL

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XIII, 1932

RED. F. HAZELIUS

HÄFTE V

RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Samfundets för hembygdsvård yrkesutbildningsverksamhet.

Det har länge varit ett önskemål bland elever, som genomgått Samfundets byggmästareskola på Hvilan att en fortsättningskurs upprättades med särskild hänsyn till sådana ämnen, som de behöva för det praktiska arbetet. I år har för första gången en sådan kurs anordnats, som pågår under tiden 7 nov.—10 dec. Undervisningen består av ritning och föreläsningar bl. a. i följande ämnen: planlösningar, inredningsarbeten samt yttre formgivning, kostnadsberäkningar, statistiska beräkningar, betongteknik, materiallära, särskilt med hänsyn till nya material.

På nyåret börjar byggmästareskolan sin sjunde ordinarie årskurs, vilken pågår under tiden 9 jan.—1 april.

I samarbete med Södermanlands hembygdsförbund anordnas under tiden 1—10 dec. en byggmästarekurs på Åsa folkhögskola, och i början på nästa år anordnas en kurs i Jönköpings län, till vilken Jönköpings läns hushållningssällskap beviljat understöd.

Årsmötet 1933.

1933 års årsmöte kommer såsom förut nämnts att avhållas i Jönköping under dagarna 30 juni—2 juli. Följande preliminära program har uppgjorts. Första dagen ägnas åt förhandlingar och föredrag samt åt besök i friluftsmuseet och gemensam middag å Alphyddan. På lördagen avlägges besök i tändsticksfabriken och fornminnesmuseet beses. På eftermiddagen företages utfärd i bilar och busar Jönköping—Rumlaborg—Ådalsvägen—Rogberga—Taberg—Sandsryd—Jönköping. Middag intages å Stora Hotellet. Tidigt på söndag morgon äger utfärd rum till Visingsö, vars minnen beses. Efter gudstjänsten i Brahekyrkan åker man remmalag till Rumlabö och lunch intages på Turisthotellet. Färden ställes sedan till Gränna och sedan deltagarna besett staden och hembygdsmuseet äro de inbjudna att delta i den av Gränna hembygdsförening anordnade stora hembygdsfesten, vars program ännu icke föreligger färdigt. Dagen avslutas med middag å Ribbagården.

HEMBYGDSVÅRDSARBETET I BLEKINGE

Av Läroverksadjunkt G. Wirde

Förbundets hembygdsvårdande verksamhet har huvudsakligen koncentrerats på fullföljandet av den fornminnesinventering inom landskapet, vilken sedan några år fortgått. Under sommaren 1931 avslutade fil. lic. Egil Lönnberg och fil. kand. Åke Elmér inventeringsarbetet beträffande de fasta fornlämningarna inom Östra härad. Inläggningskartor, plankartor över gravfälten, fotografier, avbildningar och anteckningar ha överlämnats till Riksantikvarien, hos vilken materialet är under bearbetning och sammanställning. Beträffande det allmänna resultatet av inventeringen kan sägas, att den visserligen visat, att en del tidigare antecknade fornlämningar numera icke kunna återfinnas, medan å andra sidan åtskilliga nya antecknats. Särskilt ha ett flertal nya boplatser registrerats. Anmärkningsvärt är också, att en närmare undersökning av hållristningen på Hästhallen i Thorhamns socken visade, att denna innehöll över ett hundratal uthuggningar, medan enligt tidigare uppgifter dessa skulle stanna vid c:a 60. En avklappning av samtliga figurer på hällen verkställdes av inventeringsmännen. Ett angeläget önskemål är nu, att resultatet av inventeringen snarast möjligt kunde publiceras. För kännedom om och därmed jämväl för värden av fornminnena vore detta i högsta grad önskvärt. Förbundet har jämväl beslutat att under år 1932 fortsätta inventeringen dels i Medelstad, dels i Listers härader.

Den 1:ste juli 1930 överlämnade förbundet till Kungl. Ortnamnskommittén ett belopp på 4,490 kr. att tillsammans med ett lika stort belopp från kommitténs sida användas till en uppteckning av landskapets ortnamn. Enligt vad som försports,

är denna uppteckning nu genomförd. Även i detta fall återstår emellertid bearbetning och publicering.

På uppdrag av förbundet verkställde kand. greve Hans Wachtmeister en inventering av floran i Öllesjöarna, enär förslag framställdes om dessas sänkning, vilken åtgärd, därest den blir genomförd, väntas ganska väsentligt inverka både på traktens utseende och växtbeståndet. Resultatet publicerades i förbundets årsbok 1932. Huruvida sänkingsföretaget kommer att genomföras, väntar ännu på avgörande i högsta instans.

Inom museet har omordnandet av allmogeadvelningen fortgått så tillvida, att rummet med blekingedräkter erhållit delvis ny inredning samt de utställda numren dels gallrats, dels nyordnats. En önskvärd fortsättning av gallring av de exponerade föremålen omöjliggöres genom bristen på lämpliga magasinstrymmen. Även om lokalutrymme härför möjligen skulle kunna finnas, har ekonomin lagt hinder i vägen för dessas ändring för ändamålet. Museiarbetet har huvudsakligen fått inriktas på ordnande av vissa delar av samlingarna samt på uppläggande av en realkatalog med ledning av inventarieloggen och under jämförelse med samlingarna.

Enligt K. Mits beslut kommer förbundet i okt. 1932 att av lotterimedel erhålla 50 000 kr., som skola läggas till förut tilldelade 40 000 kr. Fondens avkastning skall användas till avlöning av en fast anställd, fullt utbildad intendent. Denne torde i så fall komma att tillträda sin befattning med ingången av år 1933.

*

Blekingeboken. Blekinge hembygdsförbunds årsbok 1932. Karlskrona 1932.

Bland våra hembygdsförbunds årspublikationer intar Blekingeboken en av de främsta platserna. Den har ett beaktansvärt omfång på nära 250 illustrerade trycksidor och ett ur kulturhistorisk synpunkt synnerligen värdefullt innehåll. I årets publikation ingå: »Anteckningar om släkten Thörn», en ingående skildring av den kända Karlskronasläkten av en av dess medlemmar, Knut Thörn. Ett värdefullt aktstycke är »Blekinge allmoge efter Roskilde fred» av Aug. Hallenberg, som fortsätter i årets bok med kap. IV om »Förvaltning och rättsskipning». Dr. William Andersson lämnar ett kort bidrag rörande Blekinge kyrkliga konst i uppsatsen »Apostlarna i Gammaltorp», vilka han jämför med burgundiska träskulpturer från

1300-talets slut. Professor emeritus Carl M. Fürst beskriver en gammal släktklenod i »En Karlskronaservis från ostin-diska kompaniets tid». Alma Falk lämnar en skildring »Om skogseldar och svedjeland samt dess inverkan på växtlighet och djurliv», efter anteckningar av allmogemannen och blekingekännaren August Holmberg och Signe Nelson bidrager med »Murbecks-sågner från Fridlevstad». Vidare skildrar Gösta Holmberg »Ronnebyån från sjön Rottnen till havet i Klepperkanot» och Hans Wachtmeister presenterar en synnerligen detaljerad botanisk undersökning, »Något om floran i Öllesjöarna och deras närhet», utförd med anledning av en planerad sänkning av sjöarna. Till slut innehåller årsboken en fylig avdelning »Meddelanden och notiser» samt redogörelse för Blekinge musei- och hembygdsförbunds verksamhet under 1931.

A. N.

HEMBYGDSVÅRDEN I VÄSTERGÖTLAND

Av Intendent Sanfrid Welin

I årgången 1931 av denna tidskrift lämnades en historik över arbetet för hembygdsvården i Västergötland alltifrån de första yttringarna av en sådan intill våra dagar. I föreliggande artikel anknytes till denna historik och redogöres helt kortfattat för verksamheten under de två sista åren.

Såsom framgick av nämnda redogörelse bildades i december 1930 ett *Västergötlands hembygdsförbund*, som avsåg att »utgöra en sammanslutning mellan föreningar och museer i Västergötland, som arbeta för fornminnes- och kulturminnesvård, för naturskydd och annan hembygdsvård,

samt korporationer och enskilda, som önska bidraga till främjandet av förbundets uppgifter, allt under samarbete med ifrågakommande centrala institutioner.» I ett tiotal bestämmelser specificerades, hur detta hembygdsarbete närmare borde gestalta sig.

Förbundets geografiska verksamhetsområde skulle utgöras av Skaraborgs län och Västgötadeln av Älvsborgs län. Vad den delen av Västergötland angår, som hör till Göteborgs och Bohus län, så ville man inte direkt göra anspråk på, att denna skulle ingå i verksamhetsområdet, men man hoppades på anslutning och i alla

händelser på stöd från Göteborgs museum och önskade gärna, att landsbygdens hembygdsföreningar skulle ansluta sig. Likaledes gjorde man sig förhoppning om att västgötska gillen och föreningar utanför landskapet anslöte sig.

Vid det konstituerande mötet utsågs en styrelse på 12 personer med 6 suppleanter, lika fördelade på Skaraborgs län och Älvsborgs län. Till ordförande utsågs landshövdingen i Skaraborgs län Axel Ekman och till vice ordförande landshövdingen i Skaraborgs län Axel von Sneidern.

Anslutningen till förbundet blev emellertid inte så stor, som man väntat. Av Västergötlands något över 60 fornminnes- och hembygdsföreningar samt museer ha icke mer än 21 hittills anmält sig till inträde. Orsaken är nog i regel av ekonomisk art. Man är ju nödsakad att taga en årsavgift av de anslutna föreningarna och museerna. Och många av dessa äro ytterst fattiga, och inom andra gör sig kanske en alltför sträng och obehövlig sparsamhet gällande. Västgötarna äro som bekant mycket ekonomiska av sig. Man menade, att ens egen förening hade ringa eller ingen direkt fördel av att ansluta sig. Men man förbisåg därvid, dels att förbundet verkligen kan direkt gagna de enskilda föreningarna och museerna, främst de minsta — de stora ha nog en mycket ringa fördel av förbundet — och dels att man genom sin medverkan och sitt bidrag kan gagna hembygdsvärden i allmänhet. Man såg saken enbart ur privat-lokal synpunkt, icke ur allmänt gagnande synpunkt.

De anslutna föreningarna och museerna äro följande, anförda i bokstavsordning: Alingsås museum, Brodatorps pastorats hembygdsförening, De sju häradernas kulturhistoriska förening, Falbygden hembygds- och fornminnesförening, Göteborgs museum, Hudene hembygdsförening, Kinds-gillet i Göteborg, Kungl. livregementets husarers museum i Skövde, Kungl. Skara-

borgs regementes museum, likaledes i Skövde, Kållands hembygdsförening, Larvs fornstuga, Skaraborgs läns naturskyddsförening, Skölvene hembygdsförening, Skövdeortens fornminnes- och hembygdsförening, Sunnersbergs hembygds- och fornminnesförening, Svåltornas fornminnesförening, Trollhättebygdens fornminnesförening, Ulricehamns hembygdsförening, Vadsbo hembygds- och fornminnesförening, Västergötlands fornminnesförening och Västgöta gille i Uppsala. Dessutom ha Skara stad och Herrljunga socken ingått som medlemmar i förbundet.

Vad har då detta under sin korta tillvaro hunnit uträtta? Givetvis har mycken tid ägnats åt organiserandet och utbredandet av intresse för förbundets uppgifter. Härutöver har dock ett och annat uträttats.

En cirkulärskrivelse har tillställts alla kommuner, i stad och på landsbygd, med en maning att väl vårda sig om allt sådant av kulturhistorisk art, som fölle inom deras verksamhetsområde.

Styrelsens arbetsutskott har besökt Trollhättan för att uttala sig om ett område, som vore avsett till friluftsmuseum.

Förbundet har beslutat ansluta sig till Landsmålsarkivet i Uppsala i och för insamling och tillvaratagande av landskapets folkminnen och med anledning härav genom press och cirkulär sökt påverka föreningar och allmänhet.

Ett cirkulär har tillställts alla smärre museer med råd och anvisningar om skötseln av dessa.

Årsmöte hölls 1931 i Skara samtidigt med årsmöten för Samfundet för hembygdsvård och Västergötlands fornminnesförening samt 1932 i Skövde samtidigt som årsmöte för sistnämnda förening.

I den mån anslutningen till förbundet blir större och ekonomin blir starkare, erbjuder sig ett stort arbetsfält inom det kulturhistoriskt rika Västergötland.

Så även några ord om de särskilda föreningarna inom landskapet. Den äld-

sta och ojämförligt största och handlingskraftigaste är *Västergötlands fornminnesförening* med säte i Skara. Den har bortåt 1000 medlemmar och äger ett stort, nybyggt museum med ytterst värdefulla samlingar, vilkas tyngdpunkt ligger på det kyrkliga området, dessutom en fornby med ett dussin byggnader från skilda delar av landskapet. Vidare äger föreningen »Ölunda kapell», som nyligen restaurerats genom dess försorg, och flera minnesmärken å historiskt betydelsefulla platser. Förra året påbörjade fornminnesföreningen en utgrävning och konservering av Lindholmens slottsruin i Strö socken, vilken utgrävning fortgått även i år. Kristiden har tyvärr minskat möjligheterna att åstadkomma medel för arbetets fortsättande med någon större kraft. Föreningen utger en tidskrift, vars sista häfte utkom 1930 och varav ett nytt digert häfte är under tryckning.

Den största föreningen därefter är *De sju häradernas kulturhistoriska förening* med huvudort i Borås. Den har utövat en utomordentligt kraftig verksamhet till bevarandet av södra Västergötlands minnen, framför allt genom insamlandet av äldre föremål. Föreningen äger i Ramnaparken i Borås en större friluftsanläggning med många värdefulla byggnader, på vilka samlingarne fördelats. Den sist inflyttade av dessa byggnader är Ramslätts gästgivaregård. Den tjänstgör till sin nedre del som museum och till sin övre som intendentbostad. I samförstånd med föreningen har läroverksadjunkten Gösta Ahlström sedan flera år med framgång arbetat på att vinna klarhet om den gamla myrmalms-tillverkningen i Västergötland och därvid gjort synnerligen värdefulla utgrävningar och fynd. Resultatet torde snart föreligga i ett större arbete. Även det gamla hemsmidet i Sjuhäradsbygden för avsalu genom »knallarna» har varit föremål för hans livliga uppmärksamhet.

Närmast efter denna förening får väl *Vadsbo hembygds- och fornminnesförening*

med säte i Mariestad anses komma. Den har mycket vackra samlingar, som ordnats i länets gamla kanslibygnad å Mariholm. Föreningen ger ut en tidskrift, vars sjunde häfte utkom 1830.

Skövdeortens hembygds- och fornminnesförening har mycket värdefulla samlingar, men den saknar en lämplig museilokal. Dock äger den en gammal byggnad, »Peter Heléngården», en av de äldsta i staden, där en del av dess samlingar förvaras. Av föreningens skriftserie ha häften utkommit 1927 och 1928, det senare utgörande en beskrivning av »Kåkindes häradets fornminnen» av K. E. Sahlström, Hilding Svensson och Daniel Melin.

Falbygden hembygds- och fornminnesförening äger likaledes mycket värdefulla samlingar men är i samma fördömdelse som Skövdeföreningen att inte äga en ordentlig museilokal. Men även Falköpingsföreningen äger sedan förra året en gammal byggnad, »Bagare Nilssons gård», där en del föremål förvaras. Det mesta av samlingarna är förvarat och utställt å brandstationens vind. Föreningen gav 1927 ut första häftet av sin tidskrift Falbygden, redigerad av Johan Götlind.

Ulricehamns hembygdsförening har i en park en friluftsanläggning med några äldre byggnader.

Trollhättebygdens fornminnesförening har ingen egen lokal men äger ett par äldre byggnader, som ännu kvarstå å sina platser. Föreningen arbetar på att få ett utomordentligt vackert område på västra sidan om älven, tillhörigt staten, upplåtet åt sig till friluftsanläggning. Genom föreningens försorg ha de synnerligen rika gravfälten vid Västra Tunhems prästgård blivit kartlagda.

Övriga hembygdsföreningar i landskapet äro i allmänhet små, i vanliga fall med de obetydliga samlingarna förvarade i gamla ryggåstugor.

Inom landskapet finns några fristående museer. Främst bland dessa, fränsett Göteborgs, är *Vänersborgs museum* med en

egen stor och vacker byggnad. Det är grundat genom en donation till staden och äges följaktligen av denna. Redan från början erhöill det en uppsättning av nästan allt möjligt från hela världen. Det är sålunda bl. a. ett naturhistoriskt museum med en synnerligen rikhaltig samling afrikanska fåglar. Den kulturhistoriska avdelningen är dock den bäst tillgodosedda, tack vare de sista intendenternas stora intresse för denna gren av museiverksamheten.

Alingsås har helt nyligen erhållit ett museum, även det tillhörigt staden. Genom en mycket skicklig och nitisk ledning har museet, som inrymmer i det s.k. Alströmerska magasinet fått en utomordentligt kraftig växt och en vacker anordning.

Lidköping äger två museer, det ena tillhörigt stadens hantverksförening och förvarat å det gamla rådhuset, det andra, »Fribergsska museet», tillhörigt samrealskolan och förvarat dels å läroverket och dels å nämnda rådhus.

Alla föreningarna och museerna ha, allt efter de personliga och materiella krafter, varöver de kunnat förfoga, utfört ett aktningssbjudande arbete genom insamling, fornminnenas och naturminnenas omvårdnad, genom hjälp. vid inventeringsarbeten och genom att fästa myndigheternas uppmärksamhet på behöfliga åtgärder m. m. I många fall tycker man, att arbetet fått en alltför ensidig inriktning på samlandet. Detta torde förklaras av två omständigheter. Den ena är, att vad man framför allt ser av de stora föreningarnas och museernas verksamhet är skådeföremålen. Och den andra torde vara okunnighet om, vad man i andra riktningar kan uträtta för hembygdsvården. I den mån Västergötlands hembygdsförbund får tillfälle att verka, kommer det nog, såsom delvis re-

dan skett, att ge särskilt föreningarna uppgifter att arbeta för.

Västsvenska hembygdsnämnden, en styrelse som avser sammanhållning och samarbete mellan alla korporationer och institutioner i Västra Sverige, som ha hembygdsvård på sitt program, har tagit itu med restaurering av Grävsnäs slottsruiner. Dock lider den av svårigheten att dessa tider få tillräckligt av medel för ändamålet.

I januari 1931 bildades å en hembygds-kurs å Axevalla folkhögskola Västergötlands ungdomsring, en avdelning av Svenska ungdomsringen för bygdekultur. Denna arbetar som bekant i första rummet för odlandet av de gamla folkdanserna, men därjämte även för annan hembygds-vård, såsom användningen av vederbörande orters folkdräkter. (Låt oss slippa uttrycket nationaldräkter!). Samtidigt bildades även ett Västergötlands folkmusikförbund. Detta har samarbetat med Landsmålsarkivet i Uppsala och redan upptecknat ett stort antal låtar av skilda slag.

Skaraborgs läns naturskyddsförening utövar alltjämt en livlig verksamhet till skydd för sällsyntheter och egendomligheter i naturen. Bl. a. har den sedan några år arbetat på avsättande till naturpark av ett område i det natursköna Valle härad, något som synes snart leda till resultat. Ett par stipa-förekomster å Falbygden äro sedan flera år fridlysta genom föreningens försorg, men man arbetar f. n. på att få själva lokalerna fridlysta.

Hembygdsvården har tagit sig uttryck även på andra sätt, vilka för undvikande av för stor vidlyftighet här måste förbigås. Av det sagda framgår emellertid, att det inom Västergötland råder en mycket livlig verksamhet på hembygdsvårdens område. Härtill kommer den rika hembygds-litteratur, som alltjämt ser dagen.

NÅGOT OM DEN SENASTE HEMBYGDS-LITTERATUREN I VÄSTERGÖTLAND

Av Intendent Sanfrid Welin

Den översikt, som här lämnas, avser de två tre sista åren utan att därmed någon skarp gräns är satt tillbaka i tiden. Då den hembygds-litteratur, som utkommit dessa år är synnerligen rik, kan det endast bli mycket korta omnämnanden, ofta kanske endast ett påpekande, att boken ifråga utgivits. Jag väljer den gången i framställningen, att jag först omnämner de arbeten, som omfatta hela landskapet eller större delar av detta, och sedan dem, som beröra mindre områden. Så övergår jag till arbeten av historisk och kulturhistorisk art. Litteratur rörande Göteborg medtages icke.

Det enda arbete, som berör hela landskapet, är *Gustaf Ewalds Västergötland i ord och bild*, kvartformat med över 800 illustrationer (förf:s förlag, Alingsås, 1930, pris 5:50). Detta är det femte hembygdsarbetet, som den flitige författaren och skicklige fotografen utger. Det är inte minst den sistnämnde, som här gör sig gällande och lämnar bilder av fornminnen och fornminnesplatser, befästa slott och borgar, märkliga kyrkor och kyrkliga minnesmärken, historiska gods och gårdar, prästgårdar, folkhögskolor och lantmannaskolor, städer och naturtyper m.m. Arbetet utgör ifråga om bilder det fullständigaste, som utkommit om Västergötland.

Redaktör F. Colling i Hjo fortsätter sitt stora och förtjänstfulla arbete *Skaraborgsbygden*, som fortskridit så långt, att 130 häften utkommit, avslutande delen IV, Slättbygden. Nu återstår femte delen, som kommer att omfatta de härader och häradsdelar, som ligga utmed Väner. Pris 50 öre häftet. — Konstnären *Manfred*

Flyckt fortsätter likaledes sitt storslagna arbete *Sjuhäradsbygden*, innehållande ståtliga bilder i kraftigt svartkritermanér av äldre byggnader, kyrkliga och profana, inom bygden. När arbetet inom kort ligger färdigt, blir det ett monumentalverk av allra största värde. Författarinnan *Ada Damm* skriver texten till det, och Wald. Zackrissons Boktryckeriaktiebolag, Göteborg, trycker det. Närmare ett 50-tal häften ha utkommit till ett pris av 5 kr. häftet.

Två häradsbeskrivningar ha publicerats, den ena *John Andersons Boken om Kind* (förf:s eget förlag, Udddebo, pris 2:50). Boken är fördelad i två avdelningar, av vilka den förra behandlar natur, näringsliv, historia, folkliv, knalleväsendet o. d. av mera allmän natur, och den senare lämnar beskrivning av häradets socknar. — Den andra häradsbeskrivningen är över *Valle härad* och är författad av *Arvid Lampa* och utgiven av Valle härads turistförening. Tvär oktav, pris 50 öre. Som av priset framgår, är det en helt liten bok och avser närmast att vara till tjänst för dem, som vilja bese den utomordentligt vackra och på historiska minnen rika bygden. Den lämnar vederhäftiga meddelanden om allt det sevärda under en färd genom häradet. — En med denna jämförlig bok är *Falköping och Falbygden*, författad av *H. Wagnér och Einar Magnusson* (Tryckt å A.-B. Falköpings tidnings tryckeri 1929). Den innehåller kortfattade skildringar i ord och bild med huvudsaklig hänsyn till turisternas vägledning. Texten är till yttermera visso uppdelad i en mängd reseturier kring Falköping. Särskild vikt lägges vid fornmin-

nen, och Falbygden är ju också oerhört rik på sådana, framför allt gånggrifter och hällkistor.

Nästan formen av en reseskildring har *Från drottning Margaretas Nyckelängar till klosterbrödernas Varnhem* av *Harald Schiller* (Wahlström & Wistrands förlag, Stockholm, pris 5:50). Förf. har en fängslande skönlitterär stil och skildrar förträffligt det myckna sevärda inom den bygd, som ligger mellan Falbygden och Kinnekulle. I denna bygd, den natur- och kulturhistoriskt främsta i Västergötland, finns rikligt med stoff för färgstarka skildringar, och de ha skickligt utnyttjats av förf.

De mera lokala bygdebeskrivningarna äro många. *Broddetorps pastorat* beskrives av den flitige bygdeskildraren *Assar Blomberg* (förläggare Bergers bokhandel, Skara, pris 2:50). Detta är Blombergs sjätte bok. Förf. lägger särskilt an på det, som rör fornminnen och historia. Även åt sägner ägnas stort utrymme, såsom är vanligt i hans böcker. Det är mycket värdefullt med uppgifterna om fornminnen å gårdarna. Härigenom hindras skadegörelse. Åtmistonne kan inte jordägaren skylla på okunnighet om sådana fornminnen, som omnämnas i boken. *Hilding Svenssons* lilla skrift *Ur Rådene sockens minnen* (tryckt å A. J. Lindgrens boktryckeri, Falköping, 1929) är likaledes, såsom framgår av titeln, historiskt betnad och redogör för fornminnen. — Samma är förhållandet med *S. Hellmans Hällstads sockens historia* (tryckt å Ulricehamns Tidnings A.-B:s tryckeri 1931). En särskild förtjänst hos detta arbete är, att det på ett grundligt sätt söker utreda, hur de äldre vägarna gått. — *Två Knallesocknars krönika. Toarp och Rångedala 1700—1850.* av *Carl-Martin Bergstrand* (H. Borgströms bokhandel, Borås, 1932, pris 1:50) är en typ för sig. Dels är den enbart historisk, och dels är det så gott som uteslutande sockenstämmo-protokoll och andra kyrkliga böcker, som

ligga till grund för densamma. Förf. har på ett mycket förtjänstfullt sätt plockat fram ur dessa sådant, som är särskilt utmärkande för äldre tider, och som därför också bör ha stort värde för våra dagar med sina historiskt starkt betonade hembygdssträvanden. — Uteslutande historisk är likaledes *Trappan till Gällstads kyrka* av *Signe Sparre, f. Thomaeus* (tryckt 1931, pris 75 öre). Upp till Gällstads kyrka leder en hög trappa med slitna gravhällar. Förf. har haft det fyndiga greppet att med dessa som utgångspunkt skildra de många, ofta märkliga personer, som funnit sin grav i kyrkan. — *Hudene socken förr och nu* av *Linnar Linnarsson*, utgiven till förmån för Hudene hembygdsförening (tryckt i Alingsås 1931, pris 1:25), innehåller bidrag av åtskilliga författare. Bl. a. har utgivaren på ett om stor pietet vittnande sätt försökt att med hjälp av en äldre persons minne och gamla handlingar rekonstruera utseendet av Hudene forna, år 1856 nedrivna kyrka. — *Tivedsbygden*, utgiven till förmån för Forsviks kapell (Bröderna Klingvalls tryckeri, Karlsborg, 1930, pris 1 kr.) innehåller liksom föregående bidrag från flera håll, det mesta av kulturhistorisk art, dessutom en del dikter och religiösa uppsatser.

Av den ståtliga serien *Göteborgs jubileumspublikationer* har 1931 delen IV utkommit under titeln *Lödöse (Gamla Lödöse) Historia och arkeologi*, författad av *Carl R. af Ugglas*. Som förberedelse till firandet av Göteborgs 300-årsjubileum verkställdes en mängd arkeologiska, historiska och konsthistoriska undersökningar. För utforskande av Göteborgs äldsta föregångare, Gamla Lödöse, verkställdes sålunda en vetenskapligt ordnad utgrävning av vissa partier av detsamma, vilket arbete leddes av numera antikvarien friherre Carl R. af Ugglas. Denne framlägger här resultatet av grävningarna och anställer i samband därmed synnerligen grundliga undersökningar om hithörande

förhållanden. Om grundligheten torde i sin mån arbetets 668 sidor och bortåt 300 illustrationer vittna.

På det rent historiska området möter oss ett mycket originellt arbete, *Det äldsta Götalands historia*, författat av *Carl Otto Fast* och utgivet i 8 små häften. (Tryckt hos Kurt Lindberg, Boktryckeriaktiebolag, Stockholm, 1931—1932). Förf. söker med hjälp av namnöverensstämmelser mellan sagornas uppgifter och vidkommande orter samt geografiskt-fysiska förhållanden och med stöd av äldre och nyare litteratur leda i bevis, att de gamla nordiska och över huvud taget germanska myternas, sägnernas och sagornas föreställningsvärld, så vitt den någonstädes är geografiskt förankrad, hör hemma kring Göta älvs utlopp ur Vänern, kring Halle- och Hunneberg med Vargön och Trollhättan m. fl. platser i sydvästra Västergötland och sydligaste Dal. I många fall synes förf:s framställning slående, i andra mycket konstruerad. Det vore i hög grad önskvärt, att mytforskare och vetenskapsmän på de germanska språkens område ville ägna saken närmare uppmärksamhet.

Ett arbete med rak motsatt metod är *Den helige Sigfrid I* av *Toni Schmid* (Gleerupska Univ.-bokhandeln, Lund, 1931). Om C. O. Fast med rik fantasi konstruerar upp något, som man hittills aldrig tänkt sig, så river Toni Schmid med skarp bevisföring ned, vad svenska folket, enkannerligen västgötar och smålänningar, trott på i bortåt ett årtusende. Genom en särdeles grundlig undersökning av alla de dokument och omständigheter, som ha samband med den helige Sigfrid, kommer hon till det resultat, att denne i vår tidigaste kristna historia så märklige man — aldrig existerat. Det är av andra personer med snarlika namn och med tillsats ur olika helgonlegender, som medeltiden skapat Sigfrids-gestalten. Bland de exkurser, som bifogas arbetet, är det en, som har särskilt västgötaintresse, den

med rubriken »Elin från Skövde». Här verkställes den första, mera ingående undersökningen om hennes historia och legendbildningen om detta vårt lands tidigaste kvinnliga helgon. Det synes troligt, säger förf., att Helena levat, men när, veta vi inte. — Ridderligt har friherre *Gust. A. Klingspor* kommit den helige Sigfrid och alla gammaltroende, om vi så få kalla dem, till undsättning i sitt arbete *Sanning och sägen om Sankt Sigfrid av Husaby och Växjö, »som christnade Swirges land»* (Elanders Boktryckeri-Aktiebolag, Göteborg, 1932). Det utgör visserligen inte en vederläggning i vanlig mening av Toni Schmidts arbete, men väl ett av övertygelse uttalat ord om, att Sigfrid funnits till och utövat en betydelsefull verksamhet, särskilt i Västergötland och Småland, samt varit hela Sveriges utan jämförelse främste apostel. Som motto har förf. redan på titelbladet satt de orden av Snorre: »Om det är något på vars sanning vi icke hava bevis, så hava vi bevis åtminstone därför, att gamla visa män hållit det för att vara sant». Klingspor ger oss hela den tid, i vilken Sigfrid uppträdde, med de olika förhållanden i politiskt och religiöst avseende, som rådde i Norden vid tusentalets ingång, då »tidens orm byter om skinn», såsom förf. betitlar bokens första kapitel.

Ett mycket stort och värdefullt arbete är *Vår skolas historia*, I och II, av *Nat. Beckman*. Delen I, omfattande tiden till omkring 1800, utkom 1926 å Skaradjäknarnas förenings förlag, Stockholm, och delen II, behandlade tiden omkr. 1800 till omkr. 1906, 1931 å Wettergren & Kellers förlag, Göteborg. Skolan, som det gäller, är Skara gamla, förnämliga läroverk. Initiativet till historiken är taget av Skaradjäknarnas förenings huvudavdelning i Stockholm, och till författare lyckades man förvärva professor Beckman i Göteborg. Denne hade alldeles särskilda förutsättningar för uppdraget. Hans förfäder och han själv hade gått i Skara

skola, och han hade varit lärare både där och annorstädes. Dessutom hade han en framstående stilistisk förmåga. Det är heller inte mer än en mening om, att han lyckats förträffligt med sitt uppdrag. Innehållet är mycket sakrikt, och framställningen är ledig, ofta rolig och späckad med anekdoter ur skollivet. Priset är tillsammans 18 kronor.

Ett annat mycket betydande historiskt arbete är *Einar Bensows Kungl. Skaraborgs regementes historia. Del I. Fänikor och regementen i Västergötland 1543—1631* (Skaraborgs regemente & Strokirks bokhandel & Karlstedts bokhandel, Skövde, 1931, pris 10 kr.). Den föreliggande första delen omfattar de gamla västgötska fänikornas och första västgötaregementenas öden intill 1631, då Skaraborgs regemente organiskt växte fram ur Bengt Pilefelts skvadron. Det är sålunda Skaraborgs, Älvsborgs och f. d. Västgöta-Dals regementens äldsta historier som här framställas. Förf. har synbarligen nedlagt ett långt, omsorgsfullt och tålmodsprövande arbete på utredningen av de många frågor, som yppa sig för forskningen på detta tidiga stadium av vår krigshistoria. Men det är inte blott det rent militära, som förf. ägnar sin uppmärksamhet, utan även tidsmiljöns många olika förhållanden. Arbetet är att betrakta som en jubileumsskrift vid firandet av regementets 300-årsminne, och är en värdig sådan. — En annan jubileumsskrift, fast av mycket mindre omfattning och med långt mindre anspråk är *Kungl. Skaraborgs regemente 1631—1931*, utgiven av *Karl af Geijersstam* (tryckt å Isakssonska Boktr. A.-B., Skövde, 1931, pris 2:50). Utom utgivaren ha åtskilliga andra personer ur olika grader medverkat, från överstelöjtnanten ned till värnpliktige. Boken har härigenom erhållit en mycket bred och folklig prägel. Den ger också goda föreställningar icke blott om regementets historia utan även om lägerliv m. m., framför allt från den

förra förläggningen å Axevalle hed, men även från kasärnlivet i Skövde.

Ett stort historiskt arbete, som till betydande del berör Västergötland, är *Göta kanals historia* av *Samuel E. Bring* under medverkan av Nils Ahlberg, Herbert Lundh och Nils Tersmeden, 2 delar i stor oktav (Almqvist & Wiksells Boktryckeri-Aktiebolag, Uppsala, 1930, pris 28 kr.). Om Göta kanal stod en väldig strid när den byggdes, men när den väl blev färdig, var hänförelsen för den mycket stor, detta desto mer som den i mer än tre årtionden, innan Västra stambanan kom till, förblev Sveriges förnämsta inre farled. Fortfarande har den stor betydelse, särskilt som turistled. Inte undra på, om den framkallat en mycket rik litteratur, från stridsskrifter och smärre broschyrer till illustrationsverk och historiska framställningar. Främst av allt, som skrivits, står här omnämnda verk, utarbetat som det är av framstående vetenskapsmän och fackmän på ifrågakommande områden.

Här vore kanske platsen att omnämna en annan historisk framställning, *Västgötatagårdar* av *Sigurd Erixon* och *Sigurd Wallin*, men den får sin särskilda anmälan av annan penna. Däremot bör det sägas något om en helt liten men läsvärd skrift, *Några blad ur Leksbergs folkskolas historia* av *Gust. Hultgren* (tryckt å Accidenstryckeriet, Mariestad, 1931). Den utgör en minnesskrift vid Leksbergs folkskolas 100-årsfest den 19 juni 1931. Först lämnas en medryckande skildring av skolförhållandena i socknen under 1800-talets första årtionden, då »Skolemoster» i sin lilla ryggåsstuga i byns utkant lärde barnen läsa, men endast läsa. Bättre blev det, då hon efterträddes av »Liljas Stina», som kunde undervisa även i enklare räkning. Och ännu bättre blev det, då den första verkliga folkskolan år 1831 inrättades genom en donation.

Övergå vi så till det kulturhistoriska

området, ska vi på boklådskan finna flera arbeten. Där ligger bl. a. *Vardagslivet på Trestena* av *Otto Mannerfelt* (särtryck ur Fataburen 1929 men säljes särskilt genom A.-B. Seelig & C:o, Stockholm, pris 2:25). Den för några år sedan avlidne Otto Mannerfelt var en synnerligen produktiv förf. på det kulturhistoriska området, särskilt beträffande Västergötland. Ett av honom efterlämnat manuskript om vardagslivet under 1860-talet på Trestena, där han växte upp, är nu utgivet av sonen Måns Mannerfelt. Grundligt och medryckande skildras livet, och sådant det gestaltade sig på Trestena, var det nog i allmänhet på en gammaldags svensk herregård vid mitten av förra århundradet. — Prästgårdslivet, ehuru några årtionde yngre än föregående, skildras i *Från gamla prästhem i Göteborgs stift*, utgivet av *Anders B. Block* (Glerupska Univ.-Bokhandeln, Lund, 1929, pris 7:50). Flera av de här förekommande skildringarna beröra prästhem i Västergötland, nämligen i Mjölback, Starrkärr, Gällstad, Surteby, Ale-Skövde, Fässberg och Örby.

Folklivet har fått många skildrare. Ojämförligt främst kommer *Klas Olofsson* med sitt *Folkliiv och Folkminne i As, Vedens och Gäsene härader i Västergötland*. II. (H. Borgströms Bokhandels A.-B., Borås, 1931, pris 7 kr.). Av detta utomordentligt värdefulla arbete utkom första delen 1928. Den redogjorde för seder och bruk m. m. beträffande människolivet året, gården och bygden, således den mer yttre formen för tillvaron. Den senare delen behandlar livsåskådningen under sådana rubriker som det fördolda, folketro, hur folket tänkte och trodde, »kloka», sägner och historier m. m. Förf. har ett enkelt, naturligt och folkligt skrivsätt, i regel halft landsmål, ofta helt. Liksom arbetet i allmänhet utgör ett mönster för folkliga upptecknare, är det särskilt ett mönster i detta avseende. Det är alltför vanligt, att upptecknare ur folklivet an-

vända ett högsvenskt skrivsätt, ibland moderna ord, vare sig det sker av okunighet eller för att lysa med sin lärdom. Olofsson är fullkomligt fri från detta. Med sin nya del har förf. ytterligare bekräftat sitt av alla sakkunniga erkända anseende som en av våra yppersta folk-livsupptecknare.

Genom *Linnar Linnarssons Sägner och folklivsbilder från det forna Edsveden i Västergötland* (Svenska Allmogeförlaget, Vetlanda 1930, pris 3 kr.) göra vi bekantskap med en ny författare på folk-livsområdet. I Fåglaviksbygden, där han verkar som folkskollärare, och i trakten däromkring, i delar av Gäsene, Kullings och Laske härader, har han upptecknat en mängd sägner och folklivsbilder, som här framlagts för allmänheten. Uppteckningarna verka trovärdiga och äro välskrivna, men man märker nybörjaren, ty han har ofta svårt att finna det rent folkliga uttrycket. Vi hoppas, det blir bättre i nästa bok, som han gett oss löfte om. — *I Bygdemål på Svåltå* (Svenska Allmogeförlaget, Vetlanda, 1932) använder förf., *Stellan Johansson*, tämligen rent landsmål från mellersta Västergötland med en beteckning, som synes vara förf:s egen, dock huvudsakligen utförd med de vanliga typerna. Innehållet utgöres av små berättelser, anekdoter, folklivsbilder, folkprat m. m. jämte en del dikter. Boken torde nog ha åtskilligt att giva landsmålsforskare.

Även folkmusiken har fått sitt bidrag, och detta ett särdeles värdefullt. Det utgöres av *Svenska låtar, Västergötland*, huvudsakligen samlade av *Nils Andersson* (P. A. Norstedts & Söners förlag, Stockholm, 1932, pris 9 kr.). Arbetet ingår, såsom synes av titeln, i en större serie svenska låtar, som utgives av Folkmusikkommissionen. Till grund för västgötasamlingen ligga anteckningar, som gjorts av den för 10 år sedan avlidne nitiske samlaren av folkmusik, stadsnotarien Nils Andersson i Lund, jämte låtar, som på

hans föranstaltande insamlats av musikdirektör Axel Boberg i Malmö och komplementerats av Nils Anderssons medarbetare Olof Andersson i Åhus. Denne sistnämnde har även redigerat samlingen.

Till de kulturhistoriska arbetena bör måhända räknas ett par böcker med barn- och ungdomsminnen. *Harald Akerstein* har skrivit *Hemma te' vårat. Minnen från en gammal Västgötabygd* (Svenska Allmogeförlaget, Vetlanda, 1931, pris 3 kr.). Han ger oss här en del små berättelser och skildringar, huvudsakligen från Skövde med dess närmare eller fjärrare omgivning. I vissa fall använder förf. riktiga namn på ifrågakommande ställen, men vanligen fingerade, och detta torde regelbundet gälla personerna. Förändringen är i regel inte större, än att den, som känner till förhållandena, väl förstår, vad som åsyftas. Förf. har en mycket ledig stil. Särskilt har han stor förmåga att göra naturskildringen levande. Hans hembygdkänsla är intensiv, och boken i sin helhet är en högstämd hyllning åt fädernebygden. — I fråga om hembygdkänslan vill nog inte *Gustaf Nilsson* stå efter, att döma av hans bok *Linköpingsförhållanden fjordom och hägkomster bland gamla Lidköpingspojkar* (eget förlag, Gunnilse, 1929, pris 3:50). Såsom angives i titeln, innehåller arbetet två delar. Den första, mera objektivt betonad, omfattar anteckningar och avskrifter om det äldre Lidköping. Här ingår bl. a. ett par roliga dikter från 1849, som på ett dråpligt sätt illustrera den gamla avogheten mellan Skara och Lidköping. Den andra delen med »historietter, profiler och stofiler i ord och bild», är av mera personlig art och innehåller en mängd av gott lynne präglade skildringar på vers och prosa av livet i Lidköping. Något verkligen värdefullt är den stora mängden av bilder, som reproducerats efter gamla, ofta unika och kulturhistoriskt intressanta fotografier. Dessutom prydes arbetet av ypper-

liga vignetter och andra teckningar av den västgötske konstnären Paul Nordlund.

*

Västgötagårdar. Herremännens och böndernas äldre byggnadskultur i Skaraborgs län undersökt genom Nordiska museet. Vägledande översikt redigerad av Sigurd Erixon och Sigurd Wallin på uppdrag av Skaraborgs läns hushållningssällskap till utställningen i Skara vid sällskapets 125-årsjubileum den 22 jan. 1932. Stockholm 1932.

Det är en handling, som manar till efterföljd, då Skaraborgs läns hushållningssällskap genom sitt intresse och stöd möjliggjort en kulturhistorisk beskrivning av herrgårdar och bondgårdar inom länet, utkommen till sällskapets 125-årsjubileum. Det är klart att publikationen trots sina nära 200 sidor endast kan ge en kort orientering i ett så omfattande ämne, men vad den ger är förstklassigt material, resultatet av nyligen gjorda fältundersökningar, sammanställda med äldre arkivaliskt material.

Den avdelning, som behandlar herrgårdskulturen, är uppdelad i olika historiska grupper: »Godsbildningen» av Walfrid Enblom, »Fasta hus under medeltiden» av Martin Olsson, »Vasatiden» av Brynolf Hellner, »De la Gardietiden» av Erik Andrén, »Frihetstiden» av Gösta Selling, »Den Gustavianska tiden» av Sigurd Wallin, »Empiretiden» av Erik Andrén samt »Tiden 1850—1930» av Sigurd Wallin.

För den andra avdelningen, »Skarabroderernas byggnadskultur», svarar Sigurd Erixon. En historisk gruppering i olika till tiden skilda avdelningar har här helt naturligt icke varit möjlig. Allmogens byggnadsskick har i stället fått en real indelning: Byggnadsmaterial och kulturgeografi, Konstruktioner, Logar och ladu-

gårdar, Boningshus och eldstäder, Mindre ekonomihus samt Gårdar och byar. Vad allmogens byggnadsskick beträffar så är väl få områden i Sverige så intressanta som just Västergötland och man måste redan fördenskull hälsa publicerandet av en undersökning som denna med glädje. Därtill kommer att översikten har en synnerligen klar och redig uppställning med goda fotografier, kartor och teckningar. Den kartografiska metoden har med fördel använts vid klarläggandet av vissa konstruktionsdetaljers geografiska utbredning. Denna översikt över allmogesbyggnaderna inom Skaraborgs län kan säkert vara normgivande icke bara för publikationer av liknande slag utan även vid fortsatta fältundersökningar rörande den svenska allmogens byggnadskultur.

Som helhet betraktad är Västgötagårdar en publikation av stort värde och kan intressera såväl vetenskapsmannen som den kulturhistoriskt inställda lekmannen. Man kan gratulera Skaraborgs läns hushållningssällskap till den värdefulla impulsen och Nordiska museet till det lyckade resultatet, sådant det framstår genom denna bok.

A. N.

L I T T E R A T U R

Sigurd Erixon och Sigurd Wallin: Svenska Kulturbilder XI—X. Skoglund's Bokförlag. Stockholm 1931.

Delarna XI och X av verket Svenska Kulturbilder infria till fullo de löften som tidigare band ha givit i fråga om värdefulla glimtar ur svenskt kulturliv. De ge dessutom i Sigurd Erixons båda uppsatser »Svensk kulturgeografi från etnologisk synpunkt» och »Lantmannens lätta redskap» sammanfattande översikter över det folkliga kultursammanhanget mellan bygderna i vårt land, baserade på författarens grundliga kännedom om svensk folkkultur av både materiell och andlig art. Hembygdsintresset och hembygdsvärden har näring och nytta av flera i bandet ingående uppsatser, som skildra enskilda orter eller trakter. Stockholms och Göteborgs historia beröras i G. Sellings »Hur långt räcker Stockholm?» och i Sven T. Kjellbergs »Mellan två tidevarv», i vilken den efterkarolinska tidens förhållanden i Göteborg belysas i ord och bild. Ytterligare en svensk stad får en mono-

grafi i bandet, nämligen Gränna, vars uppkomsthistoria beröres i Sigurd Wallins »Gränna — en anlagd stad». Andra viktiga kulturtopografiska uppsatser äro Th. Althins »Häfla hammarsmedja» och E. Lundbergs »Beenhammar. En stormansgård på femtonhundratalet».

Allmogekulturens område beröres i ett flertal artiklar i dessa båda delar. Särskilt må nämnas — utom S. Erixons ovan omtalade — Johan Götlinds »I lekstugan» som berör ett annars i litteratur av detta slag sällan berört ämne, E. von Walterstorffs »Bondens bädd» som belyser en viktig sida av allmogens leverne och slutligen Sigfrid Svenssons »Friargåvor och trolovningsskänker». Det knappa utrymmet förbjuder ett ingående i detalj på uppsatsernas innehåll, de nämndas lika litet som de onämndas. Till slut må blott sägas, att dessa båda delar, som utgöra det näst sista bandet i verket, liksom alla föregående, ge fröjd åt ögat genom många och vackra illustrationer, vilka även de utgöra en ståtlig samling »Svenska Kulturbilder». M. ERIKSSON.

Medeltida textilier. Av Agnes Geijer. Ur Statens Historiska Museums samlingar I. Stockholm 1932. Wahlström & Widstrands förlag i komm.

Man hälsar säkerligen över allt inom de intresserades krets detta lilla häfte om svenska medeltidstextilier med glädje. Det kan i viss mån sägas vara en parallell till Nordiska Museets små bilderböcker och avser liksom dessa att åstadkomma mindre, koncentrerade översikter över vissa speciella grupper av museets rikedomar. Texten till häftet är författad av Agnes Geijer och är helt kort men saklig och innehållsrik. De 35 bilderna återge det textila stoffet så väl att man nog skulle kunna åtaga sig att analysera tekniken efter bilderna. Till tjänst för utlänningar, som ej behärska svenska språket, finnes en bildbeskrivning på engelska. Många motse säkert med förväntan fortsättningen på denna nu påbörjade »Bilderboksserie» från Statens Historiska Museums rika samlingar.

A. N.

I kalesch genom Sverige. Resminnen för 100 år sedan. Samlade och utgivna av Harald Schiller. Wahlström & Widstrand 1931.

En samling reseskildringar av enkel och anspråkslös karaktär. Varje skildring har försetts med en liten orienterande inledning av utgivaren, där han presenterar resenärerna och den miljö de levde i. »Pingstresan» är en kort resa företagen 1817 till Södertälje, Mariefred, Strängnäs och Åkers styckebruk av kommerserådet Berndt Gustaf Westberg. »Dagbok hållet af någre svänske under theas resa till Köpenhamn 1753» har en hittills anonym författare, som även illustrerar sin dagbok med lustiga och en smula naiva teckningar. »Resa genom Dalarna, Norrland och Finland» är titeln på en resekrönika av protokollsekreteraren i Kongl. Maj:ts kansli, Knut Strokirk. »Daniel Georg Neschers resor» är en vinhandlares skildringar från färder till Södermanland,

Västergötland och Sveriges västkust under åren 1800, 1802 och 1803.

Många hälsa säkert utgivandet av denna lilla samling enkla reseskildringar med glädje. I de fall, då skildraren icke själv ritat bilder till sina anteckningar, har utgivaren valt en del bilder från berörda platser efter samtida konstnärer såsom Thersner, Skjöldebrand, J. P. Cumelin, Per Nordquist, J. F. Martin och Elias Martin. Dessa bilder höja avsevärt den lilla samlingens intresse och värde.

A. N.

Sveriges Natur. Svenska Naturskyddsföreningens Årsskrift 1932. Wahlström & Widstrand i komm.

Årsskriften, som i år presenterades i något avvikande format och utstyrsel, inledes med en uppsats om »Ett besök i Hjälsaviken våren 1931» av kand. Arne Lindroth. »En vit fläck på Götalands karta» är en beskrivning av några obebodda och hittills av alla kartläggare förbisedda öar i sjön Bolmen av professor Otto von Friesen. I »Frostbrunnsdalen» skildrar läroverksadjunkt Harald Frendin den rika floran i en dalsänka sydväst om St. Tuna kyrka. »Ur Krankesjöns fågelvärld» har till författare den nu välkände fågelskildraren P. O. Swanberg. Professor Torsten Lagerberg skriver om »Fridlysta fjällväxter» och jägmästare Erik Geete berättar om »Sveriges nya bäverstam». En serie artiklar av doktor Emil Bäcklin, professor Gustaf Lundberg och redaktör Nils Horney behandlar problemet om naturskyddet i våra städers omgivning. Årsskriften innehåller även korta minnesteckningar av den svenska hembygdsvårdens och det svenska naturskyddets nyligen bortgångna stormän, Thor Högdahl, Karl Starbäck och Thorsten Hermelin. Man finner slutligen tacksamt publicerandet av Vetenskapsakademiens naturskyddsärenden 1931.

Årsskriften är synnerligen väl redigerad och illustreras med alldeles utmärkta bilder.

A. N.

SAMFUNDETS FÖR HEMBYGDSVÅRD BYGGNADSBYRÅ SAMT PERMANENTA MATERIAL- & RITNINGSUTSTÄLLNING

Utföra ritningar och arbetsbeskrivningar etc. till egna hem, lantgårdar, prästgårdar, m. m.

Ritningskostnad för egnahemsbyggnader utgår för måttsett ritning å väv i 100-dels skala i enlighet med nedanstående taxa:
flerfamiljshus, inrymmande högst 8 eldstäder samt enfamiljshus, inrymmande högst 6 eldstäder efter 15: — kronor pr eldstad.

För större bostadshus eller byggnad avsedd till annat ändamål bestämmes kostnaden enligt särskild överenskommelse.

För medlemmar av Samfundet för hembygdsvård lämnas 15 % rabatt.

Sedan Samfundets för hembygdsvård byggnadsbyrå vid Statens Byggnadsbyrås avveckling enligt av Kungl. Maj:t utfärdat bemyndigande övertagit dess konsultativa verksamhet med tillhörande typritningsarkiv kan allmänheten hos Samfundets byggnadsbyrå även förskaffa sig kopior av de typritningar, som på sin tid utarbetades genom statens försorg till tjänst åt det statsunderstödda egnahemsbyggandet och till samma billiga pris som därvid av Statens Byggnadsbyrå tillämpats.

Förest. för byggnadsbyrån Förest. för materialutställningen

Arkitekt Rolf Bolin Ing. Gösta Nordstrand

Telefon 19424

Telefon 19248

KUNGSGATAN 35, i t r. - STOCKHOLM

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD
SEKRETARIAT

samt

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

REDAKTION OCH EXPEDITION

Grönegatan 14, Lund. Tel. 275.

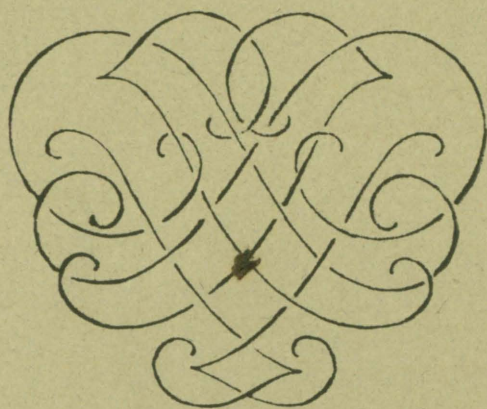
Sekretariatet står Samfundets medlemmar och andra intresserade beredvilligt till tjänst med upplysningar och råd i alla frågor, som beröra hembygdsvården.

INNEHÅLL:

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD	57
G. WIRDE: Hembygdsvårdsarbetet i Blekinge	58
SANFRID WELIN: Hembygdsvården i Västergötland	59
SANFRID WELIN: Något om den senaste hembygdslitteraturen i Västergötland	63
LITTERATUR	69

Författarna äro själva ansvariga för innehållet i sina uppsatser.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDENVÅRD

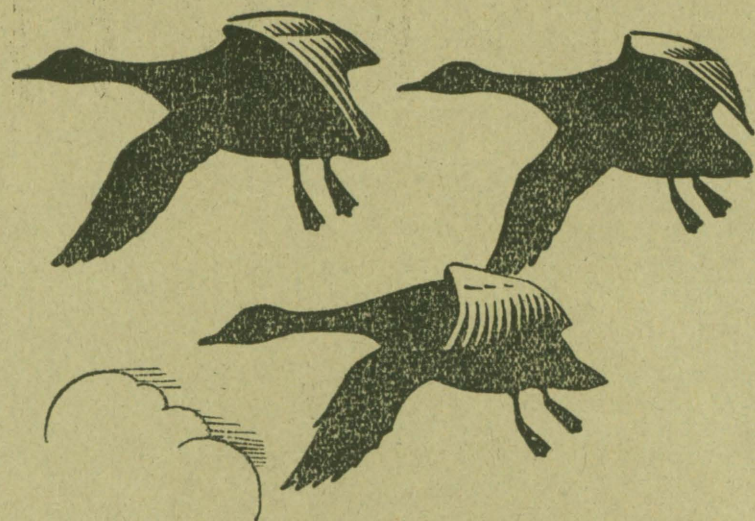

*Utgiven av
Samsundet för Hembygdsvård*

ÅRGÅNG 13 SJÄTTE HÅFTE

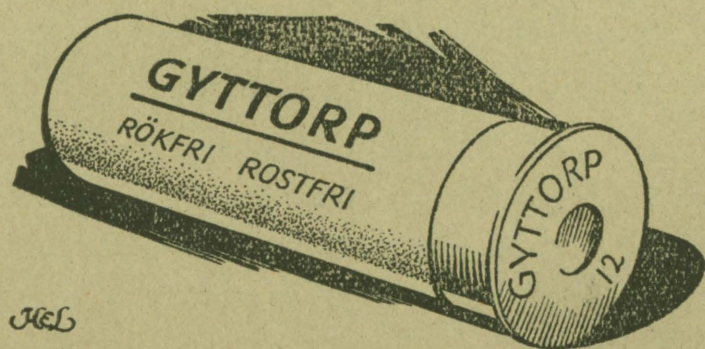
1 9 3 2

K

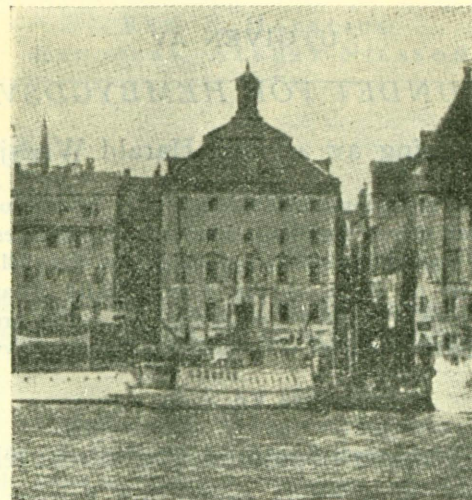

GYTTORPS

JAKTPATRONER
skadeskjuta ej villebrådet
-om man siktar rätt!

JGL

Om i slottsliknande barockstil

eller av enklare beskaffenhet — ert hus måste alltid brandförsäkras. Er egen trygghet kräver det, era långivare fordra det även.

Städernas Allmänna Brandstodsbolag, som har sitt säte i huset Skeppsbron 20, Stockholm — det är huset mitt på bilden härövan — är en mer än 100-årig institution. Jämte mycket starka fonder har bolaget under sin långa verksamhetstid hunnit samla även en rik erfarenhet i brandförsäkring av svenska stadsfastigheter. Å de låga premierna lämnas för 10 år gamla försäkringsbelopp en *särskild* rabatt av intill 30 %.

Dotterbolagen Svitjod och Gothia meddela brandförsäkring å *allt slags lösegendom* — Gothia jämväl å fastigheter ävensom *ansvarighets-, glas-, inbrotts-, vattenledningsskade-* m. fl. försäkringar.

Huvudkontor:

S T O C K H O L M

SKEPPSBRON 20 - STRANDVÄGEN 5 B

OMBUD I STÄDER, KÖPINGAR M. M.

GRAVKONST

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Inledning av arkitekt Harald Wadsjö

Innehåller ett 100-tal avbildningar efter nykomponerade gravvårdar och 8 typalfabet med siffror samt dessutom över 150 avbildningar efter gamla gravvårdar, belysande traditionen på detta område. I en särskild avhandling, försedd med över 90 illustrationer, behandlar professor Helge Kjellin symboler och emblem å gamla gravvårdar.

Pris kr. 8: 50

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 5: 50.

RITNINGAR TILL LANTMANNABYGGNADER

UTGIVEN AV

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

Innehåller fullständiga ritningar, planer, genomskärningar och fasader till 16 gårdar för olika trakter av Sverige.

Pris kronor 12: —

För medlemmar i Samfundet vid direkt rekvisition hos Samfundets expedition kronor 9: —.

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

Utgiven av SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

ÅRG. XIII, 1932

RED. F. HAZELIUS

HÄFTE VI

RED.-SEKR. ALBERT NILSSON

HEMBYGDSVÅRDEN I VÄRMLAND

Av Intendenten Professor Helge Kjellin

(ÖVERSIKTEN ÖVER HEMBYGDSVÅRDEN I VÄRMLAND FORTSÄTTER I FÖRSTA HÄFTET 1933 MED VÄRMLANDS HEMBYGDSFÖRBUND OCH HEMBYGDSFÖRENINGAR I VÄRMLAND.)

Den värmländska hembygdsvården i dess tidigaste skede är till stor del en prästerlig gärning och närmast förknippad med gymnasiet i Karlstad, där en hel rad framstående historiae naturalis lectores, oftast tillika prebendepastorer i Hammarö församling, alltifrån 1700-talets mitt och fram till 1800-talets mitt på olika sätt arbetat för åstadkommande av samlingar för belysande av det värmländska landskapets flora och fauna. Hembygdsintresset var alltså mer musealt inriktat än egentligen hembygdsvårdsbetonat, och närmast gällde intresset de naturhistoriska disciplinerna, vilka t. o. m. i länets biskop och läroverkets eforus, den snillrike skåningen C. A. Agardh, hade sin kanske mest nitiske befrämjare. Hans verksamhet inföll under 1830—50-talen. Det blev sedan en smälänning, bergmästaren Franz Adolf von Schéele, förunnat att genom stiftande den 1 maj 1857 i Karlstad av »Värmlands naturhistoriska förening» ytterligare befästa detta naturhistoriska intresse. Föreningens mål var nämligen, utom upprättande av ett naturhistoriskt museum — vid sidan av läroverkets samlingar —, att befordra kunskapen om Värmlands naturförhållanden och därigenom väcka kärlek till fädernebygden». Här äro alltså

huvudprinciperna i det nu pågående hembygdsvårdsarbetet givna: att »befordra kunskap» och »väcka kärlek», ehuru kunskapssökandet hittills sträckte sig endast till naturen.

När samlarintresset kom att riktas även på den mänskliga kulturen, var det återigen präster, som blevo initiativtagarna till och de trägna fullföljarna av detta nya museala arbete, ty också på detta område kom museitanken före hembygdsvårdstanken. Bland dessa präster bör den lärde prosten i Kila, d:r Anders Lignell, i främsta rummet nämnas. Det är också han, som är den egentlige skaparen av den kulturhistoriska avdelning, som sedan påbyggts av andra: framförallt historielektorn d:r Teofron Adolf Säve, nuv. domprosten C. V. Bromander och den siste intendenten före det nuvarande museets tillkomst kyrkoherden och lektorn, teol. d:r John Börjeson.

Ehuruval redan år 1690 en kyrkoherde, magister Lars Kaarberg i By, utgivit en latinsk, aldrig avslutad beskrivning av Värmland och sedan under 1700-talet ett par andra Värmlandsskildringar kommit till, också de författade av präster, nämligen Erland Hofsten och Erik Fornow, i vilka senare arbeten framförallt den folk-

liga kulturen och de historiska och förhistoriska minnena behandlas, — för att icke tala om det intresse för forntidens kultur och minnen, som talar ur senare utgivna dagböcker, såsom »Diarium Gyllenianum» (Kyrkoherden Petrus Magni Gyllenii dagbok 1622—1667) och Kontraktsprosten d:r Erik Euréns dagbok 1722—1762, så är det betecknande, att något samlande av fornföremål icke synes ha ägt rum i Värmland före år 1819, då en godsägare och ekonomidirektör J. G. Lindberger på Augusta i Segerstads socken tillvaratar några påträffade förhistoriska föremål och sedan så småningom skaffar sig ett helt rum fullt därav. Från år 1838 nämnas emellertid både stenxor och mynt bland nyförvärven till Karlstadgymnasiets tidigare s. k. »naturalie cabinet», och den 11 mars 1839 skänkte den ovannämnde prostén Lignell icke mindre än 74 nummer fornsaker till »Karlstads Gymnasii Museum», vilka tillika med några år 1796 till läroverksbiblioteket komna runstavar och senare erhållna föremål äro begynnelsen till det »Värmlands museum», som år 1929 inflyttade i egen byggnad och därmed för alltid skildes från gymnasiet och från den i läroverket kvarstannande naturhistoriska avdelningen.

I det nuvarande museet ingå dock inte blott läroverkets kulturhistoriska samlingar utan också de kulturhistoriska föremål, som överlämnats till eller förvärvats av den år 1857 av von Schéele stiftade, ovannämnda föreningen, vilken fr. o. m. den 14 febr. 1862 omdöptes till »Värmlands naturhistoriska och fornminnesförening». Det senare namnet utbyttes år 1925 mot »Värmlands fornminnes- och museiförening» i samband med då skeende sammanslagning mellan den äldre föreningen och en den 2 juli 1917 för åstadkommande av ett konstmuseum nybildad förening med namnet »Föreningen Värmlands Länsmuseum». Museet självt erhöi i och med sin invigning definitivt benämningen »Värmlands Museum». När det år 1939 firar sin 10-

åriga tillvaro, kan det samtidigt också fira en jämnt hundraårig samlandets tid.

Sedan år 1905 har »Värmlands naturhistoriska och fornminnesförening» och efter den »Värmlands fornminnes- och museiförening» utgivit en årsbok under namn »Värmland förr och nu», vilken de senaste åren omfattat över 260 sidor och förutom ett större arbete eller smärre skilda uppsatser samt redogörelse för föreningens verksamhet, gåvor, depositioner och inköp även innehållit en c:a 30 sidor stor översikt över »Hembygdsföreningar i Värmland». I denna senare avdelning äro samtliga av Riksantikvarien och Byggnadsstyrelsen under närmast föregående år behandlade fornvårds- och byggnadsärenden upptagna, likaså Nordiska museets inventeringar i landskapet, årsredogörelser för verksamheten i Värmlands Hembygdsförbund, landskapets hembygdsföreningar och en del andra till hembygdsförbundet anslutna ideella föreningar. Denna hembygdsvårdsavdelning illustreras med bilder från hembygdsgrändarna, deras slöjdaftnar och fester eller av omhändertagna fornminnen, m. m. Tryckningskostnaden för denna avdelning bestrides av hembygdsföreningarna m. fl. själva, efter 5 kr. per halvsida, varvid föreningen erhåller förutom ett arkivexemplar av hela årsboken ytterligare för varje halvsida ett exemplar av årsboken att eventuellt avyttras till gängse bokhandelspris, 5 kr., varigenom tryckningsbidraget på så vis återbördas till föreningen. Av denna översikt av hembygdsvärden i provinsen tagas också särtryck, vilka mot provision till hembygdsföreningarna försäljas av dessa.

Sedan år 1925, då de naturhistoriska samlingarna franskildes de kulturhistoriska inom »Värmlands naturhistoriska och fornminnesförening» och denna förening alltså tudelades, utger den då nybildade »Värmlands naturhistoriska förening» sin egen årsbok.

Fr. o. m. år 1928 har Värmlands museum en fast anställd, fackutbildad inten-

dent. Vid hans tillträde av befattningen omfattade museets samlingar knappt 4,000 n:r, varvid dock myntsamlingen upptagits som ett nummer. Vid 1932 års slut uppgå samlingarna till över 11,000 n:r, vartill komma 1,300 n:r böcker — förutom en särskild boksamling, »det Adlersparreska biblioteket», — c:a 1,500 n:r fotonegativ — förutom en särskild donation på ett par tusen porträttnegativ av äldre Karlstadsbor — samt en klichésamling på c:a 1,400 n:r, de flesta porträttbilder av värmlänningar. Över samtliga dessa samlingar föreligga numera förteckningar i form av accessionskataloger. I det angivna föremålsantalet 11,000 n:r ingår en genom textilundersökningsresor (delvis i samarbete med Nordiska museet) åstadkommen intressant samling prover å inom provinsen hemvävda tyger, vilken samling ordnats som lappkatalog och f. n. omfattar c:a 1,500 n:r. Denna samling är avsedd att också tjäna som mönstersamling för provinsens hemslöjdsförening, vävskolor och hemväverskor. På detta liksom andra områden samarbetar museet intimt med Föreningen Värmlands Hemslöjd. Såsom förberedande undersökning för Värmlandsutställningen 1929 (i Karlstad) skedde år 1928 i samarbete mellan Nordiska museet och Värmlands museum omfattande uppmätningar och fotograferingar av herrgårdar och allmogehem i Värmland, varigenom ett betydande bildmaterial tillförts Värmlands museum. Av intendenten för Värmlands museum ordnades å denna utställning hemslöjdsavdelningen i form av en »häradsgata» med 18 olika typiska rumsbilder och motsvarande utställningsplats för den egentliga nya hemslöjden. Över de till denna avdelning inlånade c:a 6,000 föremålen samt från andra ur museal synpunkt intressanta utställningsgrupper togos c:a 1,000 fotonegativ genom museets försorg, varjämte 11 damer i sammanlagt 378 arbetsdagar (om 6 timmars arbetsdag) sysselsattes med katalogisering och avbildning, huvudsakligast i färg, av

hemslöjdsavdelningens textilier. Vid 1929 års slut omfattade museets i sept. 1928 påbörjade lappkatalog 2,804 kataloglappar, försedda med fotografiska eller tecknade resp. målade avbildningar. Vid 1932 års slut uppgår antalet sådana kataloglappar till c:a 4,000. I detta antal ingår dock ej museets förutnämnda stora samling av på liknande sätt uppsatta äldre textilprover. Genom intendentens initiativ hava även halvparten av Arvika museums c:a 3,000 n:r räknande samlingar samt Väse hembygdsförenings föremål på likartat sätt lappkatalogiserats, varjämte såväl Värmlands museums accessionskatalogtyp som dess lappkatalogsystem införts i de flesta av landskapets vid 1932 års slut till 30 uppgående hembygdsföreningar. Fördelen av ett enhetligt katalogiseringssystem inom ett sådant provinsbegränsat område torde knappast behöva framhållas.

Museets lappkatalog har väsentligt ökat dels genom anordnade, månatligt växlande utställningar av framförallt värmländsk konst, å vilka de viktigaste verken fotograferats och samtliga utställda nummer detaljbeskrivits, dels genom av intendenten i samarbete med hembygdsföreningar igångsatta bygdeundersökningar, vilka hittills närmast avsett ett systematiskt inventerande av resp. bygders bestånd av äldre allmoge- eller högreståndsmöbler, intressantare kulturföremål, redskap m. m. Vid dessa undersökningar avbildas föremålen i färg, vilket haft den fördelen framför ett fotograferande att dels allmogens intresse och förståelse för de gamla ärvda tingen väsentligt väckts, — undersökningsresultatet föreligger omedelbart färdigt och allom genast tillgängligt, vilket också har sin psykologiska betydelse, — dels ger färgbilden mer av tingens verkliga liv och när det gäller gamla möbler är just färgen, den dekorativa bemålningen, ofta det allra väsentligaste, dels slutligen lämpa sig dessa i färg gjorda avbildningar synnerligen väl för illustrering medelst baloptikon av föredrag

över hithörande ämnen. Efter en sommars undersökning har också det på detta vis insamlade bildmaterialet visats för byg- dens folk dels genom utställning å mu- seet, där det också tjänar som lämpligt åskådningsmaterial vid skolornas under- visning i teckning och stilkunskap, dels också i samband med föredrag, varvid särskilt de stilhistoriska synpunkterna be- aktats. Avsikten härmed är att väcka be- sittarstoltheten hos föremålens ägare och därmed förhindra de gamla tingens för- skingrande, m. a. o. att genom bibringande av insikt om tingens estetiska, i vissa fall också ekonomiska värde sätta en damm för uppköparelandet. Därför är det ock- så mycket viktigt, att museet självt lik- som hembygdsföreningen vid dessa byg- deundersökningar om möjligt helt avhåller sig från direkta inköp eller insamlingar av föremål. Genom att visa respekt för det enskilda hemmet, om ock aldrig så torftigt, vinner man tillit och övar den enda rätta hembygdsvården. Med den på detta sätt väckta besittarstoltheten brukar f. ö. också följa den sanna givarglädjen. Det har både Värmlands museum och resp. hembygdsföreningar fått erfara. Viktigt är också för väckande av förtroende från hembygdsföreningarnas sida, att ett cen- tralmuseum, eller närmast provinsmuseet, icke utan de förras hörande företager in- köp av byggnader eller viktigare, ortsty- piska föremål. Fördelarna av ett förtro- endefullt samarbete även i detta avseen- de har Värmlands museum haft glädjen erfara från flera hembygdsföreningars si- da. Den museala egoismen bör underordna sig en större och vidsyntare hembygds- värdsolitik.

Samlingarna i Värmlands museum om- fatta Karlstadiana och Värmlandsminnen, särskilt härrörande från provinsens stora skaldar, uppfinnare och andra framståen- de personligheter: Tegnér, Geijer, Fröding, Selma Lagerlöf, Oscar Stjerne, bröderna John och Nils Ericsson, L. M. Ericsson, Christian Eriksson, biskoparna Agardh,

Rundgren m. fl., vidare förhistoriska sam- lingar, en mindre avdelning kyrkliga fö- remål, mycket rikhaltiga allmogesamlingar (såväl möbler som husgeråd, redskap, sad- lar och seldon, färdskrin m. m.), en in- tressant avdelning värmlandsfinsk etno- grafi, ett 100-tal julbrödstyper, hantverks- redskap, glas och keramik, jakt och fiske, c:a 150 n:r brandredskap, dessutom c:a 400 föremål från olika äldre och yngre värmländska glasbruk (Liljedal, Karlstad, Glava och Eda), mynt och medaljer, uni- former och dräkter, textilier, högreständs- nipper och kuriosa, musikinstrument, gra- fiska samlingar, måleri och skulptur, där- ibland en ståtlig deposition från National- museum av allmän svensk konst men ock- så en på de senaste åren hopbragt repre- sentativ samling av värmländsk konst, den senare åstadkommen huvudsakligast tack vare bidrag av en nybildad sammanslut- ning »Föreningen Värmlands musei vän- ner» men även genom deposition från el- ler gåvor av konstnärerna själva.

Ehuru museibyggnaden är en av de yngsta i Sverige och ifråga om arkitek- tonisk stil och naturläge ett skönhetstill- skott för staden är dess museala plan- läggning, dess belysningsanordningar m. m. högst omuseala. Sålunda saknas uppack- ningsrum, konserverings- och arbetsrum m. m., ljusanordningarna i depositionssa- len med rakt uppi från på tavlorna fal- lande ljus låter tavelramarna skugga du- karna och förtager konstverken deras fi- naste färgvalörer, vinden — det enda ma- gasinsutrymmet — till innevarande år utan både luft och dager (ljus) — har sommar- tid haft en temperatur av 50—60 grader, vintertid ibland nästan under fryspunk- ten. Alla olägenheter till trots har mu- seet i utställningstekniskt hänseende till- vunnit sig välvilligt erkännande.

En stor del av museets samlingar för- varas i det under samma fornminnes- och museiförening lydande men på annat ställe i staden liggande Friluftsmuseet i Marie- bergsskogen, en vacker barrskogsbevuxen

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGD SVÅRD

Utgiven av Samfundet för Hembygdsvård

TRETTONDE ÅRGÅNGEN 1932

Red. F. Hazelius
Red.-sekr. Albert Nilsson

INNEHÅLL

UPPSATSER:	Sid.
Hembygdsvårdsarbetet i Blekinge av G. WIRDE.....	58
Hembygdsvårdsarbetet i Skåne av ALBERT NILSSON	I
Hembygdsvårdsarbetet i Halland av ALBERT A:SON SANDKLEF.....	49
Hembygdsvårdsarbetet i Dalsland av EM. BERGMAN.....	29
Hembygdsvårdsarbetet i Västergötland av SANFRID WELIN.....	59
Något om den senaste hembygdslitteraturen i Västergötland av SANFRID WELIN....	63
Hembygdsvården i Värmland av HELGE KJELLIN	70
Hembygdsvårdsarbetet i Örebro län av BERTIL WALDÉN	7
Hembygdsvårdsarbetet i Gävleborgs län av BOO V. MALMBORG.....	33
Heimbygda av ERIC FESTIN	15
Hembygdsvårdsarbetet i Jämtlands län (forts.) av ERIC FESTIN	37
Hembygdsvården i Norrbotten av GUNNAR ULLENIUS	76

LITTERATUR:

Anmälningar av litteratur som närmare anknyter sig till det län eller landskap för vilket redogörelser för hembygdsvårdsarbetet publicerats i tidskriften återfinnes under dessa redogörelser.

ALBERT ALM: Dräktalmanacka för Floda socken. Anm. av A. N.	25
En bok om rödfärg. Anm. av A. N.	54
Folkdräkter från södra Sverige. Anm. av A. N.	27
GUSTAF MUNTHE o. ARVID POSSE, Gammalt silver. Anm. av A. N.	26
ERNST KLEIN. Bilder ur Sveriges historia. Anm. av Folke Holmér.....	24
HARALD SCHILLER. I kalesch genom Sverige. Anm. av A. N.	70
I svenska marker. Anm. av A. N.	25
CARL MALMSTEN. Teckningar till enklare möbeltyper. Anm. av A. N.....	26
AGNES GEIJER. Medeltida textilier. Anm. av A. N.	70
Nordiska Museets och Skansens årsbok 1932. Anm. av Folke Holmér.....	54
EMMA BERGSTRÖM-ANDELIUS. 1931 års 20 blad korsstyngsmönster. Anm. av A. N....	27
Svensk geografisk årsbok. Anm. av A. N.	26
Sveriges Natur 1932. Anm. av A. N.	70
SIGURD ERIXON o. SIGURD WALLIN. Svenska Kulturbilder III—VIII. Anm. av Johan Göttilnd	40
SIGURD ERIXON o. SIGURD WALLIN. Svenska kulturbilder IX—X. Anm. av Manne Eriksson	69
Lidingö hembygdsbok 1932. Anm. av A. N.....	78
Frösåkers hembygdsförenings årsskrift 1930—31. Anm. av A. N.....	78
Sörmlandsbygden 1932. Anm. av A. N.....	79
Bidrag till Sörmlands äldre kulturhistoria. Anm. av A. N.	79

Meddelanden från Norra Smålands fornminnesförening. Anm. av A. N.....	79
Insänd litteratur	27

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD:

Byggmästareskolan i Åkarp	1
Byggmästarekurser	1
Program för Samfundets för hembygdsvård årsmöte i Falun den 8-10 juli 1932 ...	15
Berättelse över Samfundets för hembygdsvård verksamhet under år 1931	19
Samfundets årsmöte den 8-10 juli 1932	43
Ordförandeskifte och tre nya styrelseledamöter i Samfundet för hembygdsvård	45
Samfundets för hembygdsvård yrkesutbildningsverksamhet	57
Årsmötet 1933	57

MEDDELANDEN:

STOCKHOLMS LÄN	
Hembygds-gille i Spånga	80
SÖDERMANLAND	
Eskilstuna stads museistyrrelse	55
Södermanlands hembygdsförbund	55
ÖSTERGÖTLAND	
Föreningen Gamla Norrköping	55
SMÅLAND	
Jönköpings läns hembygdsförbund	80
Norra Smålands fornminnesförening	80
Hembygdsförening för Rydaholm	55
Väckelsångs hembygdsförening	56
Tjustbygdens kulturhistoriska förening	56
GOTLAND	
Föreningen Gotlands fornvänner	56
Lojsta slotts hembygdsförening	56
SKÅNE	
Ystads fornminnesförening	80
VÄSTERNORRLANDS LÄN	
Hembygdsförening för Grundsunda	56
VÄSTERBOTTENS LÄN	
Västerbottens norra fornminnesförening	80

naturpark om c:a 40 tunnland, med en från 1700-talets slut bevarad, för provinsen typisk herrgård å ursprunglig plats och med ståtliga uthus, vidare till friluftsmuseet flyttade diverse äldre byggnader: en finsk rökstuga med badstu och sommarkokhus, dessutom skvaltkvarn, vädersåg och väderkvarn, gruva med spel, kol- och timmerkojor m. m., bondgårdsanläggning med f. n. stall, härbre, kölna och smedja. Området tillhör staden och räknas som stadspark, ehuru upplåten åt fornminnes- och museiföreningen.

*

Värmland förr och nu. 1931. Meddelanden från Värmlands fornminnes- och museiförening XXIX.

Årsskriften upptages till största delen av Carl-Axel Gottlunds dagboksanteckningar från en resa genom Värmlands finmarker år 1821. Carl-Axel Gottlund var en finsk student, som från 1816 vistades vid Upsala universitet och år 1821 företog en resa för att närmare lära känna sina landsmän i den värmländska finnbygden. Dessa resebrev innehålla en mängd värdefullt stoff för kännedomen om finnbe-folkningens säregna förhållanden och levnadssätt. Gottlunds skildringar äro burna av en mycket stark medkänsla för stamfränderna och han tog efter sin resa flera initiativ för att förbättra deras förhållanden, vilket även ledde till åtgärder från högre ort. Det är ett viktigt och intressant dokument rörande en sida av den värmländska kulturhistorien, som härmed publiceras. Fortsättning och slutet av Gottlunds reseanteckningar kommer att publiceras i nästa årsskrift.

Årsskriften innehåller dessutom en avdelning kallad »Hembygdsvård och hembygdsföreningar i Värmland under år 1930» och behandlande redogörelser för

Riksantikvariens fornvårds- och byggnadsärenden, Kungl. Byggnadsstyrelsens ärenden, Värmlands hembygdsförbunds verksamhet, Värmländska hembygdsföreningar, Föreningen Värmlands Hemslojd, Jordbrukareungdomens förbund samt Värmländska ungdomsringen för bygdekultur. Slutligen upptager boken Värmlands fornminnes- och hembygdsförenings årsberättelse.

Årsskriften hör utan tvivel till en av våra bästa kulturhistoriska landskapspublikationer.

Värmländska folkminnen. Upp-tecknade av Edvard Olsson, utgivna av David Arill. Västsvenska folkminnesföreningen. Hjalmar Petersson & C:o. Bokhandel, Karlstad 1932.

Inom den västsvenska folkminnesinsamlingen har Edvard Olsson i Bålstad länge varit en av de duktigaste medhjälparna. Det faller sig därför naturligt, att en del av hans uppteckningar publiceras i bokform för att hedra honom på hans sjuttioårsdag. Det är fil. lic. David Arill, som bringat Edvard Olssons uppteckningar till trycket, och i värmländska folkminnen ser man inte bara ett bevis på vad en intresserad allmogeman kan göra för våra folkminnens insamling, man ser även ett nytt resultat av lic. Arills uppoftande arbete för västsvensk folkminnesinsamling och folkminnesforskning.

Boken inledes med en liten biografi över Edvard Olsson skriven av David Arill. Uppteckningarna äro helt naturligt ordnade utan någon strängare systematik och utan anspråk på fullständighet beträffande de olika områden, som beröras. Språket angives som upptecknarens eget, där en och annan språkform rättats till men karakteristiska ord och vändningar bibehållits. Tydligt har Edvard Olsson vid sina uppteckningar fullt medvetet och i ganska stor utsträckning använt riksspråkets framställningssätt, även om detta är

starkt dialektpräglat. Detta gör givetvis boken lättare läsbar även om landsmålsforskarna gå miste om en del. Som det nu är förstår man allt lätt och ledigt och genom att de mera karakteristiska folkliga vändningarna medtagits har boken intresse även ur dialektsynpunkt. Från folkminneshåll måste man alltid hälsa en bok sådan som Värmländska folkminnen med glädje, då primärmaterial alltid är välkommet. Boken kan i kvalitet jämföras med Klas Olofssons uppteckningar. Den har givetvis den allra största betydelse inte bara för värmlänningar utan för alla som äro intresserade av allmogekulturen.

Lotten Dahlgren. Marie Charlottes dagbok. Bilder från en värmländsk småstad. Wahlström & Widstrand. Stockholm 1931.

Författarinnan Lotten Dahlgrens nya bok rymmer liksom hennes tidigare en mängd

kulturhistoria. Skildringarna röra sig kring Kristinehamn och den värmländska landsbygden däromkring under början och långt in mot slutet av 1800-talet. Som grundval för skildringarna har författarinnan haft dagboksanteckningar förda av Marie Charlotte Nordenfeldt från dennas sextonde år till dess hon dog som ogift 1879. Boken ger en god inblick i livet i Kristinehamn under helg och söcken och man får därjämte trevliga skildringar från de värmländska herrgårdarna och bruksgårdarna i trakten. Författarinnan lämnar också viktiga bidrag till dåtidens personhistoria med sina på verkliga studier funtade skildringar av släkterna Nordenfeldt, Grill m. fl. Författarinnan har på ett lyckligt sätt lyckats i sina miljö- och personskildringar. Man får en levande bild av flera sidor inom värmländsk kultur och man läser boken med nöje och egendomligt nog med en viss spänning från början till slut. A. N.

HEMBYGDSVÅRDEN I NORRBOTTEN

Av Intendent Gunnar Ullenius

Det är med stor tacksamhet undertecknad av denna tidskrifts redaktion mottagit uppdraget att i korthet redogöra för hembygdsvårdens nuvarande ståndpunkt i Norrbottens län.

För var och en som allvarligare satsar sig med hembygdsvårdens organisatoriska frågor och problem, icke bara inom ett begränsat mindre område, utan i landet över huvud taget, torde det stå klart, att utomordentliga svårigheter skulle möta ett eventuellt försök till åstadkommande av en enhetlig organisation av den svenska hembygdsvården. Fråga torde för övrigt vara, om en sådan organisa-

tion alls är möjlig att genomföra, ja om den ens är önskvärd.

Många viktiga faktorer verka på olika sätt på hembygdsvårdsarbetet inom varje län och pressa så småningom fram interna, ändamålsenliga linjer för arbetets bedrivande.

Något länsförbund av lokala hembygdsvårdsföreningar finnes icke i Norrbotten. Antalet av dylika smärre föreningar inom länet är för övrigt litet. Detta torde kanske av mången utomstående tydas så, att intresset för hembygdsvård skulle vara litet hos norrbottningarna.

Intet är felaktigare, ty en långt dju-

pare orsak ligger till grund för de nämnda förhållandena. För många svenskar, allt för många, har Norrbotten och dess befolkning inkarnerats med ödeland och nöd, med arma kolonat och arbetsstugubarn, som endast vända sig till lyckligare lottrade landsändar med böner om hjälp och understöd.

Norrbottens »ansikte» är icke sådant.

Förmågan och viljan att reda sig själv i det längsta ligger djupt rotad hos norrbottningen. Och lyckligtvis, ty annars skulle denna landsända förvisso, trots allt statligt stöd, ännu vara ödeland och utmark.

Den utomordentligt hårda kamp för tillvaron norrbottningen i hundratals år i varje fall måst föra till följd av landets ringa tillgång på mera permanenta näringsmöjligheter torde ha skänkt honom ett visst verklighetssinne, som yttrar sig icke bara i behandlingen av ekonomiska ting, utan även när det gäller inställningen till ideella rörelser, som kräva hans medverkan.

Av denna orsak är det som hembygdsvården i Norrbotten går en särskild väg.

Att inrätta hembygds museer genom hopflyttande av gamla byggnader från olika orter har icke praktiserats i Norrbotten utom vid läns museet i Luleå. Dylika företag skulle i den penningknappa provinsen snart ha fört till en utveckling, om vilken många övergivna »skyttepaviljonger» och »nöjesparker» vid våra landsvägar bära vittnesbörd.

Känslan för dylikt har nog funnits häruppe, men lyckligen avkylts av tanken på det ekonomiska ansvar dylika åtgärder kunna medföra. Och väl är det, torde man kunna säga. Ett sammanflyttat bygdmuseum i förfall är tioudubbelt värre än en gammal byggnad som dör en naturlig död i sin egen ort.

Det norrbottniska hembygdsvårdsarbetet tager oftast sikte på ett praktiskt och genomförbart mål. En av de vackraste frukterna av dylikt arbete har skänkts oss

av Nederluleå sockens hembygdsgille och dess utomordentlige ledare, kontraktsprosten Albert Nordberg. Gillets arbete har koncentrerats till den märkliga medeltida sockenkyrkan, som efter en tidigare lycklig restaurering genom gilletts försorg fått tillbaka sin imponerande bogårdsmur av sten. Därjämte ha de vackra stegportarna restaurerats. I denna månad inviger gillet ett storslaget monument över de fyra, från Nederluleå socken stammande ärkebiskoparna Benzeliuss. Man torde kunna förmoda, att Nederluleå hemmer att ägnas åt kyrkans och den kulturhistoriskt värdefulla kyrkstadens bevarande.

Det är dock icke bara i Nederluleå man gått in för uppgifter med det rätta verklighetssinnet inför hembygdsvårdande uppgifter. Inom Jokkmokks socken restaurerade församlingen för 12.000 kronor sin gamla vackra och värdefulla »lappkyrka» under fjolåret. Här räddades utan några som helst bidrag från det allmänna ett av de vackraste naturliga museer från förfall.

Ett liknande exempel giver oss den stora socknen väster om Jokkmokk, Arvidsjaur socken.

I Arvidsjaur ligger invid kyrkan den gamla Lappstaden, en ytterst värdefull och orginell kyrkstad av timmerkåtor och stolpbodar, så stor, att vårdproblemet här i längden måste bli ytterst komplicerat. Genom lapparnas eget initiativ och genom så gott som enbart »självhjälp» skedde även här en grundlig och klok restaurering som visar, att även lapparna känna och handla för sin hembygd och dess vård.

Många fler exempel på detta verkliga hetsbetonade hembygdsvårdande arbete skulle kunna givas från Norrbotten. Efter allt att döma torde dock norrbottningarna hava funnit en god form för sitt arbete till hembygdsvårdens fromma.

Såsom ett viktigt stöd för detta arbete fullföljes nu planen att i länets residensstad resa det nya läns museet, som torde

kunna bliva icke bara det verkliga relik-skrinet för vad länet frambragt i gammal och nyare tid, utan fastmer den fasta borg, varifrån nya impulser till reellt hembygdsvårdsarbete i Norrbotten utgå.

*

Norrbotten. Norrbottens läns hembygdsförenings tidskrift 1931.

»Norrbotten» är en förnämlig bok, som kan ställas vid sidan av våra bästa läns- eller landskapspublikationer. Den inledes med en skildring av en av länets hövdingar i gången tid, landshövding Per Henrik Widmark, skriven av Georg Bergfors. Denna skildring av den duktige hövdingen, som började sin bana som lantmätare, blir samtidigt ett viktigt stycke norrbottensk kulturhistoria. August Nordström publicerar fortsättning från förra årsskrif-

ten av uppteckningar om »Skriftskola och kyrkhelg» och H. Grundström fortsätter likaledes med »Sågner och folktro bland lappar och nybyggare i Jokkmokk». Hugo Lindgren publicerar »Ett bergstingsprotokoll från Junosuando anno 1739». Gerd Enequist har en skildring av »Fäbodar och fägårdar i Luledalen» och Gösta Bjurström meddelar »Några drag ur Norrbottens geologiska utveckling efter istiden». Ett annat bidrag av Hugo Lindgren gäller »Binäringar i Norrbotten», en värdefull etnologisk undersökning. Vidare finner man i boken en till synes välbefogad kritik av riksheraldikerns nya förslag till vapen i länet, meddelanden från föreningen med redogörelse för arbetet och för de museala samlingarnas tillväxt samt medlemsförteckning. Slutligen kan sägas, att »Norrbotten» har en särskilt tilltalande yttre utstyrelse och är rikt illustrerad.

A. N.

L I T T E R A T U R

Lidingö hembygdsbok 1932. Lidingö hembygdsförenings årsbok. Arg. 1.

Lidingö förra året nybildade hembygdsförening har i år även utgivit en liten vacker årsbok. En dikt av Bellman, nu döpt till »Lidingösången», inleder boken. Innehållet i övrigt kretsar helt naturligt kring den egna vackra ön. »Lidingöliv för 100 år sen» av Birger Wedberg är en del intressanta utdrag ur domböckernas rika källa. Otto Frödin skriver om »Några Lidingöfynd från förhistorisk tid». »Den sista flottbron» av Ragnar Schlyter är en skildring av föregångaren till den moderna bro, som nu sammanbinder Lidingön med Djurgårdslandet. Vidare har Nils-Ivar Roslund i en uppsats kal-

lad »Ur arkivens gömmor» letat fram värdefulla dokument rörande Lidingöns bebyggelse under 1500- och 1600-talen. Slutligen följer Lidingö hembygdsförenings styrelseberättelse för 1931.

Frösåkers hembygdsförenings årsskrift 1930—31.

I årsskriften publiceras det material som rör Gräsö kyrka från inventeringen av kyrkorna i Frösåker 1829. Vidare skriver Svante Wennberg »Om gruvor och bergverk inom Frösåkers härad» och T. Schram skildrar »Läkedomstallen vid Ed». Årsskriften hör helt naturligt till de mindre men är välredigerad och med ett värdefullt innehåll.

Sörmlandsbygden 1932. Södermanlands hembygdsförenings Årsbok.

Det unga hembygdsförbundet i Södermanland tycks redan från början ha kommit bra i gång. Nyligen har dess första årsbok utkommit och den visar sig vara en värdefull och intressant publikation. Boken inledes med en rad utmärkt vackra Sörmlandsbilder. Textinnehållet är alltför rikligt för att allt här skulle kunna omnämnas. Jag nöjer mig därför med att beröra några av bidragen. Efter en inledningsdikt, »Nyköpingshus» av Hugo Tigerschöld, och några ord om hembygden av förbundets ordförande, landshövding G. Sederholm, skriver I. M. Hermelin om »Fornminnesvård». Carl Cederblads »Ur hembygdsrörelsens idéhistoria» innehåller många sunda åsikter och kloka omdömen och i viss mån en nyttig kritik. Andra bidrag äro »Högtid och vardagsomsorger i gångna tiders Sörmland» av Lina Lagerbielke, »Fituna sätesgård» av J. A. Karlsson, »Tradition och verklighet», anteckningar om Nyköpings rådhus, stadens fransiscanerkloster och S:t Barbro Gillesstuga av A. E. Falck, »Klockaren C. G. Österberg i Jäder» av Anders Hedwall, »Södermanlands läns folkhögskola» av Gustaf Brockman, »Södermanland och Gustaf II Adolfsutställningen 1932» av Henrik Alm, »Hur Södermanlands fornminnesförening kom till» av Karl K:son Leijonhufvud, »Södermanlands-Nerikes nations hembygdskurser under 25 år» av Matts Essén, »Ett ungdomsförbund för sundhet, glädje och hjälp», några anteckningar om S. G. U. och dess verksamhet av Gunnar Pettersson, »Tjugoåringen A. B. F. och dess Sörmlandsdistrikts arbete» av Nils Lindhe, »Bildandet av Södermanlands hembygdsförbund» av Nils Dencker m. m. Matts Essén har gett en allmän översikt över Sörmlandslitteraturen. Slutligen upptager boken redogörelse för Södermanlands museer samt meddelanden från anslutna förbund och föreningar. Årsbokens redak-

tion har lyckats att inom den begränsade ramen samla en otrolig mängd smärre uppsatser och meddelanden.

Bidrag till Södermanlands äldre kulturhistoria, utgivna av Södermanlands fornminnesförening genom Karl K:son Leijonhufvud, Strängnäs 1932.

Årsskriftens redaktör skildrar »Strängnäs domkyrkas orgelverk genom tiderna», Ivar Schnell skriver om »Mälby fornborg», en liten intressant uppsats om ett svårarbetat och hittills kanske alltför lite beaktat material. Vidare skriver Torsten Zetterquist »Om Abohemman» och K. E. Larsson om »Kyrksilvret i Fogdön». Årsskriften innehåller slutligen notiser och förordningsmeddelanden.

Meddelanden från Norra Smålands fornminnesförening. X. Jönköping 1932.

Denna årsbok hör till de mera vetenskapligt präglade läns- eller landskapspublikationerna. Erik O. Johansson har gjort en undersökning av »Några stadsplaneprojekt för Jönköping från 1600-talets början», huvudsakligen byggd på en del arkivalier förvarade i fortifikationsarkivet. Vidare publiceras fortsättning från förra årgången av G. Djurklous antikvariska resa i Östbo, Västbo och Mo härad. Under titel »Från Smålands medeltid» publicerar Hanna Friberg en hel del intressant material om det äldsta Jönköping samt om en del adliga släkter i Småland, deras jordagods och dylikt. Holger Arbman skriver om »Ett gravfält vid Eksjöhovgård och några därmed förknippade problem» och Rune Norberg skriver om »Hellingefyndet och bronsålderns äldsta bältesdosor». Slutligen skildrar signatur H. F. »Några målare och konterfejare i Jönköping» samt »Jönköpings mjölkflickor 1831».

A. N.

MEDDELAN DEN

HEMBYGDSGILLE I SPÅNGA. Vid möte den 16 november bildades Spånga fornminnes- och hembygds-gille. Gillet fick redan vid starten 72 medlemmar. Styrelsen består av ett råd med en älderman i spetsen och en bisittare. Till gilletts första råd valdes: Hrr Aldor Lindén, Solhem, som blev älderman, A. Gewalli, Duvbo, E. Forseman, Hugo Nissar, Gösta Lundberg, Olof Olsson, Solhem, och Karl Nordgren, Hägerstalund; ersättare hrr O. Ormegard, Bertil Holmström, och fröken Märta Olander. Granskningsmän hrr W. Schüllerqvist och Fr. Levén.

JÖNKÖPINGS LÄNS HEMBYGDSFÖRBUND har haft årsmöte den 2 oktober å residenset i Jönköping under landshövding C. Malmroths ordförandeskap. Styrelsen fick följande sammansättning: ordf. landshövding C. Malmroth, omvald, v. ordf. landsfiskal S. Pira, nyvald, sekr. fil. kand. Hj. Bjurulf, omvald, skattmästare fabr. A. E. Bolling, omvald, samt folkskollärare G. Sahlström, kapten B. Kugelberg, bankdir. A. Jahnson, löjtnant T. Fogelberg, omvalda och nyvald major S. E. Engdahl. Revisorer blevo lektor F. Hall och folkskollärare K. Bäckstrand. Årsmötet beslöt att förbundet skall ingå som korporativ medlem i Samfundet för hembygds-vård. Till förbundet äro anslutna 14 hembygdsföreningar med sammanlagt 1938 medlemmar.

NORRA SMALANDS FORNMINNESFÖRENING höll sitt årsmöte den 2 december å länsresidenset i Jönköping under ordfö-

randeskap av landshövding C. Malmroth. Fyra styrelseledamöter omvaldes, nämligen: direktör J. Lundin, d:r O. Sörensen, direktör H. Karnell och domänintenden-ten Bernhard Nilsson. Styrelsen består för övrigt av landshövding C. Malmroth, ord-förande, ingenjör A. Friberg, kassaförval-tare, lektor F. Hall, borgmästare L. Eurén, Eksjö, kapten B. Kugelberg, landsfiskal S. Pira, Tranås, fil. kand. Hjalmar Bju-rulf och major S. E. Engdahl. Revisorerna tandläkare A. Jonsson och bankdirektör T. Skogh med ingenjör R. Lindell som suppleant omvaldes.

YSTADS FORNMINNESFÖRENING firade sitt 25-årsjubileum den 26 november. Till högtidligheterna har utgivits en ståt-lig minnesskrift, redigerad av fil. doktor Karin Kock. Samtidigt med jubiléet höll föreningen sitt årsmöte. Till ledamöter i styrelsen återvaldes konsul E. Borg, tand-läkare Pontus Carlsson, adjunkt V. Fred-borg, kamrer E. Viberg, red. Elias Nils-son, kyrkoh. Hj. Evander, målarem. C. Larsson, skogvaktare Johan Jönsson och stadsing. C. Carlsson. Till revisorer åter-valdes ryttm. E. Härderup och vaktm. Carl Andersson.

VÄSTERBOTTENS NORRA FORNMIN-NESFÖRENING i Skellefteå firade sitt 50-årsjubileum den 10 november. Förening-en har till högtidsdagen utgivit en »Väg-ledning genom samlingarna å Nyborg», föreningens museum.

SAMFUNDET FÖR HEMBYGDSVÅRD

SEKRETARIAT

samt

TIDSKRIFT FÖR HEMBYGDSVÅRD

REDAKTION OCH EXPEDITION

Grönegatan 14, Lund. Tel. 275.

Sekretariatet står Samfundets medlemmar och andra intresserade beredvilligt till tjänst med upplysningar och råd i alla frågor, som beröra hembygdsvården.

INNEHÅLL:

HELGE KJELLIN: Hembygdsvården i Värmland	71
GUNNAR ULLENUS: Hembygdsvården i Norrbotten.....	76
LITTERATUR	78
MEDDELAN DEN	80

Författarna äro själva ansvariga för innehållet i sina uppsatser.

Årsbok för hembygdsvård 1933

utkommer i början på året och tillställs liksom Tidskrift för hembygdsvård — 6 häften — samtliga medlemmar i Samfundet gratis. Med anledning av att årsmötet detta år förlägges till Jönköping kommer en del uppsatser att särskilt ägnas åt hembygdsvårdsarbetet i Jönköpings län.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING:

Docent I. ANDERSSON, Lund: *Våra arkiv.*

Sekreteraren i Jönköpings läns hembygdsförbund, fil. kand. Hj.

BJURULF, Jönköping: *Hembygdsstudium och hembygdsvård i norra Småland samt Hembygds museerna i Jönköpings län.*

Antikvar A. BUGGE, Oslo: *Tilbakeblik paa det antikvariske arbeide i Norge.*

Fastighetsdirektör A. DAHLBERG, Stockholm: *Stockholms stads småstugebyggen.*

Museumsdirektör G. F. DOW, Boston: *En amerikansk förening för hembygdsvård.*

Ingenjör A. FRIBERG, Jönköping: *Norra Smålands fornminnesförenings kulturhistoriska museum.*

Museumsforstander P. HOLM, Aarhus: *Den gamle By i Aarhus.*

Sekreteraren i Tabergs Bergslags hembygdsförening S. LINDGREN, Norrahammar: *Tabergs bergslag.*

Docent W. NISSER, Uppsala: *Brahe kulturen på Visingsö.*

Fil. d:r H. OSWALD, Jönköping: *Naturskydd i Jönköpings län.*

Professor A. L. ROMDAHL, Göteborg: *En hembygdshymn från medeltidens slut.*